

GLASILO ZVEZE ZDRUŽENJ BORCEV NOV SLOVENIJE

Ob vstopu v novo leto nas spremlja vedno nešteto voščil svojcev, prijateljev in znancev, ki nam želijo veliko uspehov, pa tudi srečo in zadovoljstvo. To velja vsekakor v prvi vrsti za posameznike — velja pa tudi za organizacije. In ko ob začetku novega leta 1966 želimo tudi vsem organizacijam Zveze združenj borcev NOV Slovenije obilo uspehov v njihovem organizacijskem in družbenopolitičnem delu, ne moremo prezreti dejstva, da gre v tem letu za uvedbo in izvajanje precejšnjih novosti.

Peti kongres ZZZB NOV Jugoslavije je sprejel nov statut, po katerem bodo usta-

organizacije sestavljajo in sprejemajo tak program že na letni skupščini, si zelo olajšajo svoje redno poslovanje, ker pač imajo za vse leto vnaprej določeno, kaj in kako naj delajo.

Temeljna in organizacijska načela in struktura združenj in zveze so navedeno opisana v statutu, ki ga je treba upoštevati in tudi izvajati. Gotovo je, da je novi statut važen dokument in pripomoček za nadaljnje razvijanje naše organizacije. Po eni strani je bolj demokratičen od prejšnjega in predvideva večjo decentralizacijo naše organizacijske strukture, a po drugi strani zagotavlja več pravic

socialistični graditvi države zahtevajo od udeležencev NOV, da so skupno z drugimi delovnimi ljudmi pomembni graditelji novih družbenih odnosov in vsestranskega razvoja... Vsi borci NOV bodo torej morali aktivno sodelovati pri izvajanju gospodarske reforme, katere smernice izvirajo iz sklepov VIII. kongresa Zveze komunistov Jugoslavije.

Sklepi, ki se nanašajo na razvoj organizacij, na skrb za članstvo, na reševanje socialnoekonomskih problemov udeležencev NOV, na njihovo šolanje, kažejo na potrebo negovanja revolucionarnih tradicij NOV in na naloge v

in več možnosti organizacijam pri njihovem delu. Ker gre torej za mnoge novosti v njem, je potrebno o le-teh spregovoriti tudi na skupščinah združenj, pa tudi na skupščinah ZZZB NOV po občinah.

Načela novega statuta bodo vsekakor najlaže uveljavila tista združenja in zveze združenj, ki bodo upoštevala in izvajala sklepe petega kongresa ZZZB NOV Jugoslavije. Ze v začetku le-teh je namreč ugotovitev:

»Odbori ZZZB NOV v občinah bodo zelo pomembni za nadaljnjo krepitev aktivnosti in vloge organizacij borcev, zlasti pa bo njihova naloga podpirati in usklajevati delo združenj ter sodelovati z občinskimi skupščinami, Socialistično zvezo in z drugimi družbenopolitičnimi organizacijami.«

Že samo ta sklep nakazuje pomembne naloge ZZZB NOV v občinah. Toda ne gre samo za organizacije, marveč tudi za članstvo. Pri tem ne gre prezreti sklepa petega kongresa, ki se glasi:

»Zelo obsežne in zapletene družbenopolitične naloge pri

zvezi s tem, vsi ti in tudi sklepi v zvezi z mednarodno aktivnostjo ZZZB so pomembno in obsežno gradivo, s katerim mora biti seznanjeno vse članstvo. Zaradi bogate vsebine sklepov prav gotovo ne bo težko v njih poiskati tistega, kar je za posamezna združenja ali ZZZB NOV še posebno tehtno in važno in kar je prav zaradi tega treba vnesti v programe dela te ali one organizacije. Pri tem pa ne gre za avtomatično prepisovanje sklepov, marveč za to, da vsaka organizacija med njimi poišče tiste, ki zadevajo njeno vsestransko aktivnost in v zvezi s tem njena prizadevanja v korist članstva. Zato bodo kljub enotnim sklepom petega kongresa ZZZB NOV Jugoslavije programi dela združenj in njihovih zvez po občinah različni, ker bodo pač prilagojeni njihovim razmeram.

Ko torej stopamo v novo leto našega organizacijskega in družbenopolitičnega udejstvovanja, zastavimo svoje delo po natančno začrtanem programu, da bodo ob letu uresničene vse naše novoletne želje po obilnih uspehkih.

V. M.

Na pragu novega leta

novljene Zveze združenj že v občinah, medtem ko bodo združenja borcev, vojaških rezervnih in rezervnih oficirjev in podoficirjev nadomestila dosežane krajevnih organizacije. Ta določila novega statuta ponekod že uveljavljajo na letnih skupščinah dosedanjih krajevnih organizacij, prihodnjih združenj, ki so jih začeli sklicevati že v decembru. In prav pri tem je potrebno opozoriti na določene naloge, ki jih je vsem organizacijam postavil peti kongres ZZZB NOV.

Nazada je, da ob novem letu — pri organizacijah gre pač za novo poslovno leto, pa naj se to krije s koledarskim ali ne — sprejemamo tudi programe dela. In prav zaradi tega, ker bodo v prihodnje združenja borcev NOV, združenja vojaških rezervnih invalidov ter združenja rezervnih oficirjev in podoficirjev, ustanovljena in bodo delovala v eni ali več vaseh, ter v enem ali več zaselkih, a v občinah bodo ustanovljene Zveze združenj borcev NOV, bi bilo prav, če bi te organizacije usmerile svoje delo po določenih programih, ki bi jih sprejele na svojih letnih skupščinah. Če

Kako hitro minevajo dnevi. Kar verjeti človek ne more, da jih bo spet tristo petinšestdeset za nami. In ko se sleherni leto, po novoletnem firendaju usedeš k pisalni mizi in odgrajš prvo stran na novem koledarju, imaš vtis, da se bo leto vleklo v nedogled. Kako je vse realistično...

In ker si pričakoval novo leto v nekem posebnem vzdušju, v veseljem razpoložanju, ko skušamo v tisti eni noči stresti s sebe vse breme skrbi, ki smo jih nalagali na ramena skozi vse leto, se sicer še vedno krmežljivo zbudimo z različnimi željami. Kdo bi nam zameril? Ali pot...

Danes ni prostora za čemernost! In ker sem si že vse leto v svojo beležnico zapisoval najrazličnejše želje najrazličnejših ljudi, sem tudi to pot — saj še ni ura dvanaesti! — pripravljen beležiti.

Povej mi prijatelj — tvoje novoletne želje...

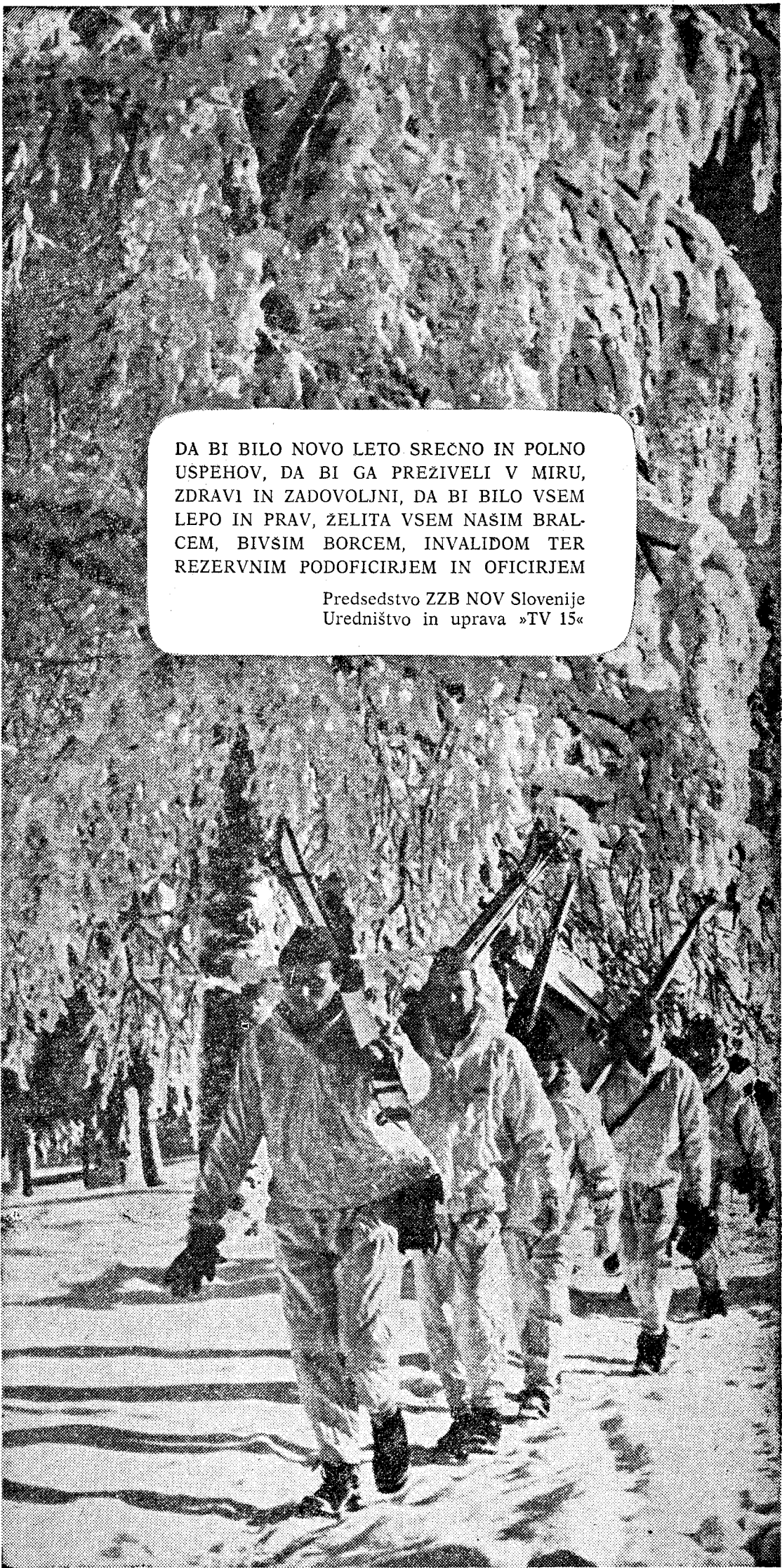
POSTAR: »Čim manj novoletnih voščilnic in centralizacija poštnih služb!«
UREADNIK: »Se kaj nov formular!«
ZELEZNIKAR: »Manj decentralizacij in višji osebni dohodek. Pa še — vsaj dvoostosemurni delovni mesec, namesto tristournega!«

OBČANOVA BELEŽNICA

TRGOVEC: »Več rabata in več marže, pa manj sitnih potrošnikov!«
GOSTINEC: »Da bi bil tudi golaž lahko za devize, kot so pralni stroji in opeka!«
DIMNIKAR: »Več električnih peči in sploh čim več goriv, ki ne dajejo saj, pa — višjo tarifo za dimnikarske usluge!«
CESTAR: »Čim manj snega na cesti, da bo več časa za razprave o tem, kdo bo vzdrževal ceste!«
PROSVETAR: »Da ne bi šla nova šolska reforma po stopinjah gospodarske reforme!«
BLAGAJNIK: »Da ne bi šel v zapor zaradi tega, ker se ne bom znašel z novimi bankovci!«
TAJNICA: »Direktorja, ki bi bil več doma in manj na službenih potovanjih!«
BANCNIK: »Se kakšno lepo, z marmorom obloženo banko, ki pa bi imela tudi kaj denarja...«
CEVLJAR: »Manj avtomobilov...«
ELEKTRICAR: »Visoko napetost, tudi v osebnih dohodkih!«
MEHANIK: »Menjalnik v soferskih glavah!«
HONORARNI KURIR IN SNAZILKA: »Da bi naslednjo gospodarsko reformo začeli izvajati od vrha navzdol!«

Ne vem, toda mnoge sem izpustil. Morebiti namenoma, da bi ostalo še kaj prostora zame... Kaj naj si pa jaz želim?
Ce verjamate ali ne, si želim naslednje:
»Da bi te vrstice v 'TV 15' padale v naslednjem letu na bolj plodna tla!«

IZTOK AUSEC

DA BI BILO NOVO LETO SREČNO IN POLNO USPEHOV, DA BI GA PREŽIVELI V MIRU, ZDRAVI IN ZADOVOLJNI, DA BI BILO VSEM LEPO IN PRAV, ŽELITA VSEM NASIM BRALCEM, BIVSIM BORCEM, INVALIDOM TER REZERVNIM PODOFICIRJEM IN OFICIRJEM

Predsedstvo ZZZB NOV Slovenije
Uredništvo in uprava »TV 15«

Obvestilo naročnikom!

Zaradi novoletnih praznikov bo izšla naslednja številka »TV 15« 11. januarja 1966.

Uredništvo in uprava »TV 15«

Besede in dejanja

● Ali bo to trajalo še dolgo?
Velikokrat smo že ugotovili, da je dvig naše industrijske proizvodnje na sodobno raven pogoj za nadaljnji napredek in da je to predvsem naloga tehnične inteligence. Na žalost pa naša tehnična inteligenca še vedno nima prave vloge v podjetjih in namreč, da bi na slovenskem prednjačili v tem pogledu, pa v resnici vse bolj zaostajamo za drugimi republikami. Delavska enotnost — 16. decembra 1965

● Občinska skupščina v Izoli ugotavlja
V naši komuni imamo na vodilnih mestih v gospodarskih organizacijah in zavodih pri oblastvenih organih itd. okoli 70% borcev. Ob tej ugotovitvi se nehotno pojavlja vprašanje, zakaj se pri tolikšem številu borcev na vodilnih mestih še vedno ugotavlja zapostavljanje borcev na delovnih mestih in se tako težko in počasi rešujejo borčevski problemi. Verjetno bo pri tem res glavni vzrok v tem, da je precej borcev na vodilnih mestih, ki skrbijo samo za lastne interese in udobnost, za težave in probleme bivših soborcev pa nimajo več poslušna.
Primorske novice — 17. decembra 1965

● To je res zaskrbljujoče
Koliko je naših delavcev na delu v tujini, cenimo lahko le približno, ker zavodi za zaposlovanje šele od leta 1960 rešujejo vlogo prosilcev, ki se želijo zaposliti v tujini. Približno 200.000 jih trenutno dela v inozemstvu, od tega kakih 12.000 iz Slovenije. Bolj kot števila sama je zaskrbljujoče dejstvo, da je prošelj za izdajo napotil za zaposlitev v tujino letos običajno več kot lani (lani 487, letos že 635) in da so predvsem porasle prošnje visoko strokovno usposobljenih in strokovnih delavcev (od 87 lani na 528 letos). Samo v juliju in avgustu je bilo prošelj strokovnjakov, da bi se zaposlili na tujem, 198. To slednje pa je tisto, kar je najbolj zaskrbljujoče. Ker vemo, da strokovno usposobljene ljudi potrebujemo doma.
Delavska enotnost — 16. decembra 1965

● To je pa res nerazumljivo!
V trgovini s pšenico za celo državo že več kot 15 let veljajo zvezni predpisi, da kupci za uvoženo pšenico plačajo uvozniku, to je podjetju »Granexport« iz Beograda poleg uradno določene cene za kilogram pšenice še fiktivno prevozniške stroške in to od Novega Sada do namembne postaje. Na primer: ladja pripelje ameriško pšenico na Reko. Od Reke do Ljubljane 210 km, od Reke do Subotice pa, do koder je iz reške luke 712 km, in bi morali plačati prevoz 6,35 dinarja za kilogram, plačajo dejansko le 1,75 dinarja, kajti Subotica je od Novega Sada oddaljena samo 101 km. Uvozne luke kot Reka, Pulj, Koper, ki za potrebe svojega ožjega okolja raztovarjajo pšenico iz ladij direktno v lastne mlince, bi po logiki stvari, ne smele plačati niti pare za železniški prevoz, toda dejansko plača Reka 5,81 dinarja za kilogram, Pulj 6,55 din in Koper 6,25 din za kilogram pšenice.
Nedeljski dnevnik — 19. decembra 1965

● Le 62 odstotkov jih je izdelalo osmi razred
Republiški sekretariat za prosveto in kulturo je za poslance kulturnega zbora skupščine SRS pripravil poročilo o letošnjem vplusu mladine v prve razrede srednjih sol. Po teh podatkih je ob osmouletni starosti leta zapustilo sol. Osmi razred jih je izdelalo 19.667 (ali 62 odstotkov), v nižjih razredih pa jih je zaključilo sol. sklo obveznost 11.916 (ali 38 odstotkov).
Delo — 18. decembra 1965

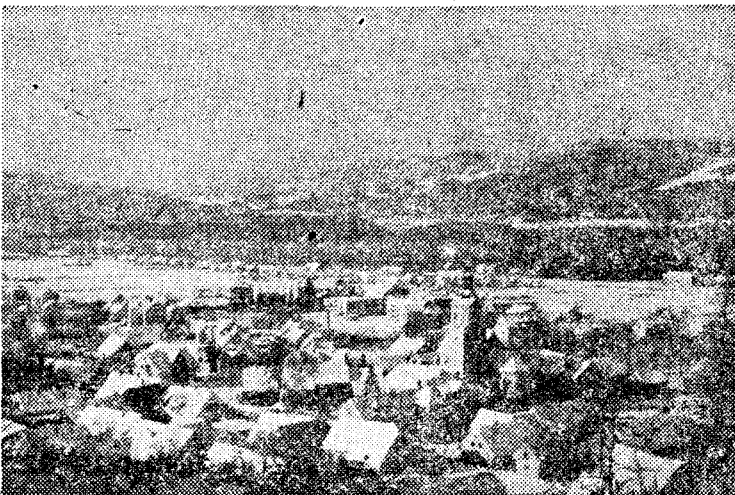
DOPISNIKI NAM POROČAJO • DOPISNIKI NAM POROČAJO

Ruše za krajevni praznik

Rušani praznujejo svoj krajevni praznik 8. januarja; ta dan jih spominja na poslednji boj 1. pohorskega bataljona pri Treh žeblikih.

Ruše so bile že od nekdaj revolucionarno središče. Po prihodu okupatorja je tam tajno delovala partijska organizacija, ki je bila razdeljena na tovarniško in vaško celico ter celici v Selnici in Fali. Skojevska organizacija je delovala po navodilih Partije in je leta 1941 štela 23 članov, ki so imeli velik vpliv na vso vaško mladino. Rušani pa so bili opora tudi prvim pohorskim partizanom, bili so jim vodilci, jim na Pohorje nosili hrano in druge nujne potrebnosti. Pri ustanovitvi 1. pohorskega bataljona so Rušani odigrali pomembno vlogo. V NOB je izgubilo življenje 116 ruških borcev in aktivistov; njim v spomin stoji v kraju spomenik iz pohorskega granita.

Kako bodo Rušani tokrat proslavili svoj krajevni praznik? Krajevna skupnost Ruše bo priredila slavnostno sejo. Po seji bosta šli dve patrolji na poslednje bojišče 1. pohorskega bataljona, kjer bosta položili vence. Pri Treh žeblikih bo tudi spominška svečanost, potem pa bodo tekmovali strelske družine iz Slovenske Bistrice, Oplotnice in Ruš. V ruški osnovni šoli bodo borci pripovedovali o svojih doživljanjih v partizanih, o bojih štajerskih enot in o legendarnem pohodu 14. divizije na Štajersko. Ruški planinci bodo priredili patrolni smuk na Tri žeblice, ki ga prirejajo vsako leto. Vse športne organizacije bodo v tednu krajevnega praznika priredile tekmovalne. Tovarna dušika bo proslavila tudi obletnico delavskega samoupravljanja.

Organizacija ZB bo brčkone tudi letos, kot prejšnja leta,

pogostila svoje padlih. V ruški kino dvorani bo slavnostna akademija. Planinsko društvo Ruše pa bo priredilo foto razstavo.

S. P.

Delavnost krajevnega odbora ZROP v Kočevju

Upravni odbor in člani KO - ZROP Kočevje so bili v teku letošnjega leta izredno delavni, so delovali po delu in opravljenih nalogah. Po šolskem planu so bili organizirani tehnični zbori s predvajanjem filmov. Organizirane so bile strelske vaje za člane in predavanja. Izvedeni so bili tudi več ostalih akcij za usposabljanje članov organizacije.

Za aktivizacijo članov je bil dne 18. julija t. l. organiziran enodneveni motorizirani prevoz iz Kočevja na Vrhniko, katerega se je udeležilo 56 članov z 32 motornimi vozili. Prevoz je bil organiziran v počastitev dneva tankistov JA. V sestavi prevoza so bile komanda, tehnična služba, zveza, intendantca in saniteta, da je bila bojna formacija izpopolnjena, nje potek pa je bil odlično izveden do Vrhnike in nazaj v Kočevje.

Pri tem motoriziranem prevozu je bilo organizirano tudi prijateljsko srečanje s člani ZROP iz Velikih Lašč v Turjaku, kjer je udeležencem spregovoril o zavzetju Turjaškega gradu v letu 1943 Stane Petelin, član republiškega odbora ZROP. Člani iz Kočevja so položili v Turjaku venec pred spomenik padlih borcev. Izvajali so tudi brigade za zavzetje Turjaškega gradu so vsi udeleženci z zanimanjem poslušali, saj so iz tega veliko pridobili v spoznavanju partizanske tehnike in taktike.

Na Vrhniki so si ogledali tamkajšnje enoto JA in imeli družabni sestanek z oficijci.

Člani KO - ZROP Kočevje pa so letos sodelovali tudi pri tabornem prenehanju vzgoje, na katerem so imeli predavanja iz različnih tem za mladino. V mesecu novembru je bilo organizirano testiranje članov, katerega se pa ni udeležilo več članov, kar ni plohvalno vredno zanje. To so povečini tisti člani, ki so še vedno brezbržni do dela organizacije in njenih nalog.

V počastitev dneva JA je KO - ZROP Kočevje 8. decembra 1965. leta organizirala s svojimi člani tudi napad na vojaško kolono, ki se je pomikala iz Ribnice skozi Kočevje. V to akcijo je povežala tudi člani ZROP iz Livovca, ki so izvedli samostojni napad. Tudi ta akcija je dobro uspela.

Člani ZROP v Kočevju so se dobro pripravili za dan JA in lepo so proslavili osvojitve naših narodov. Dan JA je za vsakega člana organizacije ZROP največji praznik, saj so bili vsi starejši člani med aktivnimi borci tedaj, ko se je norajšala in rasla JA s našimi boji z armadami fašizma. mlajši člani pa so bili v svojih vrstah po osvoboditvi in s svojim aktivnim delom krepili našo obrambno moč.

Ob prazniku dneva JA lahko izrečemo priznanje KO - ZROP Kočevje za njen aktivni delovanje v letu 1965 s željo, da s svojim delom nadaljuje tako še naprej.

Naročnikom!

Verjemite, da nam je zelo neprijetno, ko vam sporočamo, koliko bo znašala naročnina »TV 15« za leto 1966. Povečati jo moramo namreč za 300 dinarjev. Nova naročnina je torej: 1500 dinarjev oziroma 15 novih dinarjev.

Kakor veste, se naročnina na »TV 15« po gospodarski reformi ni povečala niti za dinar. Bili smo optimisti in smo mislili, da bomo že kako prebrodili težave v zvezi z novimi cenami. Toda ekonomski račun je neizprosno. Če ga še tako obračamo, nam odgovarja zmeraj enako neusmiljeno: če hočete, da bo »TV 15« izhajal v dosedanjem obsegu, povečajte naročnino, kakor so jo po reformi povečali tudi drugi listi.

Kljub povečani naročnini pa je »TV 15« še zmeraj najcenejši tednik v Sloveniji. Primerjajte, pa boste videli, da je res!

Naročnino bomo tudi v letu 1966 pobirali dvakrat. Prvičkrat (meseca marca in aprila) bomo pobrali po 800 dinarjev oziroma 8 novih dinarjev, drugičkrat (jeseni) pa 700 dinarjev oziroma 7 novih dinarjev. Kdor pa zmore, ga prosimo, da plača vse naenkrat, ker nam bo s tem prihranil poštno stroške. Tak prihranek pri več tisoč naročnikih pomeni za nas precej.

Prosim za razumevanje.

UREDNIŠTVO IN UPRAVA »TV 15«

POIZVEDBE

V drugi polovici leta 1942 sem bil v Dachau na 24. bloku skupaj s tovarišim Francem Kosenom, ki je bil doma nekje blizu Medvoda. Njega osebno, ali pa druge, ki ga poznamo, prosim, da mi javijo njegov naslov.

MIHAEL AJSTER, Črešnjske 40, p. Cerklje ob Krki

Prosim, če kdo kaj ve o tovarišu Viktorju Vidmarju iz Ljubljane, ki je bil leta 1944 kapetan, inštruktor podoficirske radiotelegrafske šole v Crenomlju. Bil je aktiven oficir že pred vojno. V začetku leta 1945 je bil premeščen v štab VII. korpusa v Poljanah. Tudi njegovi štirje bratje so bili partizani. Hvala za vsako obvestilo.

MARIJA JANEŠ, Bulevar Marksa in Engelsa 78-III, Rijeka

Prosim tovariša Dušana Kapuna in Miho Muleja, moja partizanska znanca in soborca, oba sta nosilca spomenice 1941, naj se mi oglasita.

STANE COTMAN, Senčur pri Kranju 27

Vsem borcem v Apaški kotlini in članom ZB v radgoviški občini želiva srečno in veselo novo leto 1966

Jozica in Andrej Znidaršič

Dolenja vas 53 pri Cerkljici

Dolgo je čakal na priznanje

V zakotni vasi Kilbahtino v Baškiriji v SZ živi Irgibaj Timirbaev. Do letos je bil brezpomemben človek, potem pa se je nenadoma zanj vse obrnilo. Učenci krajevne šole so zvedeli, da je bil stariš udeleženec napada na upornike v leningrajski trdnjavi Kronštad leta 1921. Šolski direktor je na prošnjo učencev pisal v arhiv obrambnega

ministrstva v Moskvi, da bi o njem dobili kake podatke. Podatki so prišli, z njimi pa obvestilo, da je bil Irgibaj Timirbaev že leta 1922 odlikovan s takrat najvišjim sovjetskim odlikovanjem, z Redom rdeče zvezde. Šele pred kratkim so mu ga izročili v vojnem odseku mesta Neftekamska.

Leta 1921 je bil Irgibaj star

dvajset let in kot tak vojak 95. pehotnega polka Rdeče armade. Njegova enota je juršala čez zamrznjeni Finski zaliv, on je bil med prvimi. Vrste naskakujočih je kosil ogenj iz strojin. Tudi Irgibaj je bil hudo ranjen, toda kljub temu je juršal naprej in med prvimi vdrl v trdnjavo. Tam je izgubil zavest.

govoriti se bo treba o nadaljnji gradnji stanovanj za nezaposlene borce in invalide. Gradnja naj bi financirala občinska skupščina iz proračuna, z najetjem kredita pri stanovanjskem skladu oziroma pri banki ali primerni udeležbi republike. Še vedno je pereče vprašanje popravil stanovanj borcev na področju. Ker le-ti nimajo za popravila dovolj sredstev, bi jim bilo treba omogočiti najemanje posojil pri banki. Za časovno rešitev tega problema bi potrebovali 239 milijonov dinarjev.

Letos je občinska skupščina Novo mesto na predlog predsedstva ZZZ NOV sročila odlok o olajšavi plačevanja davkov od zemljišča za borce in aktiviste s priznanim dvojnemu delovno dobi, vdove pa dilih in umrlih borcev ter za tiste borce, ki živijo v družinski skrupnosti s starši in jim je posestvo edini vir preživljanja. Borcem nosameznih kategorij so davke znižali takole: borcem iz let 1941 in 1942 80-odstotno, borcem iz leta 1943 60-odstotno, borcem iz leta 1944 40-odstotno in borcem iz let 1945, 1944 in 1945, ki so v delovnem razmerju ali upokojeni, imajo 50-odstotno olajšavo. Zaradi olajšav pri davkih pa v Novem mestu opažajo povečan pritisk z vlogami za priznanje posebne delovne dobi na osekku za delo pri občinski skupščini kot tudi pri obratni zbirki ZB.

Popravek

V zadnji številki našega lista (št. 50) na strani 16, v rubriki »Znanje in spomin«, je nad silico nekdanjega komisarja IX. korpusa narodnega heroja Janca Hirbarja v besedilu nastala neželjena pomena. Tam namreč piše, da je bil tovariš Hirbar komisar 19. divizije, kar pa ni res, ker divizije s to številko sploh ni bilo v Sloveniji. Pomena je nastala zato, ker je naš sodelavec našel te podatke v knjigi »Zbornik narodnih herojev Jugoslavije«, kjer je nismo mogli rešiti. Še obito takih in podobnih netočnosti.

Ob tabornem ognju

Dohitel sem Volavškovo Malči z Jedrti pri Zalcu. Vedno je govorna, prijazna, tokrat pa sem ji bral iz oči - razočaranje.

- Kako, se mar na vreme jezite, kaj?
- Vreme? me vprašujoče pogleda.
- Toda nekaj se je z vami zgodilo...
- Seveda se je. Jezna sem, ne jezna - razočarana...
- Kje pa ste bili?
- Pri zdravniku, če že hočete vedeti. Veste, kadar me kaj teži, nič kaj rada ne govorim, pri srcu mi je težko in prsi ne dajo...
- Zjutraj je šla k zdravniku. Vrača se pozno popoldne. Bolna je; nagaja revna, nagajajo živci, skratka, zdravje je močno zrahljano. Zdravnik se je čudil glede revme.
- Kako, imate vlažno stanovanje?
- Seveda. Zidano je iz kamna in mnogo vlage je v njem. Gospodar je zame sicer zlata vreden človek, toda zaradi stanovanja menda tudi otroci niso najboljše zdravja...
- Toda, vi ste se premladi za revni! pravi zdravnik.
- Da, premlada... sem odgovorila.
- In od kod ta vaša živčnost?

- Ne vem, tega pa res ne vem...
- Draga moja, stvar je taka: če bi bili članica ZB, bi vas poslal v toplice, v zdravilišče, na zdravljenje. Tako pa... Kje pa ste bili med vojno? Seveda, bili ste še otrok...
- Da, bil sem še otrok. Obsotelčana sem, v Pregradu sem doma. Enajst let mi je bilo, ko so prišli nemški vojaki, s čeladami na glavi in z orožjem v roki. Selili so nas. Vzeli smo, kar smo vzeti mogli in šli v neznan dom, domačijo na ilovnatem bregu. Naj nismo šli prostovoljno, res ne...
- Pa ni razumel zdravnik in nihče ne razume, zakaj izseljenci ne bi smeli biti člani ZB. Razumeli niso niti tisti, ki so odločili o lokaciji naše stavbene parcele; komaj smo našli skupni jezik, največ s pomočjo prejšnjega lastnika našega stanovanja. Vse češče so nam zastavljali vedno isto vprašanje.

Ljubili smo svoj rodni dom

Nemčija nas ni pričakala z dobrotami. Vsak gospodar, ki smo mu bili dodeljeni, je gledal, da smo garali od jutra do večera. Zela res, na fronti res nismo bili, toda naša srca so vseeno krvavela. Ljubili smo svoj rodni dom, domačijo na ilovnatem bregu. Naj nismo šli prostovoljno, res ne...

Pa ni razumel zdravnik in nihče ne razume, zakaj izseljenci ne bi smeli biti člani ZB. Razumeli niso niti tisti, ki so odločili o lokaciji naše stavbene parcele; komaj smo našli skupni jezik, največ s pomočjo prejšnjega lastnika našega stanovanja. Vse češče so nam zastavljali vedno isto vprašanje.

Predsednik republike Josip Broz-Tito se je v Beogradu sestel s predstavniki več kot 20 delovnih kolektivov iz vse Jugoslavije, ki so ga obvestili o izvajanju gospodarske reforme. Potem ko so se pogovorili o uspehih in težavah delovnih kolektivov v novih pogojih gospodarjenja, je tovariš Tito spregovoril o pomenu reforme. Posebno je naglasil potrebo, da samoupravljanje postavimo na pravo mesto ter odstranimo politične vplive zunaj gospodarske organizacije, ki neposrednim proizvajalcem marsikdaj onemogočajo polnopravno uveljavljanje pravic v odločanju. Pojasnil je tudi potrebo integracije, lastnosti novega deviznega sistema ter razmerje med uvozom in izvozom. Ob koncu je poudaril, da je vloga komunistov pri izvajanju reforme zelo pomembna.

Končano je jubilejno zasedanje svetovne organizacije. Lahko zatrdimo, da je letošnje zasedanje potekalo v delovnem ozračju: polet mu je dala kriza 19. zasedanja, ko je ves svet ugotovil, kako nujno potrebna je ta svetovna organizacija. Edini madež na letošnjem zasedanju je vojna v Vietnamu. Najpomembnejša pridobitev 20. zasedanja generalne skupščine je sklep o sklicu svetovne konference o razorožitvi. Prav tako pomembno vlogo ima tudi razglasitev afriškega kontinenta za brezatomsko cono. Na zadnji dan zasedanja so delegati sprejeli deklaracijo o prepovedi neposredne ali posredne intervencije v notranje zadeve drugih dežel in narodov.

Dogodki tedna

Na južnovietnamskih bojiščih so topovi obmolknili, vendar le začasno. Prvič v zgodovini vietnamske vojne se je zgodilo, da sta ustavitev sovražnosti — čeprav samo za 30 ur: za božič — napovedali vnaprej obe strani. Val protestov proti vojni v Vietnamu je zajel tudi Veliko Britanijo. Vsa britanska javnost napada Wilsonovo privrženost Johnsonovi politiki v Vietnamu.

Erhardov obisk v Washingtonu je uradno odprl pot ZR Nemčiji do atomske obozirove. Pravi, da je zahodnonemški kancler dobil bianco menico za sodelovanje ZR Nemčije pri atomskem obozirovanju Zahoda. Sovjetska zveza se z dostopom ZR Nemčije do atomske orožja ne bo mogla nikoli strinjati in zatrjuje, da bo prisiljena ukrepati, če ga bo ZRN dobila.

Ze nekaj tednov stavkajo delavci v Adenu, z večjimi ali manjšimi presledki. Stavke potekajo v znamenje protesta do posega britanske vlade v ustavno življenje Adena. Stavkajo že delavci, ki so zaposleni v ustanovah adenske lokalne vlade.

Vlada NDR je spremenila svojo vlado. Na podlagi sklepov, ki jih je sprejel CK socialistične enotne stranke Nemčije, je vlada Nemske demokratične republike spremenila svojo sestavo tako, da je imenovala 8 novih ministrov.

Pakistan želi v miru živeti z Indijo. Pakistanski predsednik Ajub Kan je izjavil, da dobri odnosi med Indijo in Pakistanom ustrezajo interesom obeh držav in prav tako interesom Azije in sveta sploh. Zato lahko pričakujemo, da bo sestanek Ajuba Kana in Sastrija v Taškentu 4. januarja 1966 prinesel dokončno rešitev problema, za katerega je bilo prelite mnogo krvi.

Seš rodezijskega režima Ian Smith je prepovedal oskrbovati z bencinom letala britanske družbe BOAC, ki letajo na črti Johannesburg—Salisbury—Nairobi, ker mu je Velika Britanija prepovedala pošiljati petroleje. Zambija se je zaradi svojega celinskega položaja znašla zaradi sankcij zoper Južno Rodezijo v mnogo bolj neugodnem položaju kot Rodezija.

Grška vlada želi, da bi se Turčija, Grčija in Ciper sporazumeli o ciprskem problemu samo pod pokroviteljstvom in posredstvom OZN in na podlagi sklopa generalne skupščine. V grškem parlamentu so tudi zahtevali, naj Grčija spremeni politiko do nevezanih držav tako, da z njimi naveže tesnejše stike. Grški parlament je tudi obravnaval gospodarski položaj v državi; vsi govorniki so bili enih misli, da je Grčija v resni gospodarski krizi.

Namestnik državnega sekretarja za zunanje zadeve Miša Pavličević se je vrnil z obiska v afriških državah ZAR, Afganistana, Indije, Burme, Cejlona in Etiopije, kjer se je pogovarjal z državniki treh dežel.

V Beogradu je se mudila gvinejska gospodarska delegacija, ki jo vodi pomočnik trgovskega ministra Uri Dialo. Delegacija se je z jugoslovanskimi predstavniki pogovarjala o blagovni izmenjavi v 1966. letu in o tehnični pomoči.

V Indoneziji se nadaljuje gonja proti Komunistični partiji. Vojno področje Atjeha na severni Sumatri je že deveto vojno področje v Indoneziji, v katerem so doslej prepovedali KP Indonezije.

Dunajsko porotno sodišče je belgijskega vojnega zločinca Jana Verbelena, ki je med vojno vodil flamske esesovce, oprstilo kazni. Belgijsko sodišče je Verbelena obsodilo na smrt v odsotnosti že leta 1947. Belgijska javnost je z vso ostrino obsodila razmere v avstrijskem sodstvu.

Tudi v Franciji se obetajo vlažne spremembe. Predsednik de Gaulle, ki je na nadomestnih volitvah 19. decembra dobil 55 odstotkov glasov in si tako zagotovil predsedniško mesto vsaj do prihodnjih parlamentarnih volitev, želi doseči, da bi degolistične organizacije delale učinkoviteje, hkrati pa jih namerava tudi razširiti. Novi zunanji minister utegne postati nekdanji premier Faure, minister za informacije pa prvak narodnih republikancev Schumann.

V kubanskem glavnem mestu Havani se bo 3. januarja pričela konferenca solidarnosti narodov Azije, Afrike in LA. Pričakujejo, da se bo konference udeležilo okrog 100 delegacij. Konferenca bo prispevala k boju narodov vseh treh celin proti kolonializmu.

V Boliviji so ukinili izredno stanje, ki so ga uvedli pred tremi meseci po uporuh delavcev v bolivijskih rudnikih kostira. Bolivijska ustava namreč določa, da izredno stanje ne sme trajati več kot tri mesece. Vojaška junta generala Barrientosa je sklenila rudarjem zvišati mezde.

V zahodnoafriški republiki Dahomeju je general Christoph Soglo že tretjič prevzel oblast. Tako je zdaj dahomejska armada že tretjič posegla v politično življenje države. General Soglo je suspendiral ustavo, razustil skupščino in politične stranke. Po najnovejših vesteh je Soglo že sestavil novo vlado. Dahomej ni spremenil svoje zunanje politike in je še naprej zvest afriko-malgaški uniji in Organizaciji afriške enotnosti.

Zambijski predsednik Keneth Kaunda bo prihodnje leto obiskal Moskvo, je izjavil minister za finance Zambije Arthur Vinga, ki je bil na tridnevnem obisku v Moskvi. Povedal je še, da je tam imel zelo koristne pogovore o problemu Rodezije in o splošnem položaju v Centralni in Južni Afriki.

- Zakaj niste članica ZB?
- Ker pač nisem bila borka, ker sem izseljenka...
- Pozanimajte se, še je čas! so rekli. In res sem šla domov. k očetu in ga pregovorila, da je stopil k človeku, odgovornemu v krajevni organizaciji. Poprašal ga je za svet, pa ga je mirno zavrnil.
- Oče, zakaj pa ste se dali odpeljati! Pa bi šli takrat v gozdove! Izseljenci niste in ne morete biti člani naše organizacije...
- Pa govorijo...
- Slab je ta glas. Nas o tem še ni nihče informiral. Pozanimajte se drugje, na višji instanci.
- Nekam razdvojen in slabe volje se je vrnil oče domov. jaz pa sem se vseeno pozanimala, kako je s stvarjo. Mnogi ne verjamejo, da je temu tako, nekateri zmigujejo z rameni.
- O tem še nismo razpravljali... Morda pa se bo zdravje samo vrnilo in vam bo kljub temu svetilo zlato sonce...
- Tolklo, da sem pogovor obrenil, sem vprašal:
- Malči, kaj niste vi s Titom v sorodu?
- Res je, se je svet rahlo nasmehnila. Moj stari oče in Titova mati sta bila brat in sestra...
- Potem je pripovedovala o skrivni rešitvi, kamor se je Tito pred vojno večkrat zatekel, pa o siromahem življenju v Posotelju in oba sta pozabila na problem, ki še ni in morda še dolgo ne bo rešen.

Pred novim letom smo rekli našima reporterjema: Izmed naših bralcev izberita osem oseb; med njimi naj bo tudi kdo iz mlajše generacije. Obiščita jih, začelita jim v imenu našega uredništva srečno novo leto in se pogovorita z njimi, kakor se pogovorijo ob takih praznikih stari znanci ■ Poglejmo, kako sta reporterja izpolnila naročilo!

ANI ROSTOHAR, DIJAKI-NJA:

Ani Rostohar je naša najmlajša sodelavka. Obiskuje tretji razred gimnazije v Ljubljani. Posebno prijetne so njene črtice iz NOB. »Zakaj sem se odločila ravno za pisanje o NOB? Tragika življenj oseb, ki so krvavele med narodnoosvobodilno borbo, me zelo prizadene.«

»Kaj si v letu 1966 obelastila od še globlje približanja NOB mladini?«

— Mislim, da so zgodbe o ljudeh, ki jih je vojna kot mlade prizadela, zelo primerna oblika za zbliznanje mladine in NOB. Poleg tistih, ki se za NOB s srcem zanimajo in jo podživljajo, imamo na žalost še mnogo takih mladih, ki o NOB zelo malo ali sploh nič ne vedo. Vzroke bi lahko iskali v pomanjkljivi vzgoji doma in v šoli. Zase vem, da so nas v šoli o NOB zelo malo naučili. Več sem izvedela iz knjig in iz očetovega pripovedovanja. Satira z naslovom »Brezveznik«, objavljena v Mladini, pove o pomanjkljivem obravnavanju NOB v šoli dovolj: »...Pravijo mi brezveznik, ker ne vem, kdo je Djuro Djaković, ker ne poznam zgodovine KPJ, ker ne vem, kako je potekala NOB in naša povojna izgradnja. Toda jaz sem lani končal gimnazijo. Brezvezništvo pa mi očitajo ljudje, ki ne vedo, kdaj je umrl Pipin Mali, kdaj se je rodil Karel Veliki, koliko časa je Odisej potoval iz Troje na Itako. Mi smo se to učili osem let v osnovni šoli in vsa štiri leta v gimnaziji. Nihče pa nam ni govoril o kakem Djuru Djakoviću. O, pač, zadnje uro smo predelali celotno zgodovino Partije, celoten potek NOB in še povojno izgradnjo...« Tudi pri književnosti nas v šoli premalo seznanjajo s partizanskimi pisatelji. Mnogo smo doslej izvedeli o svetovni književnosti, kar nam nedvomno ne bo škodilo. Zaradi tega pa ne bi smeli biti zastavljeni partizanski tvorci umetniške besede. Spoznavanje slednjih je prepuščeno nam samim in naši samoiniciativi.

»Kaj se ti je v letu 1965 najbolj vtisnilo v spomin?«

— Na to vprašanje je težko odgovoriti. Zelo rada se spominjam doživljanja in čutenja z osebami, ki jih opisujem v svojih črticah. Zgodbe tistih, ki sem jih srečala in jih tudi opisala, se vedno rada spominjam in zaživim z njimi. Lahko rečem, da se mi je letos najbolj vtisnila v spomin pripoved domačinke z Goleka pri Krškem, kjer sem doma. Pripovedovala je o svojem bratu, ki je takoj po vojni moral umreti. Ko je pasel živino, je naletel na mino; takrat mu je bilo osem let in vojna, čeprav je že bila mimo, ga je stisnila v svoj smrtonosni objem. Mina ga je raztrgala in na žici na pašniku je ostalo samo srce...

»Kaj se ti je v letu 1965 najbolj vtisnilo v spomin?«

— Na to vprašanje je težko odgovoriti. Zelo rada se spominjam doživljanja in čutenja z osebami, ki jih opisujem v svojih črticah. Zgodbe tistih, ki sem jih srečala in jih tudi opisala, se vedno rada spominjam in zaživim z njimi. Lahko rečem, da se mi je letos najbolj vtisnila v spomin pripoved domačinke z Goleka pri Krškem, kjer sem doma. Pripovedovala je o svojem bratu, ki je takoj po vojni moral umreti. Ko je pasel živino, je naletel na mino; takrat mu je bilo osem let in vojna, čeprav je že bila mimo, ga je stisnila v svoj smrtonosni objem. Mina ga je raztrgala in na žici na pašniku je ostalo samo srce...

»Kaj se ti je v letu 1965 najbolj vtisnilo v spomin?«

— Na to vprašanje je težko odgovoriti. Zelo rada se spominjam doživljanja in čutenja z osebami, ki jih opisujem v svojih črticah. Zgodbe tistih, ki sem jih srečala in jih tudi opisala, se vedno rada spominjam in zaživim z njimi. Lahko rečem, da se mi je letos najbolj vtisnila v spomin pripoved domačinke z Goleka pri Krškem, kjer sem doma. Pripovedovala je o svojem bratu, ki je takoj po vojni moral umreti. Ko je pasel živino, je naletel na mino; takrat mu je bilo osem let in vojna, čeprav je že bila mimo, ga je stisnila v svoj smrtonosni objem. Mina ga je raztrgala in na žici na pašniku je ostalo samo srce...

»Kaj se ti je v letu 1965 najbolj vtisnilo v spomin?«

— Na to vprašanje je težko odgovoriti. Zelo rada se spominjam doživljanja in čutenja z osebami, ki jih opisujem v svojih črticah. Zgodbe tistih, ki sem jih srečala in jih tudi opisala, se vedno rada spominjam in zaživim z njimi. Lahko rečem, da se mi je letos najbolj vtisnila v spomin pripoved domačinke z Goleka pri Krškem, kjer sem doma. Pripovedovala je o svojem bratu, ki je takoj po vojni moral umreti. Ko je pasel živino, je naletel na mino; takrat mu je bilo osem let in vojna, čeprav je že bila mimo, ga je stisnila v svoj smrtonosni objem. Mina ga je raztrgala in na žici na pašniku je ostalo samo srce...

»Kaj se ti je v letu 1965 najbolj vtisnilo v spomin?«

— Na to vprašanje je težko odgovoriti. Zelo rada se spominjam doživljanja in čutenja z osebami, ki jih opisujem v svojih črticah. Zgodbe tistih, ki sem jih srečala in jih tudi opisala, se vedno rada spominjam in zaživim z njimi. Lahko rečem, da se mi je letos najbolj vtisnila v spomin pripoved domačinke z Goleka pri Krškem, kjer sem doma. Pripovedovala je o svojem bratu, ki je takoj po vojni moral umreti. Ko je pasel živino, je naletel na mino; takrat mu je bilo osem let in vojna, čeprav je že bila mimo, ga je stisnila v svoj smrtonosni objem. Mina ga je raztrgala in na žici na pašniku je ostalo samo srce...

»Kaj se ti je v letu 1965 najbolj vtisnilo v spomin?«

— Na to vprašanje je težko odgovoriti. Zelo rada se spominjam doživljanja in čutenja z osebami, ki jih opisujem v svojih črticah. Zgodbe tistih, ki sem jih srečala in jih tudi opisala, se vedno rada spominjam in zaživim z njimi. Lahko rečem, da se mi je letos najbolj vtisnila v spomin pripoved domačinke z Goleka pri Krškem, kjer sem doma. Pripovedovala je o svojem bratu, ki je takoj po vojni moral umreti. Ko je pasel živino, je naletel na mino; takrat mu je bilo osem let in vojna, čeprav je že bila mimo, ga je stisnila v svoj smrtonosni objem. Mina ga je raztrgala in na žici na pašniku je ostalo samo srce...

»Kaj se ti je v letu 1965 najbolj vtisnilo v spomin?«

— Na to vprašanje je težko odgovoriti. Zelo rada se spominjam doživljanja in čutenja z osebami, ki jih opisujem v svojih črticah. Zgodbe tistih, ki sem jih srečala in jih tudi opisala, se vedno rada spominjam in zaživim z njimi. Lahko rečem, da se mi je letos najbolj vtisnila v spomin pripoved domačinke z Goleka pri Krškem, kjer sem doma. Pripovedovala je o svojem bratu, ki je takoj po vojni moral umreti. Ko je pasel živino, je naletel na mino; takrat mu je bilo osem let in vojna, čeprav je že bila mimo, ga je stisnila v svoj smrtonosni objem. Mina ga je raztrgala in na žici na pašniku je ostalo samo srce...

»Kaj se ti je v letu 1965 najbolj vtisnilo v spomin?«

— Na to vprašanje je težko odgovoriti. Zelo rada se spominjam doživljanja in čutenja z osebami, ki jih opisujem v svojih črticah. Zgodbe tistih, ki sem jih srečala in jih tudi opisala, se vedno rada spominjam in zaživim z njimi. Lahko rečem, da se mi je letos najbolj vtisnila v spomin pripoved domačinke z Goleka pri Krškem, kjer sem doma. Pripovedovala je o svojem bratu, ki je takoj po vojni moral umreti. Ko je pasel živino, je naletel na mino; takrat mu je bilo osem let in vojna, čeprav je že bila mimo, ga je stisnila v svoj smrtonosni objem. Mina ga je raztrgala in na žici na pašniku je ostalo samo srce...

»Kaj se ti je v letu 1965 najbolj vtisnilo v spomin?«

— Na to vprašanje je težko odgovoriti. Zelo rada se spominjam doživljanja in čutenja z osebami, ki jih opisujem v svojih črticah. Zgodbe tistih, ki sem jih srečala in jih tudi opisala, se vedno rada spominjam in zaživim z njimi. Lahko rečem, da se mi je letos najbolj vtisnila v spomin pripoved domačinke z Goleka pri Krškem, kjer sem doma. Pripovedovala je o svojem bratu, ki je takoj po vojni moral umreti. Ko je pasel živino, je naletel na mino; takrat mu je bilo osem let in vojna, čeprav je že bila mimo, ga je stisnila v svoj smrtonosni objem. Mina ga je raztrgala in na žici na pašniku je ostalo samo srce...

»Kaj se ti je v letu 1965 najbolj vtisnilo v spomin?«

— Na to vprašanje je težko odgovoriti. Zelo rada se spominjam doživljanja in čutenja z osebami, ki jih opisujem v svojih črticah. Zgodbe tistih, ki sem jih srečala in jih tudi opisala, se vedno rada spominjam in zaživim z njimi. Lahko rečem, da se mi je letos najbolj vtisnila v spomin pripoved domačinke z Goleka pri Krškem, kjer sem doma. Pripovedovala je o svojem bratu, ki je takoj po vojni moral umreti. Ko je pasel živino, je naletel na mino; takrat mu je bilo osem let in vojna, čeprav je že bila mimo, ga je stisnila v svoj smrtonosni objem. Mina ga je raztrgala in na žici na pašniku je ostalo samo srce...

»Kaj se ti je v letu 1965 najbolj vtisnilo v spomin?«

— Na to vprašanje je težko odgovoriti. Zelo rada se spominjam doživljanja in čutenja z osebami, ki jih opisujem v svojih črticah. Zgodbe tistih, ki sem jih srečala in jih tudi opisala, se vedno rada spominjam in zaživim z njimi. Lahko rečem, da se mi je letos najbolj vtisnila v spomin pripoved domačinke z Goleka pri Krškem, kjer sem doma. Pripovedovala je o svojem bratu, ki je takoj po vojni moral umreti. Ko je pasel živino, je naletel na mino; takrat mu je bilo osem let in vojna, čeprav je že bila mimo, ga je stisnila v svoj smrtonosni objem. Mina ga je raztrgala in na žici na pašniku je ostalo samo srce...

za to, da smo se pred nedavnim odločili postaviti naše gospodarstvo na trdne noge. Zato sem jo vprašal:

»Kaj želite našemu gospodarstvu v letu 1966?«

— Največji del svojega življenja sem preživela na zemlji. Dolga desetletja smo jo obdelovali, mojih šest otrok, ki sem jih sama spravila h kruhu in jaz. Mož mi je namreč umrl že leta 1916 v Albaniji. Zemljo dobro poznam; negovati jo je treba in zanjo skrbeti, če hočeš, da ti rodi. Zato želim našemu gospodarstvu, da v letu 1966 posveti več pozornosti kmetijstvu. Včasih sem kar žalostna, ko opazujem nepokošene travnike in zanemarjena polja. Mladi so odšli, na zemlji sta ostala le stara dva. Tako je na mnogih kmetijah. Z zadrugami pa nekaj ni prav. Premalo imajo sposobnega kadra, premalo so zavzete za delo, delavci pa ne pokažejo za kmetovanje dovolj zanimanja; industrija pač bolje plača kot kmetijstvo.

»Česa se najraje spominjate?«

— Zame so štiri leta druge svetovne vojne pomenila veliko prelomnico. Spomini nanjo so trpki, žalostni. Italijani so nam 20. avgusta 1942 požgali hišo in

Vaš časopis pa rad berem, samo nehali so mi ga pošiljati, ne vem zakaj. Prosim te, uredi, da ga bom spet dobival.«

IVAN KOŠIR, INVALID:

V Kranju smo obiskali Ivana Koširja, borca od leta 1943 in 80-odstotnega invalida: Vse od osvoboditve je opravljal razne funkcije v invalidskih organizacijah. Sedaj pa se je posvetil študiju; čez dobrih devet

mesecev namerava končati študij na pravni fakulteti. Ker je bil Ivan Košir ves v študijskem naletu, sem ga pobaral:

»Kakšne so tvoje novoletne želje s področja študija?«

OSEM SREČANJ PRED NOVIM LETOM

mlin. Na srečo sta sin in hči že pred tem odšla k partizanom, jaz pa sem Italijanom — in smrti — le za las ušla. Pridružila sem se partizanom in jim kuhala. Italijani so nas hajkali vsak teden. Potem ko so prazni rok odšli, smo zakurili ogenj, posedli naokrog in zapeli. Ti trenutki so se mi najbolj prijetno vtisnili v spomin. Spomini pa se prepletajo s sedanostjo. Srečna sem v krogu domačih. Ko se pogovarjamo o vojni vihr, vroče želimo, da je ne bi bilo nikoli več.

JOŽE REBSELJ, KMET IZ POLJAN PRI DOLENJSKIH TOPLICAH:

Zdaj, pred novim letom, na kmetih koljejo in moč ima polne roke dela, ker je klavec. Naj na kratko opišem, kdo je in kaj je delal med vojno. V Poljane je prišel, ko so odšli od tam Kočevarji. Zaradi sodelovanja z NOB ga leta 1942 aretirali, bil je v internaciji, po kapitulaciji Italije pa se je vrnil in postal partizan. Poročen je, ima pet otrok. Najmlajši je bil rojen leta 1943. Drugače se ukvarja s kmetovanjem.

»Vprašal sem ga, kaj si želi za novo leto?«

»Če bi bil v službi, bi bilo drugače,« je začel počasi in predarno pripovedovati. »Tako pa kmetujem, zemlje imam samo nekaj arov, nekaj zaslužim tudi s prevažanjem. Star sem 54 let, vsi otroci so preskrbljeni in so odšli po svojem. Po novem letu pričakujem pokojnino, da bom malo bolje živel. Upam, da se bo mednarodni položaj prihodnje leto izboljšal. S tistim, kar imam in kolikor zaslužim, sem čisto zadovoljen, saj sem skromen in ne potrebujem dosti. Delati pa je treba in dokler človek dela, se mu ni treba ničesar batti. Tudi težav se ne bojim, bo že bolje. Če smo zdržali vojno, ki je bila huda, bomo pa še težave, ki so mnogo manjše kot takrat, ko smo bili srečni ob suhem koruznem kruhu, samo če smo ga imeli.«

— Želim si čimprej in uspešno končati študij. Istočasno pa poudarjam tudi željo, da bi čimveč borec in invalidov v l. 1966 doseglo prekalifikacije, kakršne si želijo in kakšne potrebuje družba. Tudi na materialne pogoje in posebno na močno vojno ne smem ob tej priložnosti pozabiti. Da, vojna je prva violina študija, posebno v mojih letih. Na klin moram obesiti nešteto stvari, ki jih počenja vsak drug, rekreacijo, domača opravila in podobno. Zavedamo se, da smo vsako leto za eno leto starejši ter da moramo pri učenju vedno bolj upoštevati subjektivne okoliščine (na primer: neki prijatelj mi je dejal, da ni nič kaj prijetno sedeti v šolskih klopih s 'a'kim, ki bi mu lahko bil oče). Na srečo je za invalide vsaj materialna plat študija dokaj urejena, prav pa bi bilo, če bi gospodarske organizacije posvečale več pozornosti prekalifikacijam borcev, ker slednji nimajo zakonskih ugodnosti za študijsko izpopolnjevanje.

»Kaj naj bi novega prinesla partizanska umetniška beseda v letu 1966?«

— Da bi književniki o NOB napisali čimveč, ni samo moja želja, temveč vseh, ki menijo, da je o NOB še premalo napisane. In da bi pisci podajali NOB kar najbolj avtentično in objektivno. Zelo rad prebiram literaturo s tematiko NOB. Nekatera dela me razočarajo; morda je tudi čas NOB še preblizu, morda sem preveč zahteven. Se manj me navdušujejo televizijske priredbe dogodkov iz NOB (na primer VOS — serijski film). Dogodki so skonstruirani, preveč igrani in povrhu nepristni. Gledealec ima občutek, da gleda avanturiste, ne pa nekaj takega, o čemer so morali naši obveščevalci krepko premišljevat.

»Kaj naj bi novega prinesla partizanska umetniška beseda v letu 1966?«

— Da bi književniki o NOB napisali čimveč, ni samo moja želja, temveč vseh, ki menijo, da je o NOB še premalo napisane. In da bi pisci podajali NOB kar najbolj avtentično in objektivno. Zelo rad prebiram literaturo s tematiko NOB. Nekatera dela me razočarajo; morda je tudi čas NOB še preblizu, morda sem preveč zahteven. Se manj me navdušujejo televizijske priredbe dogodkov iz NOB (na primer VOS — serijski film). Dogodki so skonstruirani, preveč igrani in povrhu nepristni. Gledealec ima občutek, da gleda avanturiste, ne pa nekaj takega, o čemer so morali naši obveščevalci krepko premišljevat.

FRANC PUHAR-ACO, POLITIČNI SEKRETAR OBČINSKEGA KOMITEJA ZVEZE KOMUNISTOV V KRANJU:

Našel sem ga v pisarni, po pisalni mizi je imel razgrnjena razna poročila in časopise.

»Vašega časopisa na žalost ne utegnem brati,« je odgovoril na moje vprašanje, kako mu je všeč naš list. Nato je začel naštevati, koliko časopisov in poročil mora sproti prebrati. Le včasih ga vzame v roko in všeč mu je.

»Kaj si želi v novem letu...«

»Da bi dosegli mir v Vietnamu. Zelo mi je všeč, da so zadnje čase tudi pri nas v Jugoslaviji imeli nekaj protestnih zborovanj zoper ameriško intervencijo. Naši ljudje so razmeroma slabo seznanjeni z grozotami vojne v Vietnamu in z grozodejstvi intervencionistov. Mogoče pri nas mislijo, da protestna zborovanja nič ne koristijo kar po mojem mnenju ni res. Vajnejše je, če neko politiko obsodi ljudstvo kot pa vlada.

Nadalje bi bilo treba takoj v začetku, že v kalni uničiti žarišča novih spopadov, posebno še v Afriki. Po dosedanjih izkušnjah vemo, kako je s to rečjo, kako se razvija in kakšne so posledice takih spopadov.

Bivši borci imamo veliko moralno dolžnost, da se borimo za mir, saj bolje kot drugi vemo,

vseda tega vsako številko pričakuje z veseljem.

Potem sem ga povprašal, česa se najbolj veseli in kaj pričakuje v novem letu 1966.

»Da bi ameriško vlado srečala pamet,« je odgovoril in nadaljeval: »Konec ameriške intervencije v Vietnamu. Kar se zdaj tam dogaja, je popolnoma podobno nemškemu fašizmu in njegovim dejanjem pri nas in po Evropi. Američani so bombardirali in porušili veliko elektrarno v Severnem Vietnamu. Ljudje so delali in trpeli, si odtegovali od ust, da so jo zgradili... Tista elektrarna nima nobene zveze z vojno; torej gre za nasilno dejanje, da bi ljudstvo zastrašili. Naj se spoprimejo s partizani v odkritem boju, če se že hočejo vojskovati. Kaj bi bilo, če bi se tako, kot se zdaj ZDA vmešava v vietnamsko vojno, vmešali še Rusi in Kitajci? To bi pomenilo svetovni požar. Spet bi moralo umreti kdove koliko milijonov ljudi...«

Pri nas doma pa želi, da bi dosledno uveljavljali načela gospodarske reforme in da bi gospodarska zakonitost prisilila k dobremu poslovanju vsa podjetja. Da nekatera podjetja slabo delajo, je v veliki meri kriv vo-

kaj je vojna in kakšne posledice prinese.

Zdi se mi, da ZZB v naši občini dobro dela in skrbi za člane. Tudi občinska skupščina in podjetja razumejo njihov položaj in jim pomagajo, razen redkih, nečastnih izjem...«

»Pa pri nas, kaj si želiš?«

»Ne smemo biti zadovoljni s prvimi uspehi gospodarske reforme. Ne smemo biti nestrpni, gospodarska reforma je daljši proces. V prvi fazi smo popravili nekatere najbolj vidne nepravilnosti, letos pa se bomo morali lotiti dela bolj temeljito. Letos tudi morajo dokončno biti znani vsi predpisi in zakoni...«

»Kaj pa reelekcija?«

»Vsakogar je treba pred povernitvijo ali odstavitvijo posebej oceniti vsestransko. Praksa, izobrazba, delovni uspehi. Prav je, da imamo na vodilnih mestih kar največ in kar najbolj izobražene ljudi. Posebno to velja za neposredne voditelje proizvodnje. Drugače je pri organizatorjih, kjer je več vredna praksa. Pri nas v Kranju imamo na primer direktorja, ki nima niti popolne osemletke, pa je najboljši direktor v občini, in kolektiv, ki ga vodi, najboljše dela. Ali naj ga odstranimo, ker nima papirja? Sicer pa vsi vemo, da predsedni veliko noči nad knjigami in da ima največjo in najbolj bogato knjižnico v Kranju...«

»Kaj pa reelekcija?«

»Vsakogar je treba pred povernitvijo ali odstavitvijo posebej oceniti vsestransko. Praksa, izobrazba, delovni uspehi. Prav je, da imamo na vodilnih mestih kar največ in kar najbolj izobražene ljudi. Posebno to velja za neposredne voditelje proizvodnje. Drugače je pri organizatorjih, kjer je več vredna praksa. Pri nas v Kranju imamo na primer direktorja, ki nima niti popolne osemletke, pa je najboljši direktor v občini, in kolektiv, ki ga vodi, najboljše dela. Ali naj ga odstranimo, ker nima papirja? Sicer pa vsi vemo, da predsedni veliko noči nad knjigami in da ima največjo in najbolj bogato knjižnico v Kranju...«

DRAGO SKORJANC, INVALIDSKI UPOKOJENEC IZ LJUBLJANE:

Prišel je po opravih v naše uredništvo in kar mimogrede sva se začela pogovarjati. O vsebini našega lista najprej. Pripovedoval je, da je z njim v glavnem zadovoljen, da ga vsega prebere. Posebno so mu všeč odlomki raznih literarnih del, zgodbe o delu obveščevalnih služb, kar je zelo koristno za izvenarmadno vojaško izobrazbo naših ljudi. Nadalje so mu všeč »partizanski obrabi«, prebira tudi vse novosti s področja zakonodaje za bivše borce. Zaradi

dilni kader. Zato bi po njegovem mnenju in dosedanjih izkušnjah morali odstraniti vse nesposobne in take, ki nočejo delati, ne glede na to, na kakšnem položaju so in kdo so. Naj bi se reforma ne ustavila pri »ta malih...«

FRANC MRAK, INVALID:

Mrakovo družino pozna vsa Vrhnika in okolica; član družine so sodelovali v NOB. Dva sinova sta padla, eden v Beli krajini, drugi pri Mirni peči. Obiskal sem očeta družine, Franc Mraaka, tršatega 71-letnika, borca od leta 1942 in 50-odstotnega vojnega invalida.

»Kaj pričakujete od svoje organizacije v letu 1966?«

— Več skrbi za člane. Poleg drugega nam bi lahko razložila nove zakonske olajšave. Ne vem, kakšen je delež naše organizacije pri vsej zadevi, toda ne morem si kaj, da ne bi bil ogorčen nad postopkom pošiljanja invalidov v zdravilišča. Trenutek, ko naj bi vzel človek koveček v roke in odšel v zdravilišče, se včasih zavleče tja v pozno jesen ali celo zimo. Kaj naj počnem v zdravilišču pozimi? Gostinčji pravijo, da v sezoni ni prostora. Kar pograbim me, ko pomislim, da je za žalce vedno dovolj prostora. Na žalost je tako: pred dvajsetimi leti in več so se Nemci k nam vozili v kamionih, sedaj pa v luksuznih avtomobilih,

z devizami v žepih. Devize so nam potrebne, toda invalidi pri tem ne bi smeli biti prikrajšani. Po časopisih dosti beremo o skrbi za invalide, ko pa za pomoč zaprosiš, še vse pokaže v drugačni luči.

»Kaj polagate na srce našemu mlajšemu rodu?«

— Mladina bi se morala zavdati in upoštevati, da je bilo z našo krvjo zalito tisto, kar danes ima: mnogo boljše življenje kot smo ga pred vojno imeli mi. Na vsakem koraku postavlja svoje zahteve, pri delu pa se ne izkaže preveč. Tudi prostovoljnih delovnih akcij je vedno manj. Telovadni dom na Vrhniki je bil zgrajen večinoma s prostovoljnimi delom; danes bi take idealiste z lučjo iskali. Tudi Cankarjev dom smo kmalu po vojni popravili s prostovoljnimi delom. Vanj sem vložil nad sto delovnih ur. Vprašanje zase je tudi, koliko ve mladina o NOB. V šoli se učijo plesti, kuhati, NOB pa skromno poznajo. Če je mladim ne bomo primerno predstavili, ne bodo znali ceniti njihov pridobitev.

FRANC KUTNAR, UPOKOJENEC IN MALI KMET Z MULJAVE:

»Za tako se na vasi vsi ljudje med seboj poznajo, za Franceta pa razen tega vsak otrok ve, da je tudi predsednik ZB. Saj ni čudno, ko že celih osemnajst let opravlja to delo. Dekle, ki sem jo povprašal za njegov dom, mi je dejala, da je zraven Jurčičeve hiše. Živi v stari, toda slikoviti dolenski hiši, ki bi jo lahko uporabili kot motiv za razglednice. Tramovi so črni od starosti, hišica majhna, toda prijazna in domača. Pravkar je nekaj delal okoli hleva, žena ga je poklicala in tako po domače je iz steklenice nali v starinski kozarček dobrega domačega žganja. In začela sva se pogovarjati:

»Nisem naročnik vašega časopisa, toda prebiram ga redno in temeljito. Kar dober je, najbolj so mi všeč partizanske zgodbe. Saj sem bil tudi sam dolgo partizan, največ v minerskem vođu Belokranjskega odreda, prej pa sem bil zaprt na

Italijanskem. Za ene sicer vsebina vašega lista ni, toda zame in take kot sem jaz, je...«

»Kako kaj mislite, da bo prihodnje leto?«

»Kaj jaz vem, kako bo,« mi je odgovoril. »Rečem pa: Samo da bi bilo tako, kot je bilo do zdaj. Ene bo reforma trdo prišla, za druge pa bo bolje. Kdor bo dobro delal, bo imel več denarja...«

»Kaj pa po svetu?«

»Sakramensko pereče vprašanje,« je začel, kot bi bral iz kakkega časopisa članek v novinarskem izrazoslovju. »Veste, ponovi večkrat ne morem spati, zbudim se in prižgem cigareto. Nato začetno premišljevat, največ o Vietnamu. Kakšni reveži so tam ljudje! Spominjam se, kako je bilo pri nas med vojno. Gorje ljudstvu... Mi smo že poskusili in želimo si samo tega, da ne bi nikoli več prišlo nad nas kaj takega.«

OBVESTILO

Uprava Invalidskega kluba obvešča vse člane Zveze združenj borcev NOV, da priredi tudi letos družabno prireditvev

silvestrovanje

v Invalidskem klubu v Ljubljani, Malenškova 1.

Vstopnice se dobijo v pisarni uprave vsak delovni dan od 9. do 13. ure, informacije na tel. 315-509.

Upravni odbor kluba VVI

SODOBNA OBDRAMBNA VZGOJA IN LJUDSKA ZAŠČITA

... kako močna je bila nemška vojska med drugo svetovno vojno?

Ko je junija 1941. leta prišlo do spopada med Nemčijo in Sovjetsko zvezo, je v nacističnih oboroženih silah bilo skupno 7 milijonov 234.000 mož. Takrat je izmed 206 nemških divizij bilo 152 na vzhodni fronti, 38 v Franciji in drugih zahodnoevropskih državah, 8 na Norveškem, 7 na Balkanu, 2 v Severni Africi, 1 pa na Danskem. Razen tega so Nemci imeli tedaj kakih 4500 bojnih letal, število podmornic pa so v enem samem letu povečali od 55 na 216.

Nemška vojska je že v prvih mesecih vojne izgubila kakih 20 odstotkov vojaštva, ki ga je bila poslala v pohod proti Sovjetski

Ali veste...

zvezi (162.000 mrtvih, 571.000 ranjenih in 33.000 pogrešanih). Nemško vodstvo je z novo mobilizacijo in z odvečnimi ljudmi v letalstvu ne le nadomestilo izgube, temveč sestavilo še vrsto novih enot: konec maja 1942 je v nemški vojski, ki je tedaj imela 239 divizij, bilo že 8.600.000 mož, v letalstvu 5200 bojnih letal, v vojni mornarici pa med drugim 373 podmornic.

Ko pa je sovjetska armada v tem in prvi polovici naslednjega leta spet razbila 112 nemških divizij, so v Nemčiji razglasili splošno mobilizacijo za vse moške od 16. do 65. leta. Tako so se junija 1943 nemške oborožene sile povečale na 294 divizij z 9.500.000 vojakov. To pa je bilo tudi vse, kar so mogli še napraviti. Nemške izgube so bile tolikšne, da jih v kasnejših mesecih niso mogli več nadomeščati z novim moštvom. Nemška vojska se je začela manjšati (junija 1944 je imela še 9.100.000 mož), njena kvaliteta pa je bila le še senca wehrmachta iz prejšnjih let.

Vendar Hitler še ni odnehal. Jeseni 1944 je objavil novo totalno mobilizacijo. Vojna mornarica in letalstvo sta morala ljudi, ki so bili tam odveč, odstopiti kopenski vojski, vendar je bila bojna vrednost teh »mornariških divizij« na zelo nizki stopnji. Isto velja tudi za enote, ki so jih sestavljali bolniki z najrazličnejšimi boleznimi (»želodčni bataljoni«, »ušesni bataljoni« itd.), in za posebne enote, sestavljene iz kaznjencev. Tako so Nemci januarja 1945 spet imeli 295 divizij oziroma kakih 9.500.000 vojakov, vendar je bila ta vojska prešibka in preslabo opremljena, da bi se mogla zaveznikom dije uprati.

Med drugo svetovno vojno je padlo skupno kakih 3.500.000 nemških vojakov, razen tega pa je bilo ob življenje — predvsem med bombnimi napadi — približno pol milijona prebivalcev nemških mest.

... kako so si 1941. leta fašistični napadalci razdelili Jugoslavijo?

Aprilskega napada na kraljevino Jugoslavijo se je udeležilo 24 nemških, 22 italijanskih in 5 madžarskih divizij ob podpori kakih 1500 bojnih letal, napadle pa so jo hkrati iz petih držav — iz Italije, Nemčije, Madžarske, Bolgarije in Albanije.

Potem ko je 17. aprila kraljeva vlada podpisala kapitulacijo, so si roparji razdelili plen. Nemci so Gorenjsko in Spodnjo Stajersko priključili Koroski in Stajerski, Italijani pa so iz slovenskega ozemlja, ki leži južno od črte Vrsnik — Lučine — Želica — Litiža — Cerklje, napravili tako imenovano Ljubljansko pokrajino in si jo priključili. Hkrati s tem so anektirali skoraj vse dalmatinske otoke in del obale ter Crno goro. Kvislinška »Velika Albanija« si je prisvojila jugozahodne dele Crne gore, Kosovo in Metohije ter zahodni del Makedonije, Bolgarija pa ostanek Makedonije in jugozahodno Srbijo. Madžarska je okupirala nekaj mesecev kasneje pa anektirala Bačko, Baranjo, Medjimurje in Prekmurje. Iz večjega dela Hrvaške, Bosne in Hercegovine je nastala »Neodvisna država Hrvaška« pod Pavelićevim vodstvom, iz ostankov Srbije pa posebna administrativna celota pod upravo nemškega vojaškega poveljnika in »komisarske vlade«, sestavljene iz domačih izdajalcev na čelu z generalom Nedelcem.

BITKA PRI FONTENOYU 1745. LETA: FRANCOŠKA GALANTNOST ALI USPEŠNA TAKTIČNA POTEZA?

»Prosim, gospodje Angleži, ustrelite prvi!«

V Franciji je zelo znana naslednja anekdota: Ko sta se 1745. leta pri Fontenoyu druga nasproti druge postavili angleška in francoska vojska, se je francoski poveljnik grof d'Anteroches tik pred spopadom približal angleškim vrstam in jih vljudno prosil: »Prosim, gospodje Angleži, ustrelite prvi!«

Za mnoge ljudi je to njegovo povabilo ne le znak nepojmljive galantnosti, ki jo je celo za tiste čase težko razumeli, temveč se jim zdi tudi skrajno bedasto, to tembolj, ker je že prva angleška salva veljala Francoze kakih šeststo mrtvih vojakov in petdeset oficirjev.

Sicer pa, ali je anekdota sploh resnična?

Enajstega maja 1745. leta je bitka pri Fontenoyu sprva potekala zelo uspešno za Francoze. General Maurice de Saxe je tako uspešno manevriral s svojimi enotami, da skoraj ni bilo več moč dvomiti v francosko zmago. Francozi so zavračali angleško-holandske napade in sovražniku prizadejali hude izgube.

Tedaj pa je vojvoda Cumberland, poveljnik angleških sil, iz skoraj vseh svojih polkov sestavil eno samo veliko kolono, s katero je napadel Francoze naravnost na sredo. Ni dolgo trajalo in francoske enote so se začele v neredu umikati. Angleži so s svojimi

šestimi bataljoni, ki so jih imeli na čelu, trdovratno silili za njimi, ne da bi se mnogo ozirali na hude izgube in francoske protinapade. Vse je kazalo, da je prišlo na bojišču do odločilne prelomnice.

Ko pa so Angleži s svojimi prvimi bojnimi vrstami prodri na neki manjši greben, so na nasprotni strani nepričakovano zagledali strnjene francoske oddelke, pripravljene na boj. Angleži so se takoj zaustavili, oficirji na obeh straneh pa so se — preden bi se vojni spopadi na življenje in smrt — pripravljali na pozdrav sovražniku. Tak je bil običaj v tistih časih...

Med oficirji, ki so poveljevali angleškim enotam, je bilo več znanih imen, kot npr. grof Albermarle, Robert Churchill in lord Charles Hay. Otočani so se francoskim enotam približali na kakih sto korakov, nato pa so se spet ustavili, da bi poravnali svoje vrste. Med tem opravičilo so angleški oficirji sneli svoje klobuke in jih vljudno držali v rokah. Enako

so storili tudi francoski oficirji.

Nato se je Charles Hay, komandant prednje angleške čete, s palico v roki približal Francozom na kakih petdeset

Angleška in francoska vojska si stojata nasproti: kdo bo ustrelil prvi?

korakov. Z nasprotni strani je stopil predenj grof d'Anteroches, poveljnik grenadirjev, misleč, da ima angleški oficir kako sporočilo zanj. Ko sta bila drug od drugega oddaljena kakih trideset korakov, ga je Hay znova pozdravil in mu predlagal:

»Gospodje Francozi, ustrelite prvi!«

Zares bi bilo smešno pomisliti, da je v teh odločilnih trenutkih prišlo med obema oficirjema do takih vljudnostnih izlivov. Pri vsem tem ni imela olikanost nobenega opravka. Iz vseh vojaških priročnikov tega obdobja je videti,

dal izzvati in je mirno odgovoril:

»Ne, gospodje. Kar ustrelite, zakaj mi nikoli ne začenjamo!«

Oficirja sta se pozdravila in odšla vsak na svojo stran. Takoj nato so Angleži izstrelili svojo salvo, ki je podrla vso francosko prvo vrsto. Pod smrtonosnim ognjem se je

da je bila na slabšem tista stran, ki je prva izpraznila svoje puške. Ponovno poljenje cevi je trajalo toliko časa, da se ji je nasprotnik medtem že lahko neovirano približal in opravil svoje.

Iz nekkih drugih zgodovinskih zapisov je videti, da so Francozi res ustregli angleški prošnji in je z njihove strani padlo nekaj streliv proti Angležem. Vse pa kaže, da je šlo le za nekatere nedisciplinirane vojake, ki so to storili brez povelja svojih oficirjev. To streljanje pa nasprotniku ni povzročilo nobene škode.

Grof d'Anteroches pa se ni

zgrudil večji del francoskih oficirjev. Med njimi je bil tudi grof d'Anteroches, ki ga je zadelo sedem angleških krogel.

Ni pa bil smrtno zadet. Kmalu se je pozdravil. Kot vojaški starešina je prišel še zelo daleč: postal je generalni podpolkovnik. To pa je hkrati tudi najboljši dokaz, da v bitki pri Fontenoyu ni storil nobene galantne nepremišljenosti — čeprav so Francozi zaradi tega izgubili več kot šeststo mož, temveč da je bil njegov odgovor angleškemu poveljniku Hayu v taktičnem oziru pravičen in umesten.

FOTOGRAFIJA Z VPRAŠAJEM

Tovariš Anton Kelbl iz Bohinjske Bele nam je sporočil, da je fotografija, ki smo jo objavili v 49. številki »TV 15«, nastala pozimi 1943/44 na Ribenskem Taležu na Jelovici. Z leve proti desni stoji Jože Kapus, Franc Guzelj, Anton Erman, Maks Rožič; imena prvega, ki sedi, se tovariš Kelbl ne spominja, drugi pa je Burja (Zveglji). Tovariši, ki stojijo, so še vsi živi in stanujejo okrog Bleda in Bohinja. — Prosimo za podatke tudi k današnji fotografiji, ki predstavlja skupino terencev s partizani; po angleških uniformah sočec je fotografija nastala jeseni 1944, morda v Belj krajini.

Kaj je arkebuza?

Arkebuza je ena izmed prvih vrst ročnega strelnega orožja. Podobna je bila samostrelu in od tod izvira tudi njeno ime (lat. arcus = lok). Iznajli so jo konec 14. stoletja v Nemčiji. Njen kaliber je znašal 12,5 do 20 mm, težke so bile po pet in več kilogramov, dolge dva metra, kroglice pa so letele do 250 korakov daleč.

Težje arkebuze so uporabljali za obrambo utrd. Na cevi so imele — zaradi močnega trzanja — posebne kljuge, ki so se oprijemale robu zidovja. Polnili so jih skozi cev s sprednje strani: najprej s smodnikom, nato pa še s 30-45 gramov težko kroglo. Te so sprva bile kamnite, kasneje pa svinčene ali železne.

Strelec, arkebuzir, je nosil s seboj mehur za smodnik in torbico s krogli, čez ramo pa je imel obešene lesene cevke (običajno

ena) z natančno odmerjeno polnitvijo smodnika za vsak strel posebej. Smodnik so vžigali z žarečim ogljem, kasneje z razbeljenim železom ali vrvice, nazadnje pa s piritom. Ko pa so v 13. stoletju izumili vžig na kremen, so s temi arkebuzami oborožili predvsem konjenike, medtem ko je pehota še nadalje zadržala arkebuze z vžigalno vrvice.

Iz arkebuz se je v francoski konjenici sredi 16. stoletja razvil strelno orožje brez kopita, s katerim so streljali iz roke (»pistoless«), razen tega pa še orožje s krajšim kopitom, ki so ga pri streljanju opirali na prsi (»pétrinal«). Ko pa so 1521. leta v Spaniji konstruirali tako imenovano »musket«, ki je imela večjo prebojnost kot arkebuze, so to novo strelno orožje uvedle v svojo oborožitev vse evropske vojske.

Transistorska doba radiotehnike

S transistorji in njihovo uporabo v radiotehniko je prišlo do prelomnice v tehniki krepitve radijskih impulzov. Ze pred dvajsetimi leti so izdelali ojačevalce brez elektronskih cevi. Nadomestili so jih s kristali germanija. Ojačevalce je imel enake lastnosti kot elektronske cevi — triode in so ga zato imenovali »transistor«, kar po angleško pomeni kristalna trioda.

Transistorji so tudi v radioaparatih in mnogih drugih radijskih napravah nadomestili klasične elektronske cevi. Transistorske radijske naprave se odklikujejo po tem, da delujejo dlje in zanesljivo, trošijo pa tudi manj električne energije. Razen tega so precej manjše od klasičnih radijskih naprav.

Posebna svojstva germanija

Med najbolj znane transistorje spadajo tudi kristali germanija. Če je germanij v čistem stanju, je izolator. Če pa mu dodamo ustrezno količino antimona, indija, aluminija in arzena, se lahko spremeni v »polprevodnik«. V primeru, ko mu

dodajo aluminij in indij, dobi svojstva tako imenovane pozitivne prevodnosti in ga označujejo kot »germanij P«. Če pa mu dodajo ustrezno količino arzena in antimona, postane negativne prevodnik z oznako »germanij N«.

Transistor sestavljajo trije deli iz kristalov obeh vrst germanija: germanij P in germanij N. Je pa vseeno, kako so te plasti razporejene. Njihova razporeditev je lahko naslednja: P-N-P, ali pa tudi nasprotna: N-P-N.

V obeh primerih zunanje plasti kristala razdvaja tanka plast, ki ima isto funkcijo kot rešetka v klasični elektronski cevi. Zunanji plasti (germanij P in germanij N) imata torej vlogo elektrode, imenujejo pa ju kolektor in emitor.

Emitorji oddajajo pozitivne ali negativne električne naboje — glede na to, iz katere vrste germanija so zunanje plasti. Te naboje zbira kolektor. Po tem vidimo, da ima kolektor enako vlogo kot anoda v elektronski cevi, ki iz razgrete katode od-

daja elektrone. V radijski cevi snop elektronov prehaja iz razžarjene katode skozi vakuum na anodo. Za zagrevanje katode pa je treba precej več električne energije kot pa emitorju v transistorju za oddajanje pozitivnih ali negativnih električnih nabojev. Razen tega se snop elektronov v elektronski cevi giblje le v eni, v transistorju pa v obeh smereh.

Bistvo delovanja transistorja je v tem, da električni impulz, ki ga je treba okrečiti, spravi na emitor, med emitorjem in kolektorjem pa prihaja do podobnih sprememb glede jakosti toka kot v ojačevalni elektronski cevi.

V znanstvenih laboratorijih, zlasti pa v raziskovalnih vojaških ustanovah, posvečajo čedalje večjo pozornost proizvodnji in izpopolnjevanju polprevodniških elementov — transistorjev. V radarski in radijski tehniki, prav tako pa tudi na področju televizije, so že ogromne možnosti za uporabo transistorjev in zato v tem namene trošijo velika denarna sredstva.

Praktična uporaba transistorjev

Za potrebe letalstva so, na primer, izdelali televizor, v katerem so vse elektronske cevi, razen katode, nadomestili s transistorji. V tem televizorju je 31 transistorjev in še dve manjši bateriji z napetostjo 6 V, ki ju je moč napolniti 2000-krat. Televizorji te vrste so pilotu potrebni zato, da ima prek njih pregled nad napravami v letalu, ki jih sicer s svojega mesta ne bi mogel videti.

Ena izmed teh televizijskih naprav mu, na primer, pri pristajanju pokaže, če je kolesje spuščeno, z drugimi televizijskimi kamerami pa lahko opazuje krila, zakrilca in predkrilca, prek njih pa tudi vidi, če motorji pravilno delujejo, če morja ne puščata olje in bencin, če ni prišlo do zmrzovanja in podobnih nevarnosti.

Transistorji so omogočili tudi izpopolnjevanje najrazličnejših radijskih naprav, med njimi tudi miniaturnih radijskih oddajnikov, sprejemnikov in kon-

trolnih naprav za raketne izstrelke. Transistorji so tudi v napravah za samousmerjanje raket, zaradi česar so te naprave ne le cenejše, temveč je njihovo delovanje neprimerno bolj zanesljivo kot pa poprej.

Kako daleč so že prišli na tem področju, najbolje vidimo po sodobnih modelih radiotelefonov, s katerimi so opremljene padalske enote nekaterih držav. Radijski telefoni so vgrajeni v komaj trideset centimetrov dolgo in šest centimetrov debelo cev. To pa je zasluga ne le transistorjev, temveč tudi tako imenovane »tiskane zveze«. V tem primeru transistorji in drugi deli radijskega telefona niso povezani med seboj s kovinskimi prevodniki ali žicami, ampak z navadnimi »risbami« iz take barve, ki prevaja električni tok. V radijskem telefonu je akumulator tako majhen, da ga je moč vložiti v škaflico za vžigalice, kristalni mikrofon pa skrit pod ovrtašnik. Navzile temu pa z aparati te vrste lahko oddajajo do petnajst kilometrov daleč.

SODOBNA OBRAMBNA VZGOJA IN LJUDSKA ZAŠČITA

Tudi mi lahko proizvajamo raketno orožje

Pod tem naslovom je beograjski NIN v svoji zadnji številki objavil pogovor urednika V. Savića z generalpolkovnikom Milanom Kuprešaninom. Odtod smo za naše bralce povzeli nekaj najzanimivejših odlomkov.

Kako so organizirana vojaška podjetja? Ali jim dajete podporo iz vojaškega proračuna in kako ocenjujete njihov prispevek za splošno poboljšanje življenjske ravni v državi?

»Če že govorimo o vojaških podjetjih, ne smemo pozabiti, da ta proizvajajo predvsem končne izdelke. V vojaški proizvodnji pa v vlogi kooperantov sodelujejo tudi mnoga civilna podjetja. Tako na primer ni moč napraviti topa, če metalurgija ne more dati ustreznih jekel, cevi in podobno. Tudi instrumentov za potrebe službe za zvezo ne morejo sestaviti, če niso pri tej zadevi udeležene tovarne, ki proizvajajo sestavne dele elektronskih in drugih naprav...«

Vojaška podjetja niso subvencionirana. Državni sekretar za narodno obrambo sklepa z njimi pogodbe prav tako kot z vsemi drugimi podjetji, s katerimi poslujemo.

Kakšne so posledice preusmeritve vojaških podjetij na civilno proizvodnjo?

»Skoraj ni podjetja, ki se ne bi že povsem vključilo v skupni gospodarski sistem. Kot primer vzemimo kragujevsko tovarno 'Crvena zastava', ki je sedaj naš največji proizvajalec avtomobilov. Nekaj podobnega je tudi s tovarno 'Bratstvo' v Travniku, ki proizvaja traktorje, sedaj pa pripravljajo kovačnico, ki bo naj-

večja v vsej državi. Isto velja za banjaluško podjetje 'Rudi Čajavec', ki oskrbuje tržišče z velikimi količinami elektronskih izdelkov, avtomobilske opreme in še z marsičem drugim. Tudi vojaško podjetje 'Tito' v Vogošću izdeluje, razen vojaške opreme, kroglične ležaje, motorje, kolesa in avtomobile...

Tovarno za hidravlične naprave v Trsteniku smo postavili zaradi naših potreb, sedaj pa že povsod iščejo njene izdelke. To podjetje smo že večkrat razširili in v zadnjih dveh letih se je vrednost njegove proizvodnje dvignila s treh na skoraj petnajst milijard...«

V kakšnem obsegu vojaška podjetja lahko zadovoljujejo potrebe naše vojske po modernejši oborožitvi? Mar že lahko domačečajo uvoženo orožje in opremo?

»Sedaj lahko sami proizvajamo že vse, kar potrebuje sodobna vojska, celo nekatere vrste raketnega orožja, letal in drugo. Vedeti pa je treba, da se proizvodnja nekaterih najodobnejših orožij gospodarsko ne izplača, ker bi jih morali izdelovati v majhnih serijah in bi bila zato predraga. Pri tem mislim na nekatera najmodernejša letala — prestrezalce, najzahtevnejše vrste raket in še drugo tako orožje, pri katerem nastajajo pogostne spremembe. To orožje kupujemo v tujini zato, ker nam je to ceneje... Vendar smo v tehniškem in tehnološkem oziru, ob ustreznih naporih in v ustreznem času, sposobni, da proizvajamo tudi ta orožja.«

Pred kratkim so ob proslavljanju dvajsete obletnice, odkar obračujemo ta podjetja, objavili zanimiv podatek, da so tudi vojaška podjetja na seznamu jugoslovanskih izvoznikov in da bodo v tem letu izvozila v tujino za 30 milijonov dolarjev. Za kakšno blago gre? So to izdelki za široko potrošnjo, ali pa morda izvažajo tudi orožje?

»Znesek 30 milijonov dolarjev, ki ga omenjate, se nanaša le na izvoz orožja. Vojskam prijateljskih držav prodajamo vrsto izdelkov, ki sodijo med vojaško oborožitev. Gre predvsem za afriške države in za nekatere države na Srednjem vzhodu in v Aziji. Moram povedati, da so v teh državah zelo zadovoljni s kakovostjo naših izdelkov. Največ pa izvozimo municije, pušk, vozil, artilerijske municije, topov, smodnika, sredstev za zvezo in še druge stvari. Zelo ugodno so ocenili naš gorski top. Imajo ga za orožje, ki njihovim potrebam povsem ustreza.«

Naša podjetja izdelujejo tudi orožje s takimi kalibri, ki ne spadajo med oborožitev jugoslovanske vojske... To pa le v primeru, če je tako naročilo iz tujine gospodarsko utemeljeno. Zmogljivost naših vojaških podjetij je namreč že tolikšna, da lahko izdelujemo najrazličnejšo municijo, od najmanjšega pa do največjega kalibra.«

Koliko je vojaških podjetij? »Zadržali smo le najnujnejša. Pustili smo le podjetja, ki izdelujejo orožje in municijo. Mnogo več pa je podjetij, ki proizvajajo druge potrebščine za vojsko. Med njimi je tudi železarna na Jesenicah, ki ima poseben obrat za naše potrebe. Prav tako tudi zagrebško podjetje RIZ in kranjska 'Iskra'.

Domovina raketnega orožja

Zadnja leta na Zahodu v vojni in umetniški literaturi pogosto nastopajo vojaški strokovnjaki in posamezni znanstveniki s trditvijo, da jim pripada prvo mesto pri iznajdbi raketnega orožja. Kot strokovnjak za raketno tehniko in topničar bi rad opozoril na neka zgodovinska dejstva, ki zanikajo take in podobne trditve.

V Rusiji je raketna tehnika šla skozi dolgotrajne in hude težave pri svojem razvoju. Od prvih zažigalnih in svetilnih raket do sodobnih močne odnesli v vsemirje medplanetarnih balističnih raket, ki so sposobne leteti.

Prvič se je zvedelo v Rusiji za uporabo svetilnih in zažigalnih raket iz znanega dela Onisima Mihalova, ki ga je pisal med leti 1607-1621. Leta 1680 so v Moskvi ustanovili »Raketno zavedenje« (Raketni zavod). Tam so najprej izdelovali rakete za ognjemete, kasneje pa tudi druge. Ze leta 1717 je ruska armada imela v svoji oborožitvi svetilno raketo, ki je imela za tiste čase zelo dobre taktične in tehnične lastnosti.

Z razvojem znanosti, tehnike in gospodarstva v XIX. stoletju nastopa nadaljnji razvoj raketne tehnike tudi v Rusiji. V tem času so rakete že začeli uporabljati za rušenje in udar, kar je pomenilo precejšen korak naprej. Velik prispevek pri izdelovanju raket za vojaške potrebe je dal v Rusiji talentirani topničar, udeleženec domovinske vojne leta 1812, general A. D. Zasljadko. Kon-

struiral je raketni top kalibra 2,2 in pol palca, nato pa 4-palčnega z diametrom 1600 do 2700 metrov. Na njegovo pobudo je bila leta 1827 ustanovljena prva ruska raketna baterija, ki je bila samostojna bojna enota. Imela je šest šestcevtnih topov, šest topov za urjenje in rakete, težke 6 in 20 funtov. Prvič so jih uporabili na Kavkazu, večji uspeh pa so doživele v rusko-turški vojni leta 1828-1829, posebno pri obleganju Varne.

Nadalje je posebno prispeval k razvoju raketnega orožja znani znanstvenik in konstruktor bojnih raket generalmajor K. J. Konstantinov. Njegove rakete so že imele do met 4150 metrov. Uspešno so jih uporabljali v krimski vojni v letih 1853-1856. Kljub temu so bile te rakete le precej različne od današnjih.

V svojem delu »O bojnih raketah« je že omenjeni general K. J. Konstantinov zapisal: »Rakete so orožje, ki je lahko v vojnih akcijah koristno celo na današnji razvojni stopnji. Lahko jih izpopolnimo, da bi tako, nekoč imeli zasluge za vojaško moč naše domovine.«

Na prehoju iz XIX. v XX. stoletje sta se ukvarjala z raketami profesor moskovske univerze J. V. Meščerski in ustanovitelj ruskega letalstva N. E. Zukovski. Neprecenljiv prispevek k razvoju raketne tehnike in konstrukciji raket je dal tudi znani inženir in iznajditelj K. E. Ciolkovski.

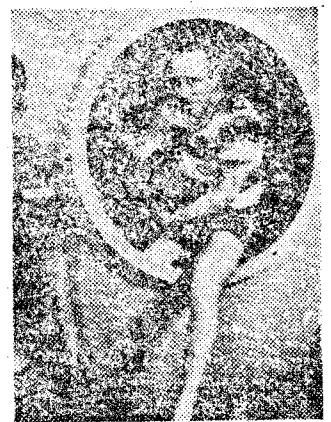
Komunistična partija, vlada in osebno Lenin so posvečali že prva leta po revoluciji veliko pozornost razvoju raketne tehnike. Z ukazom sveta ljudskih komisarjev je 9. novembra 1921 začel dobivati Ciolkovski stalno materialno pomoč. Leta 1934 so zaradi krepitve obrambne sposobnosti SZ združili vse ustanove, ki so se ukvarjale z raketno tehniko v poseben inštitut (Raketnijs naučno-izsledovalski inštitut). Ta je bil podrejen ljudskemu komisariatu za vojno industrijo. Še pred začetkom vojne so konstruirali 11 »katjuš«, močnih raketnih topov, ki so pozneje ustvarjale strahotno paniko med Nemci. Dne 21. junija 1941, torej istega dne, ko je Nemčija napadla SZ, je bil sprejet sklep o serijski izdelavi »katjuš«. Prva enota raketnega topništva je bila posebna baterija »katjuš« BM-13, ustanovljena na 4. julija 1941 in takoj poslana na bojišče. Dne 14. julija 1941 je ta baterija ob 15.30 prvič streljala na sovražnika. Po povelju slušatelja topniške akademije, kapetana Ivana A. Flerova, je baterija izstrelila močno salvo raket na Nemce, ki so bili zavzeli železniško postajo v Orsi. Cilj je bil takoj pokrit z dimom in ognjem. Nemci so od tam bežali v divjem strahu. Tudi kasneje, med boji okoli Smolenska, Jarceva, Jelnje in Rostavlja je baterija J. A. Flerova zadala sovražniku velike izgube. Tudi 2. avgusta je 42. posebni divizion raketnega topništva pri Jelnji zadal Nemcem hud udarec.

Raketno topništvo ali kakor so ga uradno imenovali »gardni minometi«, je odigralo med zadnje svetovno vojno veliko vlogo. V bojih pri Stalingradu je bilo že 1300 »katjuš« tipov BM-13 in M-30.

Zdaj dobiva sovjetsko topništvo neprestano nove, še boljše tipe topov in močnih raket. Organizirali so raketne enote strateškega značaja in pomena. Ravno v SZ so konstruirali raketo, ki je prva dvignila v orbito vsemirsko ladjo z Jurijem Gagarinom.

Zdi se mi, da je težko in nemogoče zanikati ta zgodovinska dejstva, ki potrjujejo, da je bila Rusija in kasneje SZ prva, pri izdelovanju raznih raket.

MARSAL ARTILERIJE SZ
K. KAZAKOV

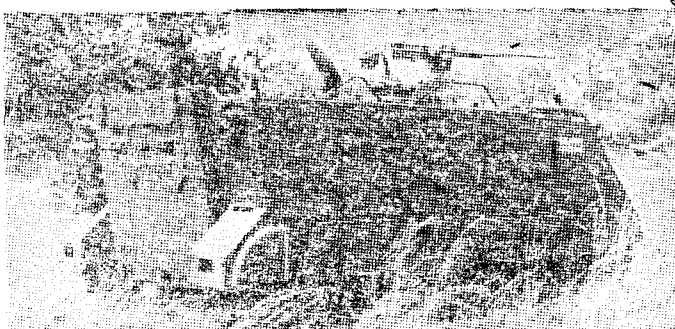

AMERIŠKI KOZMONAVT CARPENTER je — kot smo že poročali — preživel 30 dni sedemdeset metrov globoko pod morjem, odkoder je vzpostavil radijsko zvezo s kozmonavtom Conradom in Cooperjem, ki sta takrat v »Geminiju« krožila okoli Zemlje.

V besedi ...

PROTIGVERILSKO LETALO »OV-10 A«, ki ga še preskušajo, so zgradili zato, ker se je pokazalo, da je sodobno moderno letalstvo brez moči v boju s partizani. V te namene morajo uporabljati posebna in počasnejša letala.

... in podobi

AMERIŠKI OKLOPNI TRANSPORTER »M-113« neprestano izpopolnjujejo. Njegova najnovejša inačica je ta, ki jo vidimo na sliki. Oklopnjak ima devet odprtih, skozi katere lahko streljajo vojaki tudi med vožnjo. Tri odprtine so na levi, štiri na desni, dve pa na zadnji strani transporterja.

TO ZGODBO JE NAPISAL MLADI JUŽNOVIETNAMSKI PISATELJ ANH DOK, BOREC OSVOBODILNE ARMADNE. IZ DZUNGEL JUŽNEGA VIETNAMA JO JE PRINESLA FRANCOSKA NOVINARKA MADELEINE RIFFEAU. KI JE BILA TAM PRI PARTIZANIH. NATISNILI SO JO TUDI V FRANCOSKI REVJI »EUROPE«, OD KODER JO JE PONATISNIL RUSKI »OGONEK«.

Vedno se mi je dozdevalo, da je ponoči nebo nad Dolino trsov bolj visoko kot kjerkoli na svetu. Brezkrajna prostranstva doline se utaplajo v megli, tam je prav tak šum kot na morju. Toda to morje je zeleno, šum pa je od vetra, ki nikoli ne utihne. Aprila tam še ne dežuje, podnevi zaslepljujoče sije sonce, ponoči pa se vse ohladi. Vetrovi se sprehajajo po tej razgoličeni zemlji, ne da bi naleteli na ovire.

Cez dve uri bo vod odšel v boj. Za zdaj pa skupaj z borci ležim v skrivališču. Vsi so zelo mladi. Guu, pomočnik vodnega

Največji zaveznik vietnamskega partizana sta džungla in močvirje

komandirja, je star komaj triindvajset let. Pravkar mi je povedal o akciji, ki jo bodo izvršili tisto jutro:

»Prepričan sem, da bodo poslali proti nam helikopterje s pehoto. S tem bodo poskušali odrezati umik prvemu vodju, ko se bo vračal po naskoku na postojanko. Vedo, da druge poti v našo bazo ni. Mi, drugi vod, bomo postavili zasedo ravno tam, kjer računajo, da bodo prestregli naše. To je redka priložnost, da vidite, kako lovimo njihove »orle«.

Vesel sem sprejel njegov predlog. Guu je nadaljeval: »Videl boš nekaj takega, kar se ti niti ne sanja... Pripravili jim bomo dober sprejem. Naše rezerve niso slabe...«

»Kakšne rezerve?« sem vprašal. »Razen prvega voda, ki se bo po napadu vračal, imamo še eno, zelo zanesljivo rezervo.«

Zazdelo se mi je, da se je Guu v temi nasmehnil. Primaknil se mi je bliže in mi šepnil na uho:

»Dimne sosednjih vasi bodo zažgali travo v ravnini. Nastala bo dimna zavesa. In Kue... Kue bo tudi tamkaj,« je pripomnil nepričakovano.

»Kdo je to, Kue?« sprašujem.

»Kako naj jo imenujem? Moja žena, ljubica, nevesta?«

Guu je umolknil in se nad nečim zamislil. Močan veter je butnil v skrivališče in se začel poditi po njem. Slišati je bilo, kako v nočnem hladu smrči nekaj borcev. Nekje daleč, zelo daleč sem v svoji domišljiji že videl velikansko ognjeno kačo plamenov, ki razsvetljuje temno sinjino neba. Trava je gorela. Na ozadju neba in ognja se je ostro očrtaval lik zaprege z bivoli. Ti so spustili glave, se spotikali, upognjene robove so imeli široko razkrcene. Kolesa z železnimi obodi stokajo in hreščijo po kamniti zemlji...

Nenadoma sem začutil Guujevo roko na hrbtu. Vprašal sem ga:

»Koliko je stara Kue?«

»Devetnajst.«

»Od kod je doma?«

Guu gibčno skoči na noge in stegne roko.

»Od tam. Njena vas je na naši strani velikega gozda. Zdaj se ne vidi, toda podnevi... Zjutraj pojedemo skozi tiste kraje... Se majhna je bila, ko sem se z njo seznanil. Ta otrok! Ranili so jo v hrbet, kri je lila iz rane, ona pa niti solzice, niti besedice tožbe...«

»Kako se je to zgodilo? Ali so jo ranili s kroglo?«

»Ne. Z bajonetom. Sovražnik... Kadar pomislim na to!«

Mladi oficir se je s prsti razburjeno pogladil po lasih.

»V začetku sem jo imel rad kot sestro. To je bilo hudega leta devetindvajsetega; tudi jaz sem bil star komaj nekaj nad dvajset let. Bil sem vodja mladinske organizacije na vasi. Podnevi sem se moral skrivati. Tiste čase so Diemovi nasilnež in njihovi ovaduhi lahko delali vse, kar jim je prišlo v glavo.

Redko naseljeno močvirno območje med Saigonom in kamboško mejo
Tako Američani imenujejo svoje helikopterje

Zgodbe iz NOB za mladino

Založba »Mladinska knjiga« iz Ljubljane je ob 20. obletnici osvoboditve pripravila v sodelovanju z založbami »Forum« iz Novega Sada, »Kočo Racin« iz Skopja, »Naša djeca« iz Zagreba ter »Vuk Karadžić« iz Beograda zbirko 10 knjižic izbranih proz in del iz narodnoosvobodilne borbe jugoslovanskih narodov. »Mladinska knjiga« je doslej — v zadnjih dveh letih — izdala dve seriji tovrstnih knjižic: Andersenove pravljice in Jugoslovanske pravljice, letos pa se je odločila za zgodbe iz NOB.

Zgodbe za zbirko je prispevalo 22 avtorjev iz vse Jugoslavije. Izmed slovenskih naj omenimo Franceta Bevka, Kristino Brenkovo, Vido Brestovo, Milana Šego, Toneta Seliškarja in Venceslava Winklerja. S pomočjo takega izbora jugoslovanske partizanske proze je uredniški odbor izbral 29 zgodb, ki na dostojni ravni približajo narodnoosvobodilno borbo mladini do 14. leta starosti. Zbirka bo med mladimi opravila prijetno poslanstvo, predvsem zato, ker tovrstne proze na knjižnem trgu močno pogrešamo. Tiskana bo v slovenskem, hrvaškem, srbskem, makedonskem in madžarskem jeziku.

Ob branju teh knjižic — vsaka šteje 28 strani, opremljenih z ilustracijami — bo mladina široma po Jugoslaviji spoznala borbo svojih vrstnikov iz kra-

jev, o katerih je doslej malo slišala. Junaki zgodbic so mladi kurirji, mulovodci, partizani, ki bodo s svojimi doživljenjski pritegnili bralce in se jim predstavili kot vzorniki. Avtorji na preprost, prijeten in nevsiljiv način povezujejo čustveno življenje mladih, življenje, v katerem je mlad človek hlepel po toplini domačega ognjišča, z življenjem sedanjega mladega človeka, ki kljub minulim dvajsetim letom noče biti oddaljen od dogajanj med ljudsko revolucijo.

Tudi ilustracije knjižic so delo najboljših jugoslovanskih likovnih umetnikov — akademskih slikarjev. Njihove barvne ilustracije prijetno povezujejo besedilo in njegovo izpoved še popestrijo in poglobijo.

Zbirka zgodb iz NOB bo v prodaji še pred novim letom ali najkasneje prve dni po novem letu. Preprosta, lepo pisana in iskrena beseda o NOB bo nedvomno prijetna osvežitve za knjižne police naše mladine. —Zč-

Razpis Kajuhovih nagrad za leto 1966

Z namenom, da bi narodnoosvobodilna vojna in revolucija slovenskega naroda dobila v slovenski književnosti še večji poudarek in z namenom, da bi pisatelje, pesnike in druge umetniške oblikovalce ter zgodovinarje, zlasti pa vse, ki so kakorkoli sodelovali v NOV in v predvojnem delavskem gibanju, še bolj zainteresirali za ustvarjanje del s tematiko narodnoosvobodilne vojne in revolucije,

razpisuje zavod »Borec« Kajuhove nagrade za leto 1966, in sicer:

- I. nagrada v znesku 400.000 dinarjev;
- II. nagrada v znesku 300.000 dinarjev;
- III. nagrada v znesku 200.000 dinarjev.

Kajuhove nagrade se podeljujejo za izvirna in še neobjavljena dela: za roman, povest, pesniško zbirko, zbirko novel, dramo, dokumentarno delo, spomine ter za ilustracijo in opremo knjig, ki jih izda zavod »Borec«. Za Kajuhove nagrade pridejo v poštev le dela, ki obravnavajo partizanstvo, ilegalno, predvojno partijsko delo in razredno borbo, koncentracijska taborišča ter zgodovinsko-znanstvena dela s tega področja.

Dela za nagrade naj avtorji pošljejo zavodu »Borec«, Ljubljana, Beethovnova 10 do 1. septembra 1966. Na natečaju lahko sodelujejo vsi državljani SFRJ, proti katerim ni uveden kazenski postopek. Poslana dela bo ocenila žirija, ki jo bo naknadno imenoval zavod »Borec«.

Vsa nagrajena dela bo s posebno pogodbo odkupil zavod »Borec« in jih uvrstil v svoj redni knjižni program.

Kajuhove nagrade bodo podeljene ob obletnici Kajuhove smrti, februarja 1967.

UPRAVNI ODBOR ZAVODA »BOREC«

Filmski center JLA

Ob dvajseti obletnici povojne jugoslovanske kinematografije pravzaprav ne moremo tudi mimo filmskega centra JLA, čeprav le-ta obstaja komaj sedemnajst let. Toda s svojimi filmi je »Zastava-film« prispeval poseben delež celotni jugoslovanski kinematografiji, čeprav seveda največ JLA.

V 17 letih je filmski center JLA posnel 498 poučnih in 138 dokumentarnih filmov, 120 mesečnih pregledov in dnevnikov (žurnalov), 150 reportaž za »Filmske novice« in okoli 600 zgodb za Radio televizijo Beograd, dva dolgometražna igrana in en kratki igrani film. V letu 1966 bo filmski center JLA posnel okoli 30 poučnih in izobraževalno-dokumentarnih filmov, že januarja pa bo skupaj z RTB posnel serijo štirih igranih kratkih filmov pod naslovom »Leti, ki jih velja zapomniti«, in sicer so to filmi iz življenja letalcev.

NAŠE VRSTE SE REDČIJO

Viktor Dolgan

Tiho kot je živel, je dne 13. novembra letos umrl in bil pokopan v svoji rojstni vasi Košani Viktor Dolgan, rojen 17. novembra 1901.

Kot devetletni otrok je moral od doma, potem ko mu je umrl oče. Solal se je v Ljubljani in trpel med prvo svetovno vojno mnogo manj. Končal je 4. razrede gimnazije in dva razreda državne trgovske šole. V letih zgodovinske krize se je s težavo prebijal skozi življenje. Nekaj časa je bil brez službe, ker je sodeloval z naprednim gibanjem. Njegovo stanovanje v Krakovski ulici v Ljubljani je bilo zbirališče mladih ljudi s Primorske, ki so pred fašisti bežali iz domačih krajev. Leta 1931 se je poročil in se preselil v Domžale, leta 1937 pa v Smarco pri Kamniku. Tam je dočkal zadnjo vojno. Ze leta 1941 se je kot razgledan in napredno usmerjen človek vključil v vso družino v NOB. Po izdajstvu sta bila z ženo aprila 1943 štiri mesece zaprti v Begunjah. Pogumno je prenašala mučenje. Zaradi pomanjkanja dokazov so ju morali skupaj z ženo izpustiti. Takoj sta se spet vključila v delo za osvoboditev. Viktor Dolgan je bil član rajonskega odbora OF, organizator prve celice KP, kasneje pa član kamniškega okrožnega odbora OF. Ob smrti terenskega aktivista Franca Stenoveca-Urha so Nemci pri njem našli listek z imenom Dolgan in so zato maja 1944 Viktorja ponovno zaprli v Begunjah in Kamnik. Hudo je trpel v zaporu, mučili so ga. Vse to je načelo njegovo že tako šibko zdravje in se je ob osvoboditvi vrnil domov bolan.

Kljub boleznim se je po osvoboditvi v vso vrnem vrget na delo. Jeseni 1945 je postal strokovni učitelj v tekstilni šoli v Kranju, kjer je služboval do leta 1953, ko je moral v pokoj zaradi posledic hude operacije. Potem ko je ozdravel, se je naprej vestno sodeloval pri delu družbenih in političnih organizacij. Veselje je imel posebej z ribarjenjem. Med člani ribiške družine je bil zelo priljubljen zaradi plemenitosti in skromnosti.

Zapustil je ženo in tri otroke, ki so izgubili z njim dobrega očeta. Mnogim izrazi občutnega sočustvovanja ob njegovi smrti so bili dokaz njegove priljubljenosti.

Franc Sotošek-Vine

Po kratkotrajni, toda zhrbtni boleznimi je ravno na dan republike prenehal biti srce znanega borca in aktivista Franca Sotoška-Vineta.

Pokojnik se je rodil 6. januarja 1921 v številni delavski družini v Senovem pri Brestanici. Leta 1933 je njegov oče odšel za zasužnikom v rudnik Treпча, leta 1939 pa je odšel tja tudi sam. Pri miniranju se je leta 1941 onesrečil in se nato kot invalid vrnil domov. Po prihodu v domači kraj se je poleti 1943 vključil v NOB in aktivno deloval na terenu. Spomladi 1944 so ga izdali, Nemci so ga aretirali in čez nekaj časa odpeljali v delovno taborišče Stenital. Od tam je jeseni 1944 pobegnil in se spet vrnil na Kozjansko. Postal je pripadnik VDV. Poveljeval je skupini na Kozjanskem in izvrševal odgovorne naloge. Januarja 1945 so ga Nemci zopet ujeli. Znašel se je v zaporih v Krškem. Čeprav obojen na smrt, ni izgubil poguma. Skupaj z dvema tovarišema, ki se živita, se je odločil za beg. Uspelo jim je. Potem se je bilo treba vrniti v kraje, kamor ga je klical dolžnost. Da bi bil hitreje tam, je moral čez Savo. Čez most se je peljal z nemškimi avtom, preoblečen v pastirja, vse skupaj pa je organiziral univerzitetni profesor dr. Mihajlo Rostohar.

Nadaljeval je svoje delo in opravil še več odgovornih nalog. Tudi po vojni je nadaljeval s svojim delom na odgovornih mestih. Kot invalidski upokojenec je dalj časa živel v Gaberju pri Celju. Tam je bil več let predsednik ZB. Z odločnim zavzemanjem za pravice invalidov si je pridobil pri ljudeh veliko prijateljev.

Na njegovi zadnji poti v Teharju pri Celju so domačini iz Senovega, njegovi sorodniki in sodelavci v znak priznanja in spoštovanja ob krsti imeli častno stražo in njegove pomrtnice ostanke prenesli na ravnino.

Njegova prezgodnja smrt v najlepših moških letih nas vse prizadela. Vsi, ki smo ga poznali, ga bomo ohranili v najlepšem spominu.

JOŽE KREBS-JOCO

»RAZHAIKANI« PARTIZANI

Režiser Vister je v Breznici na Gorenjskem moštvo izvedel in postavil za dan republike na oder »Pariško komuno«, ki je doživela svojo reprizo za dan JLA. Na plakatih, ki so vabili na to prireditev, smo opazili: »ZROP in Zveza borcev vabita...!«

Prišli smo in bili razočarani. Ne nad igralci, ki so vložili veliko truda, da bi nam predstavili zadnjo noč Pariške komune, ko na barikadah Pariza padejo zadnji komunisti, ampak nad tistimi, ki bi s svojo prisotnostjo lahko počastili dan armade. Recni in piši: naštel sem pet članov Zveze borcev in nič več. Vsega skupaj nas je

bilo okoli deset odraslih (vojakov tu ne štejemo), ostalo pa so bili otroci, ki so se ob »umiranju« komunistov sladko smejali. In ta smeh je bil popolnoma na nepravem mestu. Režiser Vister je po predstavi ogorčeno izjavil, da nikdar več na takšne drame ne bo dovolil pristop mladini izpod 16 let. Nekdo je pripomnil, zakaj v šoli, če so otrokom dovolili na predstavo, niso na kratko raz-

ložili zgodovine »Pariške komune«. Mogoče potem tega bolečega smeha ne bi bilo.

In kje so bili rezervni oficirji in podoficirji ter člani Zveze borcev? Počutil sem se tako, kot po kakšni hajki v partizanih, ko smo se drug za drugim zbirali. Tokrat se nas je premalo zbralo. Za Zirovnico in deset vasi v tem območju je to zelo slabo spričevalo.

Jože Vidic

Preberite tudi to ...

Gre za vozne olajšave vojaških vojnih invalidov oziroma za to, da jih nekateri napačno tolmačijo. Večkrat dobimo kak dopis, ki se nanaša na to zadevo. Tudi tokrat smo prejeli nekaj takega. Pisec se namreč močno razburja, da mu niso hoteli na železnici izstaviti voznega listka s popustom za tisto vožnjo, kjer je že izkoristil vožnjo z avtobusom. Tudi na avtobusu mu niso hoteli dati voznega listka s 75-odstotnim popustom, ker je bila že izrabljena vožnja po železnici. V svojem dopisu pravi, da spredniki na avtobusih in blagajniki na železniških postajah ne poznajo predpisov o voznih olajšavah vojaških vojnih invalidov.

Kako je torej s to zadevo?

Po zakonskih predpisih ima vsak vojaški vojni invalid poleg enkratne vožnje v avionem (tja in nazaj za polovično voznino), pravico še do šestih voženj (treh v eno in treh v drugo smer) s 75-odstotnim popustom. V knjižici za vozne olajšave pa so zaznamovane posebje vožnje za avtobus, posebej za železnico in posebej za ladjo. To mnoge moti, zato mislijo, da imajo dejansko pravico do skupno 18 voženj letno. Toda to ni tako. Rubrike za avtobus, železnico in ladjo so le za to, če se mora nekdo na eni vožnji poslužiti vseh treh prevoznih sredstev. Vzemimo primer, da invalid pravico le do treh voženj v obe smeri s 75-odstotnim bo potoval z avtobusom do Celja (ali Ljubljane) — od tod do Reke z vlakom, z Reke do Raba pa z ladjo.

Ker ima torej po zakonskih predpisih vsak vojaški vojni invalid pravico le do treh voženj v obe smeri s 75-odstotnim popustom, se smatra, da je tisti, ki se je peljal samo z avtobusom ali samo z vlakom, že izkoristil eno od šestih voženj s popustom. In to — tako je vsaj videti iz dopisa — vedo spredniki na avtobusih in blagajniki na železnicah bolje kot pa vojaški vojni invalidi.

katerem imajo borci pred 9. 9. 1943 pravico do pokojnine ne glede na starost, ko dopolnijo 35 let pokojninske dobe ali pa, ko dopolnijo starost 55 let in imajo najmanj 20 let pokojninske dobe. Izjemoma lahko posebna komisija prizna pravico do pokojnine izven teh določb, če ima zavarovanec vsaj 15 let pokojninske dobe.

Očitno pa je, da vas verjetno bolj zanima, kakšna bi bila pokojnina in, ali predstavlja ta zadnjo ali povprečno plačo. Čl. 72 zakona o pokojninskem zavarovanju pravi tako: Imetniku partizanskega spominskega znaka 1941 gre pokojnina, ki znaša 100 odstotkov njegovega osebnega

Pravni nasveti

G. J., Maribor, Dalmatinska ulica — Vprašanje: V dopisu sprašujete dvojce stvari. Predvsem vas zanima, kako je urejeno za upokojitve nosilcev partizanskega spominskega znaka 1941. Nadalje vas zanima, ali je z zakonom urejeno, da je pokojnina taka, kot je plača, ali pa je to povpreček enega leta. Ali pa zadnja plača v letu?

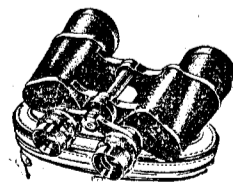
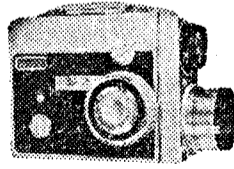
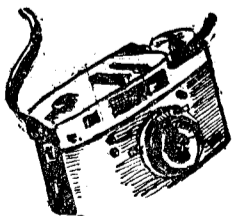
Drugo vprašanje pa se nanaša na vozne olajšave po novem letu za invalide in spomeničarje. Nič pa ne pišete,

ali v medkrajevnem ali lokalnem prometu.

Odgovor: Za upokojitve borcev NOB, imetnikov partizanskega spominskega znaka 1941, veljajo v Zakonu o pokojninskem zavarovanju deloma posebni predpisi. In to predpisi, ki veljajo za vse borce NOV in še posebej predpisi, ki veljajo samo za spomeničarje. Ker ne pišete, koliko ste stari in koliko pokojninske dobe imate, vas opozarjamo na določilo čl. 70 zakona o pokojninskem zavarovanju, po

Snemalne kamere, fotoaparate, diapojektorje, daljnogleda in ves fotografski pribor boste ugodno kupili v trgovski hiši

LJUBLJANA, Tomšičeva ulica

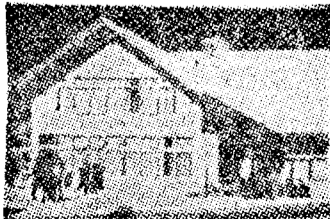
načina

NOVO RESTAVRACIJO

V Zadržnem domu v Podljubelju,

ki jo je odprlo Gostinsko podjetje

TRŽIČ

Obiščite lepo in zanimivo

Svet je veliko nemirno morje

Dvajset let po vojni — morali bi triumfirati. Vendar za vzvišene besede še ni prišel čas. Preveč je tragedij na svetu, preveč ljudi še dobesedno strada, v Latinski Ameriki in Afriki se menjavajo režimi z državnimi udari. V svetu je veliko nezaupanje.

Človeštvo napreduje s hitrimi koraki. Tehnika odpira sijajne perspektive, toda z naraščanjem svetovnega prebivalstva naraščajo tudi problemi. Ameriška astronava Borman in Lovell sta

V TEM LETU JE ZAKLJUČIL SVOJE PLODNO ŽIVLJENJE SLAVNI BRITANSKI DRŽAVNIK WINSTON CHURCHILL.

ostala v decembru kar štirinajst dni v vesolju, vendar — all ni značilno — medicina še ni rešila vprašanje raka.

V tehniki smo dosegli sijajne uspehe, toda človek je kljub temu še tako neobogljeno bitje. Imamo visoko civilizirane države, kjer je povprečni letni dohodek na prebivalca skoraj 2000 dolarjev, v Afriki, Aziji in Latinski Ameriki je še zelo veliko držav, kjer ni niti 100 dolarjev. Sem spadajo tudi Indija, Pakistan, Indonezija, Kitajska. Po podatkih Združenih držav je kar polovica človeštva podhranjena.

Kakšna tragedija! Človek razmišlja že o poletu na Mesec, o sončni ladji, ki se bo približala Soncu (seveda brez posadke), na našem planetu pa ostajajo nerešena osnovna vprašanja. Eno teh je, kako nahraniti čedalje večje množice ljudi.

Ugotovljeno je, da v marsikaterih državah prebivalstvo hitreje narašča kot pa prehrana. To velja skoraj za vse države Latinske Amerike. All ni paradoks: dežele »zelenega« kontinenta se bavijo predvsem s poljedelstvom, vendar ne morejo nahraniti svojega prebivalstva. Tudi Indija uvaža žito, Pakistan kupuje pšenico, Kitajska naroča žitarice v Kanadi, Avstraliji, Argentini. Celo Sovjetska zveza je prisiljena uvažati žito.

V dobi atomske tehnike, vesoljskih poletov, velikih reaktivnih letal ni hrane za vse! Kako čudno zveni ta ugotovitev. Vsi smo leta 1945 mislili — vojna bo odpravila vse razlike. Bogati bodo nekaj izgubili, revni nekaj pridobili. Zdaj, dvajset let po največji katastrofi človeštva, lahko ugotovimo samo to, da prepada med razvitimi in nerazvitimi narašča. Bogati so postali še bogatejši, revni še revnejši.

Evropa se razvija veliko hitreje kot Afrika. Nemčija je bila po vojni popolnoma na tleh, danes je četrta industrijska veselja. Japonski čudež je beseda, ki je ni treba pisati z narekovaji, saj je dejstvo. V Afriki se hitro (ali hitreje) razvijajo samo tiste države, ki imajo rudo. V Arabiji napredujejo tiste, ki imajo nafto ali vsaj bombaž.

Svet se čedalje bolj diferencira. Razdelitev na Vzhod in Zahod je že zastarela, ekonomisti govore zdaj že o razvitem »Severu« in nerazvitem »Jugu«. Ta delitev gre tudi po sredi nacionalnih ozemelj, očitna je celo v Evropi. Nihče je ne more zanikati. Vendar, na svetu ni brezposelnosti, ki so jo ob koncu vojne napovedovali nekateri črnogledi.

Vietnam krvavi

Nikoli več vojne, je šel leta 1945 klic. Vojna je zločin, v današnji vojni ne more nihče zmagati, smo govorili po katastrofi leta 1945. In vendar je v Vietnamu že dvajset let vojna. Malokdo se tega v Evropi res zaveda. Ko so avgusta 1945 Japonci zapustili Vietnam, so prišli takoj Francozi. Leta 1954 so jih v

Južnem Vietnamu polagoma zamenjali Američani.

Zdaj, ko končuje leto, kaže, da se bo vojna še stopnjevala. Američani govore o dolgoletni vojni. Francozi menijo, da v Vietnamu ni vojaške zmage, zato priporočajo pogajanja. Vietnam je tako blizu Kitajske, zato Peking ne bo dovolil ameriškega triumfa na svoji meji.

Nasprotno, Kitajci govore o revolucionarni vojni, boj Vietnam je primer take vojne v Aziji. Dokaže naj, da lahko ljudstvo samo, brez atomske bombe, brez modernega orožja, prežene Američane iz Azije, premaga imperializem. Zato Vietnam ne sme odnehati, zato je Peking proti pogajanjem o miroljubni rešitvi tega vprašanja.

Ameriški generali pravijo: na Koreji smo že petnajst let, nemško vprašanje v dvajsetih letih po vojni ni bilo rešeno. Tudi v Vietnamu lahko ostanemo leta in leta. In dejansko se že pripravljajo na to.

Zdaj je v Južnem Vietnamu kakih 170.000 ameriških vojakov, morda jih bo drugo leto že dvakrat več. Glasovi: ustavite krvavo vojno, so vse bolj pogostni, pritisk na Belo hišo, naj Amerika neha z bombardiranjem, je vse močnejši, toda vojaški krogi forsirajo vojno. Po njihovem mnenju lahko vojna neha samo z vojno.

Kriza v Indoneziji

Od prvega oktobra, ko so skušali prokitajski elementi izvršiti državni udar, prihajajo iz Indonezije nasprotujoče si vesti. Poročila iz velike dežele na jugu Azije in pred vrati Avstralije so še vedno na prvih straneh listov. O kakem uporu ni več sledu, vendar v državi še ni miru.

Končalo se je eno razdobje, prihaja drugo. Os Peking-Djakarta, o kateri so pred oktobrskimi dogodki tako često govorili, je počila. Djakarta ni več zavetnik Kitajske, odnosi med tema državama so se močno ohladili.

Indonezija ni več najbolj vidni in glasni predstavnik mladih, razvijajočih se držav. Izgubila je ta položaj, ni več to, kar je bila. Namesto velikih in buč-

PREDSEDNIK ZDA JOHNSON, V CIGAR ROKAH JE VOJNA ALI MIR V VIETNAMU

nih zunanjepolitičnih gesel mora reševati lastne probleme.

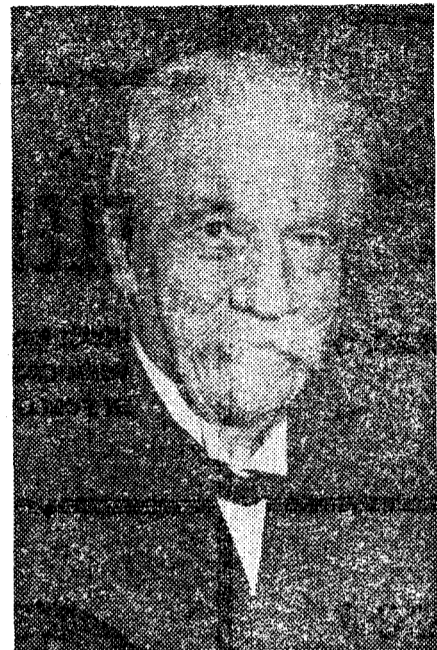
Cene zelo naglo naraščajo. Decembra so zamenjali bankovce za 1000 rupij za 1 rupijo, 10 odstotkov pa so morali dati v »fond za revolucijo«. Indonezija mora zdaj uvažati celo riž, nikoli pred vojno ni bilo tega treba.

Pozornost najvišjih državnih voditeljev je bila preveč osredotočena na zunanje politične poteze.

Pokazalo se je, da je organizacija države, ki ima 3000 otokov, na katerih živi kar 105 milijonov prebivalcev, zelo zahtevna. Zaradi konfrontacije z Malezijo se je močno zmanjšala indonezijska zunanja trgovina, promet s Singapurom je bil in je še blokiran, le redke ladje pristajajo v indonezijskih vodah.

Indonezija išče novo notranje ravnotežje. Mir v državi je doslej slonel na principu Nasakom. Sodelovanje nacionalnih, verskih in komunističnih organizacij je bilo alfa in omega, hrbtenica države. Sedaj partije praktično ni več, čeprav formalno ni razpuščena,

razpustili so le razne njene pokrajinske organizacije. Pritisk desničarskih strank in generalov na predsednika Sukarno se je močno povečal.

LETOS JE UMRL TUDI SLAVNI NEMSKI ZDRAVNIK ALBERT SCHWEITZER, KI JE POSVETIL VSE SVOJE ŽIVLJENJE BOLNIKOM V OSREDNJEM AFRIKI.

Ondaj je Sukarno odkrito in brez ovinkov izjavil, da mu diktirajo, kaj naj reče in stori. Pripravljen sem tudi odstopiti, če bi to zahtevali od mene, je dejal. Noben sedaj živeči predsednik še ni govoril v tem tonu. In Sukarno ne drammatizira. Indonezija bo šla v novo leto brez posebnega navdušenja.

Afro-azijska konferenca odložena

Na videz monolitna (enotna) zgradba Azije in Afrike je leta 1965 pokazala velike razpoke. Medtem ko je bila vse do zadnjih let Evropa v sporu z različnimi azijskimi državami, so se pojavila med azijskimi državami samimi.

Indonezija meri svoje moči z Malezijo, Indija in Pakistan sta se septembra zapletli v pravo vojno. Odnosi med Indijo in Indonezijo so se ohladili, v Djakarti je prišlo celo do protiindijskih demonstracij. Kitajska je povečala pritisk na Indijo in tako indirektno podpira Pakistan.

V Alžiriji je junija vojaška oblast odstranila predsednika Ben Belo, predsednik revolucionarnega sveta je postal polkovnik Bumedien. V takih okoliščinah so bili organizatorji afro-azijske konference prisiljeni že tretjič preložiti sestanek voditeljev afriških in azijskih držav. V sporočilu o tem ni bilo niti besedice o tem, kdaj naj bi bil ta sestanek.

V sedanjih okoliščinah je pravzaprav nemogoč. Indija in Pakistan sta v sporu zaradi Kašmira, Indonezija in Malezija merita svoje moči — konfrontacija. Kitajska zatrjuje, da Sovjetska zveza ni azijska država. Brez sovjetske delegacije pa bi bila AA konferenca samo polovičen uspeh. V Alžiru bi dominirala Kitajska.

Z'eno besedo, ni več skupnega imenovalca za Azijo in Afriko, ne moremo več govoriti o afro-azijski fronti proti imperializmu. Mnoge države vidijo v Kitajski večjo nevarnost kot v Ameriki. Kitajski voditelji imajo velike ambicije. To je zdaj že vsakemu očito.

Ce bi državni udar prokitajsko orientirane KP Indonezije uspel, bi Kitajska ogrožala važne prometne in gospodarske linije držav Daljnega vzhoda. Vsa jugovzhodna Azija bi bila ogrožena, pritisk na Malezijo in Siam (Tajsko) bi se močno povečal, tudi druge države bi se kmalu znašle v vrtincu.

Ce bo šel razvoj v tej smeri naprej, je sploh vprašanje, če bo imela konferenca afriških in azijskih držav kak smisel. Tudi Afrika sama ni enotna. Tu se križajo interesi Zahoda, Vzhoda (Sovjetske zveze) in še Kitajske. Afrika je arena, kjer se bje boj za prednost, za politične in gospodarske pozicije. Poleg tega imamo še delitev na francosko in angleško govorečo Afriko.

Kako naj razdeljena Afrika govori kot enota! Razjedajo jo lastni spori, postala je arena hladne vojne. Kar bi bilo potrebno, bi bil forum, kjer bi govorili

konkretno, o skupnih gospodarskih načrtih, o ekonomskem sodelovanju, skupni banki. Organizacija afriških držav je že nekaj, vendar zgolj z resolucijami ni mogoče reševati afriških vprašanj.

To je najbolj očitno prav v rodejiskem vprašanju. Afriške države niso mogle uspešno intervenirati v rodejiskski krizi. Nimajo dovolj moči, nimajo vojaškega potenciala. Še enkrat se je pokazalo, da v svetu odloča moč, in da resolucije ne morejo spremeniti stvari.

Ne Afrika, Azija je največja arena velikega boja. Danes je očito, da ima spor med Sovjetsko zvezo in Kitajsko korenine v zgodovini, ideologija je le nadstavba, le zavesa, za katero se nadaljuje borba. Ta spor ima svetovne dimenzije, čutijo ga tudi v Vietnamu.

Ce bi Sovjetska zveza in Kitajska zastopali v vietnamskem vprašanju skupno stvar, če bi organizirali skupno pomoč osvobodilnemu gibanju, bi imeli Američani veliko težje stališče. Amerika ne bi niti poskusila vsiliti svoje volje Vietnamu, morda bi se morala celo umakniti iz Azije. Prav vietnamska vojna je pokazala, kako globok je že prepada med Kitajsko in Sovjetsko zvezo.

De Gaulle še sedem let

Evropa se danes na velikem političnem zemljevidu kar izgubi. In vendar še ni tako dolgo tega, ko je rezala kruh Aziji in Afriki. Evropa ima kapital, ima tehnično inteligenco, v svetu nastopa kot posojilodajalec, preko Commonwealtha, bivših svojih kolonij, Severne in Južne Amerike pa ima svoje niti po vsem svetu.

Težišče dogodkov je zdaj drugje, predvsem v Aziji, vendar spremlja ves svet z največjo pozornostjo, kaj se dogaja med Uralom in Gibraltarjem. Vse ekonomske, vse politične teorije, vsa gibanja, marksizem, če hočete tudi fašizem, parlamentarizem, vse je prišlo iz Evrope.

Francija je vedno igrala zelo važno vlogo v svetu, leta 1958 se je ponovno vrnila v svetovno arena. Največ zaslug za to ima de Gaulle. Decembra 1965 je bil že drugič izvoljen za predsednika republike. Njegova večina ni bila več tako prepričljiva, vendar je še vedno dobil 55 odstotkov oddanih glasov.

De Gaulle je končal razdobje dekolonizacije, afriške kolonije so danes neodvisne, seveda samo politično. Ekonomska neodvisnost je še daleč. Francija je edina velika država, ki ni v odkritem sporu z nobeno državo. Pariz priznava LR Kitajsko, sodeluje z Z. Nemčijo, trguje z Vzhodno Evropo, Francijo

MIHAILU SOLOHOVU JR BILA KOT POSEBNO PRIZNANJE PODELJENA NOBELOVA NAGRADA ZA LITERATURO.

cenijo danes v arabskih deželah, njeno ime je visoko zapisano v Latinski Ameriki. De Gaulle meni, da bi morala Evropa voditi samostojno politiko. Njegovo geslo je: niti Washington niti Moskva.

Koliko let je že tega, odkar so položili temelje zahodnoevropskega tržišča. Zahodna Nemčija igra zelo važno vlogo v tem organizizmu, toda njene ambicije so večje. Bonn hoče sodelovati pri

organizaciji nuklearnih sil Zahoda. Zato je konec decembra zahodnonemški kancler tudi odpotoval v Washington. Pravijo, da ni veliko dosegel. O atomski oborožitvi ZRN nočejo v Evropi niti slišati.

Zahodni Nemci so v politiki konservativni, v gospodarstvu pa so novatorji. Na parlamentarnih volitvah septembra 1965 je zmagala krščansko demokratska stranka — kot vedno po vojni. Nemci cenijo predvsem solidnost, zato so po vojni glasovali za Adenauerja, letos pa za Erharda. Stari Adenauer je zdaj le še predsednik stranke, spomladi 1966 se bo umaknil s tega položaja.

Letos se je močno aktivirala tudi vatikanska diplomacija. Prve dni oktobra je papež Pavel VI. obiskal sedež Združenih narodov, govoril je na Generalni skupščini. Apeliral je na mir na zemlji, papež je dejal, da so Združeni narodi svetovna organizacija. Mnogi so tolmačili to izjavo kot potrditev Vati-

CHARLES DE GAULLE BO OSTAL SE FRANCIJE

kana, naj bi tudi LR Kitajska sodelovala v tej organizaciji.

Samo malo je manjkalo, pa bi bila letos, ob dvajsetletnici svetovne organizacije, tudi Kitajska sprejeta v Združene narode. Morda si bo drugo leto priborila svoje mesto. Med velikimi državami je posebno Francija mnenja, da brez Kitajske ni mogoče organizirati trajnega miru v Aziji, še posebno pa ne v Vietnamu. Kitajska je bila neuradno povabljen tudi na svetovno razorožitveno konferenco, ta bo leta 1967, vendar je odgovorila negativno.

Z veseljem lahko ugotovimo, da v Evropi leta 1965 ni bilo nobenih krvavih presenečenj, nasprotno, leto je bilo razmeroma mirno. To velja tudi za jugovzhodni del Evrope, za Podonavje in Balkan. Naši odnosi so dobri z vsemi državami Evrope, razen z Zahodno Nemčijo. Bonn še vedno zavrača poravnavo vojne škode, še vedno imajo v ZR Nemčiji svoje mreže razne protijugoslovanske organizacije.

Naši odnosi z Italijo, Avstrijo in drugimi sosedi pa so celo primer, kakšno naj bi bilo sploh sodelovanje med državami. Leta 1965 smo odpravili vizume z vrsto držav, med njimi tudi z Avstrijo. To bo najboljši uvod v bližnji obisk predsednika Tita v Avstriji, pišejo dunajski listi. Letos je bil v Jugoslaviji tudi predsednik italijanske vlade Aldo Moro. Ob tej priliki so v Beogradu podpisali tudi sporazum o odpravi vizumov, sklenili pa so še vrsto drugih aranžmajev.

Naša obzorja so vsako leto širša. Jugoslavija je edina socialistična država, ki ima diplomatske odnose z vsemi državami Južne Amerike. Jugoslavija je dežela, ki jo poznajo povsod. Naše geslo je: smó z vsemi, ki niso proti nam.

In še prognoza za novo leto: če ne bo huje, bo še kar dobro. Ob koncu leta vedno lahko z olajšanjem ugotovimo: saj ni bilo tako grozno. Svet je ko ocean, na eni strani oceana so veliki valovi, na drugi je morje mirno. Če bi se cona miru razširila na vso površino! Kdaj bomo to doživeli!

MIRAN OGRIN

V 1966 Z VEČNIM KOLEDARJEM SATURNUS!

TRGOVSKO PODJETJE

»Tkanina — Galanterija«

CELJE

- oskrbuje trgovsko omrežje z domačimi proizvodi tekstila in galanterije ter iz uvoza.
- Potrošnikom priporočamo obisk poslovalnice Ljudski magazin.

DELOVNIM LJUDEM IN POSLOVNIM PRIJATELJEM ŽELIMO SREČNO
IN ZADOVOLJNO NOVO 1966. LETO

Zavod za zaposlovanje delavcev KAMNIK

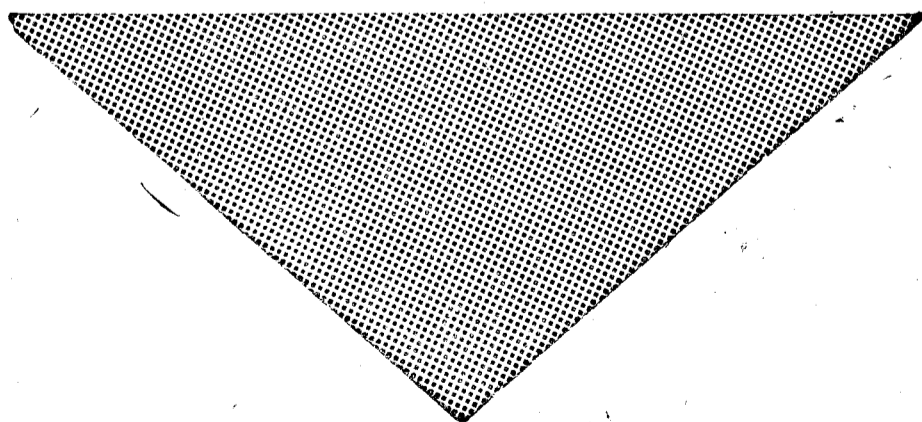
ČESTITA
VSEM DELOVNIM LJUDEM IN KOLEKTIVOM ZA NOVO LETO 1966
Z NAJBOLJŠIMI ŽELJAMI.

V prihodnjem letu se bomo vsestransko prizadevali, da vključimo v delovni proces vso razpoložljivo delovno silo

Zdravstveni dom Hrastnik

ČESTITA
VSEM DELOVNIM LJUDEM IN KOLEKTIVOM
SREČNO IN USPEŠNO NOVO 1966. LETO

TEKSTILNA TOVARNA PREBOLD

priporoča cenjenim odjemalcem svoje priznane izdelke.

DELOVNIM LJUDEM, KOLEKTIVOM IN POSLOVNIM PRIJATELJEM
ŽELIMO VSE NAJBOLJŠE V 1966. LETU

Uprava Postojnske jame v POSTOJNI

in celoten delovni kolektiv

- ŽELE SREČNO IN ZADOVOLJNO NOVO LETO 1966 VSEM DELOVNIM LJUDEM JUGOSLAVIJE IN POSLOVNIM PRIJATELJEM.

V letu 1966 vabimo vse tiste naše delovne ljudi, ki si še niso ogledali edinstvenih lepot kraškega podzemlja: Pridite na ogled Postojnske jame!

ELEKTRO GORICA POSLOVNA ENOTA TOLMIN TOLMIN

VOSČI SREČNO, ZADOVOLJNO IN USPEŠNO NOVO 1966. LETO
VSEM CENJENIM ODJEMALCEM ELEKTRIČNE ENERGIJE
IN POSLOVNIM PRIJATELJEM

Rudnik kaolina Črna pri Kamniku

ŽELI DELOVNIM LJUDEM,
KOLEKTIVOM IN POSLOVNIM PRIJATELJEM
SREČNO IN USPEŠNO NOVO 1966. LETO

Zavod SRS za transfuzijo krvi LJUBLJANA

čestita vsem krvodajalcem,
delovnim kolektivom in želi srečno,
zadovoljno in uspešno
novo 1966. leto

PODJETJE

»KAMNIK« KAMNIK

PROIZVAJA:

- AMONNITRATNA PRAŠKASTA RAZSTRELIVA ZA MINIRANJE RAZNIH FORMACIJ RUDNIN, KAMENIN IN PREMGOV V NAVADNI IN VODOOBSTOJNI KVALITETI, POSEBNA RAZSTRELIVA ZA METANSKE JAME IN SEIZMIČNA RAZSTRELIVA ZA GEOLOŠKE RAZISKAVE TER ČRNI SMODNIK, LOVSKI IN RUDARSKI, VŽIGALNO VRVICO, VŽIGALNA SREDSTVA, IZDELKE ZA OGNJEMETE IN PIROTEHNIČNO GALANTERIJO

Srečno v letu 1966

ZAHTEVAJTE PONUDBE
IN PROSPEKTE!

TOVARNA DUŠIKA RUŠE

Ruše – Slovenija

PROIZVAJA:

KARBID:

za avtogeno varjenje, razsvetljavo in acetilensko kemijo

FEROKROM-SURAFFINE:

za jeklarsko industrijo

ELEKTROKORUND:

za brušenje in izdelavo brusnega papirja in brusov

TALJENI MAGNEZIT:

za elektroizolacijo

KISIK IN ACETILEN – DISSOUSPLIN:

za rezanje in varjenje metalov

BRZOJAV: AZOT Maribor

TELEFON: 80-108 Ruše

Kmetijski kombinat

Gornja Radgona

pošilja prigradne novoletne čestitke in najboljše želje delovnim ljudem, kolektivom in poslovnim prijateljem.

Nudimo svetovno znana naravna peneča in pol-peneča vina – kmetijska proizvodnja

KLAVNICA IN MESARIJA RUŠE

čestita

vsem delovnim ljudem in poslovnim prijateljem za novo 1966. leto.

Cenjenim odjemalcem nudimo kvalitetno sveže in suho meso

PEKARNA IN SLASČICARNA V RUŠAH

čestita

delovnim ljudem in poslovnim prijateljem srečno in zadovoljno 1966. leto

Zdravstveni dom

»Dr. Miha Kamina«

LJUBLJANA-MOSTE-POLJE
LJUBLJANA – Prvomajska

- želi srečno in zadovoljno novo leto 1966 vsem delovnim ljudem

»UNIVERZAL«

TRGOVSKO PODJETJE
L E N D A V A

prodajalne: Tehnična, Tribuna in Gradbeni material nudijo cenjenim potrošnikom raznovrstno trgovsko blago po zmernih cenah.

Cenjenim potrošnikom in poslovnim prijateljem vse najboljše v letu 1966.

Kemična tovarna Ljubljana – Moste

izdeluje po svetovno znani kvaliteti, v tuzemstvu pa prodaja po najnižjih cenah

- glinico Al_2O_3
- aluminijev hidrat $Al(OH)_3$
- aluminijev sulfat $Al_2(SO_4)_3 \times H_2O$
- kalijev aluminijev sulfat $K_2SO_4 \cdot Al_2(SO_4)_3 \cdot 24 H_2O$
- živosrebrev oksid HgO
- kalomel Hg_2Cl_2

Vso srečo v letu 1966 vošči vsem delovnim ljudem

Delovnim ljudem in poslovnim prijateljem najboljše želje v novem 1966. letu

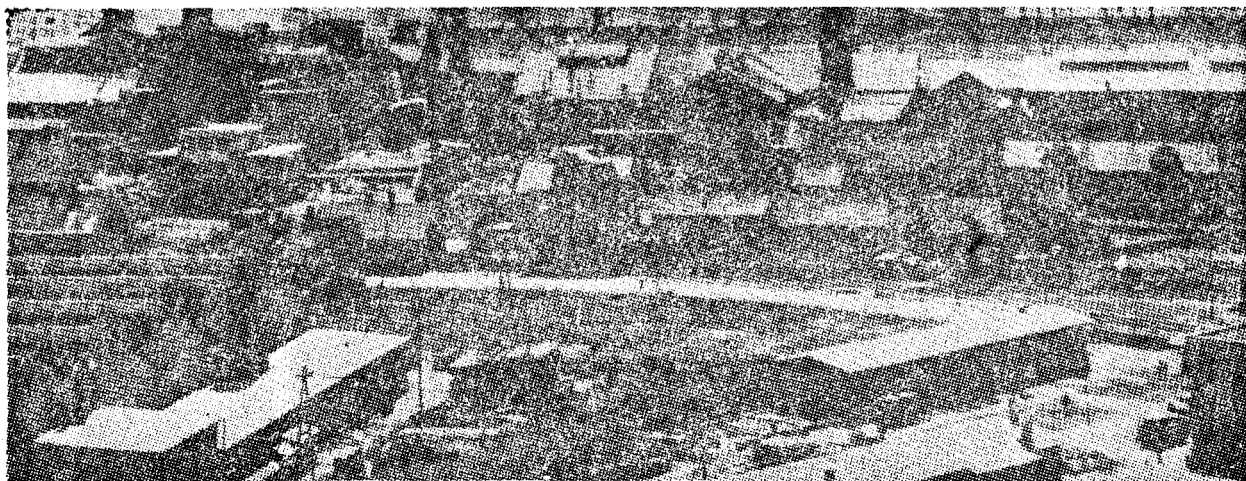
CINKARNA -

metalurško kemični kombinat

CELJE

priporoča svoje izdelke:

kovinski cink – cinkova pločevina – cinkografske plošče – cinkova žica – cinkovi protektorji – cinkovo belilo – kromov gaiun – zelena galica – Na-hidrosulfid – metaltit – Na-silikofluorid – Na-sulfid – cinksulfat – svinčeni minij – svinčena glajenka – litopon – ultramarin – modra galica – zaščitno sredstvo »cubrablau« – žveplena kislina – superfosfat – pomožna sredstva za tekstil in usnje – organska barvila – suhe zemeljske barve

Gospodinjski aparati

ceneje

če jih plačate v tuji valuti!

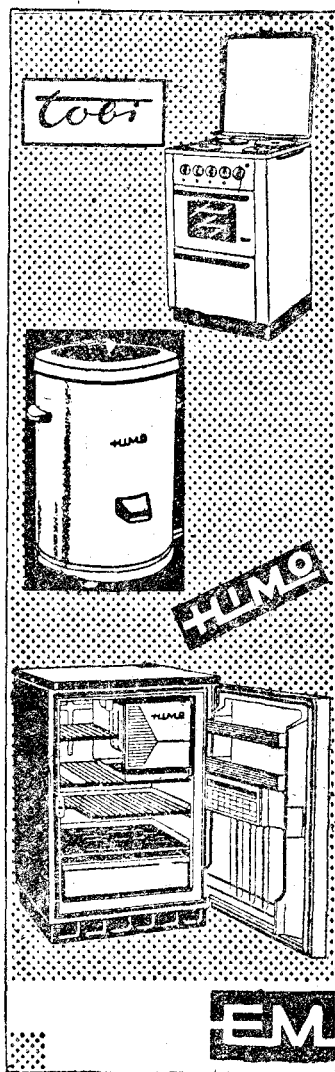
Poleg dostopnih cen in takojšnje dobave ne plačate carine ter imate za določen čas zaskrbljen servis po celi državi, pozneje pa za vrsto let zagotovljeno nabavo rezervnih delov v dinarjih.

Aparate lahko nabavite in plačate v naslednjih trgovinah:

1. »Elektrotehna«, Beograd, Nušičeva 6
 2. »Jugoeports«, Beograd, Kolarčeva 1
 3. »Vračars«, Beograd, Čika Ljubina 9
 4. »Radioton«, Beograd, Knez Mihajlova 11
 5. »NA-MA«, Zagreb, Illica 4
 6. »Elektrotehna«, Zagreb, Illica 10
 7. »Merkantile«, Zagreb, Braška 2
 8. »Brodokomerc«, Rijeka, Beogradski trg 3
 9. »Dalmakomerc«, Split, Tolstojeva 11
 10. »Minčeta«, Dubrovnik, Gruška obala 37
 11. »Razvitak«, Metković
 12. »Napredak«, Imotski
 13. »Ferromoto«, Maribor, Partizanska 3-5
 14. »Contal«, Ljubljana, Beethovnova 11
 15. »Radio-elektro-centar«, Zagreb, Jurišičeva 4
- ter pri proizvajalcu

Elektroindustrija
in splošna montaža
Maribor

Gospodarska 86

**Rudnik
rjavega
premoga
Senovo**

ŽELI VSEM DELOVNIM LJUDEM,
KOLEKTIVOM IN POSLOVNIM
PRIJATELJEM
NOVIH DELOVNIH ZMAG
V LETU 1966!

PROIZVODNJA PREMOGA ZA INDUSTRIJO
IN ŠIROKO POTROŠNJO

**Zavod
za zaposlovanje
delavcev Ljubljana
in poklicna
posvetovalnica
PARMOVA 32**

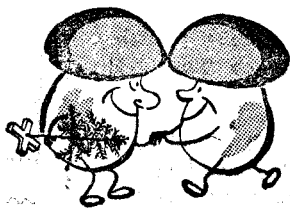
ŽELI
DELOVNIM LJUDEM, KOLEKTIVOM
IN POSLOVNIM PRIJATELJEM
SREČNO, USPEŠNO IN ZADOVOLJNO
NOVO LETO 1966.

V 1966. letu bomo osredotočili vse sile, da
najdemo zaposlitev vsem, ki iščejo delo
preko našega zavoda

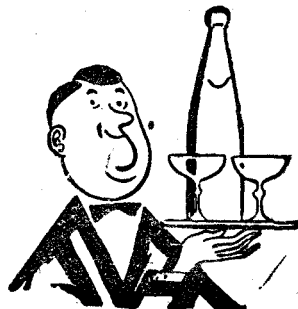
»TEVE VARNOST« ZAGORJE

TOVARNA EKSPLOZIJSKO VARNIH NAPRAV

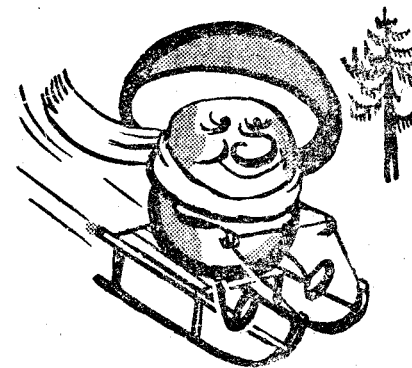
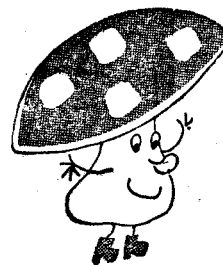
želi srečno, uspešno in zadovoljno novo leto 1966
vsem delovnim ljudem, poslovnim prijateljem in
kolektivom

**ZAVOD
ZA
REHABILITACIJO
INVALIDOV
V CELJU
Ipavčeva**

ŽELI SREČNO,
PLODNO IN USPEŠNO
NOVO LETO 1966
DELOVNIM LJUDEM,
KOLEKTIVOM,
POSLOVNIM PRIJATELJEM
IN VSEM DELOVNIM
IN VOJAŠKIM INVALIDOM

**Kemična
tovarna
v Hrastniku**

želi srečno,
zadovoljno in plodno
novo 1966. leto
delovnim ljudem Jugoslavije,
kolektivom
in poslovnim prijateljem

OBRATNO PEČARSKO MONTAŽNO PODJETJE

OBLOGA

LJUBLJANA — POLJE

• ČESTITA VSEM DELOVNIM LJUDEM IN POSLOVNIM PRIJATELJEM ZA 1966. LETO.
OBLAGANJE STEN S KERAMIČNIMI PLOŠČICAMI, VSA TERACERSKA IN PEČARSKA DELA IN DELA IZ PLASTIČNIH MAS.

Organizacije ZVVI, ZB, ZROP — posamezniki!

Kadar vas pot zanese v Zasavje v rudarski revir TRBOVLJE, ne bodite v zadregi, kam na okrepčilo ali počitek.

Gostinsko podjetje »RUDAR«

vam v svojih obratih nudi pri dobri postrežbi jedajo in pijačo. Poslužite se naših obratov:

• gostilna »Spanc« v Trbovljah • točilnica »Groz« • gostilna »Pri Dimniku«, znana po prvi slovenski materi Ani Dimnik • gostilna »Klek« (turistične sobe) • gostilna »Stadion« • gostilna »Partizan« • gostilna »Delavski dom« • gostilna »1. maj« • restavracija »Turist« (tujske sobe) • gostilna »Zasavje« • gostilna »Dalmatinska klet« • točilnica »Na hribčku« • gostilna »Zavrašek« • bife »Kolodvor«

Še ena dvajsetletnica

Začetki podjetja »Koteks Tobus« segajo že v april 1945. Tedaj sta poverjeništvu za trgovino in industrijo pri SNOS ustanovila posebno ustanovo, ki naj bi skrbelo za preskrbo osvobojenega ozemlja s tekstilom in usnjem. Naše enote so se zaradi pomanjkanja druge hrane in zaradi tega, ker pač živina sama hodi in s tem odpadejo vse težave s prevozom, hranile največ z govejim mesom. Po vseh vaseh osvobojenega ozemlja je bilo na stotine govejih kož, ki bi lahko bile dragocena surovina za proizvodnjo usnja. Samo zbrati bi jih bilo treba in prepeljati v tovarne.

Po osvoboditvi se je ustanova ali tedaj že podjetje, kot lahko rečemo, priključilo zveznemu podjetju »Koteks« s sedežem v Beogradu. To je bilo ustanovljeno že 21. oktobra 1944. V Sloveniji je podobno kot v drugih republikah delovala podružnica. Do leta 1946 je kot izpostava v okviru podjetja deloval oddelek za UNRA, ki je skrbel za oskrbo industrije z uvoženimi kožami.

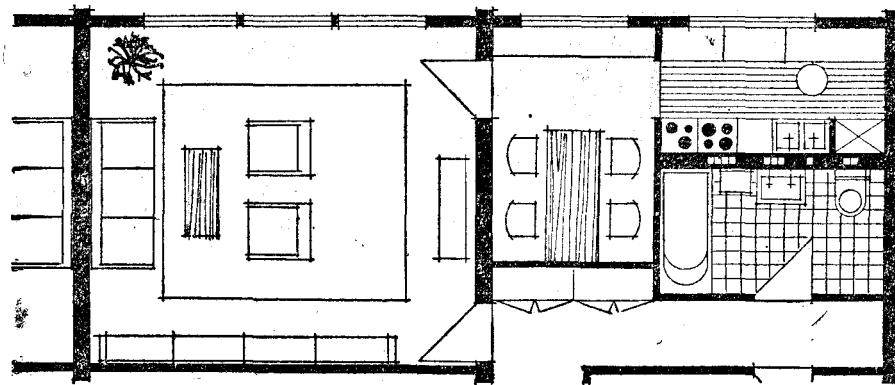
S 1. januarjem 1947 so se republiške direktorije Koteksa osamosvojile in tako je tudi v Ljubljani nastalo republiško podjetje »Koteks Ljubljana«.

Tako kot se je razvijala naša družba, je raslo in se razvijalo tudi podjetje »Koteks Tobus«. Leta 1954 je nastalo samostojno podjetje »Tobus« iz podružnice »Impexa«. 1. januarja 1962 sta se »Koteks« in »Tobus« združila.

Podjetje zbira raznovrstne kože, surovine za izdelavo strojil ter klavniških odpadkov, iz katerih izdelujejo močna krmila za živinorejo. Zdaj podjetje tudi izvaža razne izdelke usnjarske, čevljarke, krznarske, usnjeno-galanterske in usnjeno-konfekcijske industrije. Izvažajo tudi ščetine, živalsko dlako, umetno usnje, rastlinska strojila.

Delo v podjetju se je pričelo z 39 zaposlenimi, zdaj pa je skupno že 314 zaposlenih. Prvi direktor »Koteksa« je bil tovariš Stane Vidmar. Leta 1945 je bila realizacija 9 milijonov, leta 1964 pa nekaj nad 14 milijard. Novembra letos je podjetje začelo poslovati v lastni stavbi. Tako so lahko združili vse oddelke, ki so doslej delali v treh krajih po mestu Ljubljani. Naraščal je tudi izvoz. Leta 1958 je znašala njegova vrednost 912.000 dolarjev, leta 1964 pa že 8.150.000. Samo od leta 1961 pa do konca leta 1964 je izvoz čevljev v parih narasel od 115.008 na 987.000.

Delo v podjetju se je začelo z rabljeno pisarniško opremo in zelo primitivnimi, za silo usposobljenimi skladišči. Vse je bilo treba zgraditi na novo. Podobno je bilo treba nabaviti vozila za prevoz blaga in za zbiranje surovin. Leta 1960 so nehali izkoriščati dotodanji vozni park in so kupili 7 novih vozil. Zdaj ima podjetje že 17 vozil. Vlaganja so od 52 milijonov leta 1954 narasla na 170 milijonov leta 1961, leta 1965 pa so znesla do 30. septembra 228 milijonov. Torej je vrednost osnovnih sredstev od leta 1945 do zdaj zrasla na 896 milijonov. Leta 1955 je podjetje dobilo tudi počitniški dom v Portorožu. Ta dom so kupili člani sindikata v kolektivu, vsak je vplačal začetno vlogo 12.000 dinarjev, drugo pa je posodila Mestna hranilnica ljubljanska.

PRODAJA
POHIŠTVO
OPREMLJA
PROJEKTIRA
SVETUJE

A
N
A
L
J
B
U
L
J
N
A

lesnina

AVTOBUSNI PROMET

MARIBOR, TRŽAŠKA C. 41

s poslovalnicami v Ptuj in v Murski Soboti

• ORGANIZIRA IZLETE Z AVTOBUSI IN OPRAVLJA VOZNE PO NAROČILU. MESTNI IN MEDKRAJEVNI PROMET. POSLUŽUJTE SE NAŠIH KVALITETNIH USLUG IN UDOBNIH PREVOZOV.

DELOVNIM LJUDEM, POSLOVNIM PRIJATELJEM IN KOLEKTIVOM SREČNO IN ZADOVOLJNO NOVO LETO 1966!

Tovarna čevljev
TOLMIN

Telefon št. 38 — Tekoči račun pri NB Tolmin št. 608-14/1-157 — Železniška postaja Most na Soči — Poštni predal 23

Izdelujemo modno žensko obutev v raznih kombinacijah in desenh. Cenjenim potrošnikom se priporočamo.

Elektrarna BRESTANICA

ČESTITA

VSEM POTROŠNIKOM ELEKTRIČNE ENERGIJE
IN ŽELI NADALJNIH USPEHOV

V 1966. LETU

» Izolit «

MONTAŽNO PODJETJE
Ljubljana — Polje 356

• IZDELUJE TOPLOTNO IN HLADILNO
IZOLACIJO, IZOLACIJO ZA STREHE,
ZVOČNO IZOLACIJO

SREČNO IN ZADOVOLJNO NOVO LETO
DELOVNIM LJUDEM IN POSLOVNIM
PRIJATELJEM

TRGOVSKO PODJETJE**»Alpkomerc« Tolmin**

s svojimi poslovnimi enotami:

- poslovna enota »GROSIST«, Most na Soči
- poslovna enota (detajlist) BISTRA, Most na Soči
- poslovna enota TOLMINKA, Tolmin
- poslovna enota NADIŽA, Kobarid
- poslovna enota TURIST, Bovec

nudi cenjenim potrošnikom bogat asortiment blaga po konkurenčnih cenah pri solidni postrežbi.

POSLOVNIM PRIJATELJEM IN DELOVNIM LJUDEM ZELIMO SREČNO IN ZADOVOLJNO NOVO 1966. LETO!

**Splošno
trgovsko podjetje
Hrastnik**

s poslovalnicami:

- Knjigarna, Modno krojaštvo in šiviljstvo, Na logu, Pri Kemični, Pri križišču, Pri Rudniku, Pri Steklarni, prodajalna kruha Rudnik, Železnina

nudi cenjenim potrošnikom vsakovrstno trgovsko in potrošno blago.

V novem 1966. letu želimo cenjeno naklonjenost naših potrošnikov, ter vsem skupaj želimo vse najboljše v letu, ki prihaja.

CEMENTAR

PODJETJE ZA IZDELOVANJE UMETNEGA KAMNA IN BETONSKIH IZDELKOV, LJUBLJANA, Vodovodna 3/a

IZDELUJE

VSE VRSTE CEMENTNIH IZDELKOV
IN PLOŠČ.

PRODAJA

PESEK IZ LASTNE SEPARACIJE V
STOŽICAH.

Lekarna Žalec

čestita

vsem delovnim ljudem

in želi prijetno, zadovoljno in zdravilo
polno nastopajoče 1966. leto!

JOŠT
ROLC:

NA SILVESTROVO 1943

Konec decembra 1943... Ob Kolpi, v vznožju žumberških hribov je že dolgo zatišje. Brigada čepi na položajih okoli Dvoršta in Loviča Prekriškega, na obronkih Zumberka. Le včasih se patrolja ali zaseda spoprimeta z manjšo skupino ustašev ali hrvaških domobrancev, ki pride iz Jastrebarskega ali Ozlja. Navadno je tak spopad hitro pri kraju. Ustaši in domobranci imajo izkušnje iz prejšnjih bojev z brigado in vedo, da je najpametneje, če se hitro obrnejo, posebno še, če jih ni veliko.

Zatišje je borcem kar godilo, saj so bili počitka po oktobrski ofenzivi in dolgih pohodih po njej več kot potrebni. Če lahko besedo počitek imenujemo vsakdanje, neprestano in temeljito urjenje ter politično delo.

Snega tiste dni ni bilo, veliko, morda poldrugi pečenj. Noči so bile jasne in mrzle, da je kar drevje škripalo in ječalo pod sunki vetra, ki se je zaletaval iz širne obkoljske ravnice.

Zadnjega decembra je zavladalo med borci, čeprav so bili na položajih, slavnostno vzdušje, polno pričakovanj in upov za novo leto 1944. Le redkim izmed številnih Belokranjcev je uspelo prepričati svoje komandirje, da so jim dovolili skočiti do doma. Od tam bi prinesli kak priboljšek za praznik. Tovariši, ki so ostali »doma« v četnem ali bataljonskem prebivališču, so radi prevzeli njihovo delo, saj so vedeli, da nihče izmed dopustnikov ne bo prišel nazaj prazen, brez kolin, pogač in vina.

Četnega brivca Marjana se je že prve dni njegovega partizanstva prijelo ime Brico. Bil je mršav dolgin, z vedno gladkimi črnimi lasmi in prizreanimi brki, kot jih je nosil filmski igralec Clark Gable. Sam Brico je bil nekdanji ljubljanski sizzal in večino svojih navad je skušal obdržati tudi kot partizan. Tisti dan je bil živčen in nemiren, kot bi ga žgečkali s koprivo. Celo dopoldne je postajal okoli kuhinje, ki je bila pod veliko lopo bogatega kmeta v Loviču. Njegove misli pa so bile več kot očitno pri zapeljivi vdovi Barici, ki jo je spoznal pred dnevi v sosednji vasi, onkraj potoka Bukovica. Tam v Carevi dragi, na nasprotnem bregu je imela pod košatimi orehi svojo hišico in precejšen kos vinograda. Zamisljal si jo je, kako čaka nanj v prijetno topli izbi in morda že pogleduje skozi okno po zasneženem bregu, če že gre on sam na objubljeni silvestrski sestanek. Pred tremi dnevi ga je bila povabila na pogačo in kuhano vino.

Brico in kuhar Jože, stari robavs, toda drugače dobrončen rudar iz Trbovelj, sta si bila dobra prijatelja. Brico mu je vselej zaupal svoje težave in skrivnosti. Tudi tokrat mu je namignil izza lope, naj pride bliže, da se bosta nekaj pomenila. Prilizneno ga je prijel pod roko in ga zapeljal za lopo, da bi se izognil pogledom radovednih kuharjev in pratežnikov.

»Jože, ti si dober tovariš... O tem nisem nikoli podvomil,« je začel Brico nagovarjati kuharja, ki tedaj še ni vedel, kam pes taco moli.

»Hm, nemara nisem slab, to ti najbolj več,« mu je odgovoril kuhar, se zasmeljal in radovedno vprašal: »Kaj pa te dejansko muči?«

Zdaj je Brico nekaj časa menčal kot mlada nevesta, ki si ne upa z besedo na dan. Nato je zasanjano pogledal proti nasprotnemu bregu in kar se da resno rekel:

»Samo od tebe je odvisno, ali bo vojska jedla slano hrano in ali bom jaz vesel in srečen dočkal novo leto ali pa ga ne bom...«

»Oho, ti si pa res skrivnostni tič! Kaj imam jaz s soljo, če je intendant ne prinese? Kaj pa si misliš o meni? Kar pa se tvoje ga srečnega ali nesrečnega pričakovanja novega leta tiče, ti lahko kvečjemu obljubim zvrhano skodelo ričeta in dober kos svinine v njej. Dobil boš svoj delež kot vedno.«

»Ne, ne, dragi Jože,« ga je prekinil Brico in takoj nadaljeval: »Tu ne gre niti za večerjo niti za kako predpravo, ampak za majhno protiuslugo. Za čisto majhno zadevo, ki jo lahko urediš in s tem pomagaš meni in celi četi.« In ne da bi čakal, da bi Jože pritrdil, je kar nadaljeval:

»Dežurnemu, tistemu Čiru, reci, kako bi bilo prav in dobro, če bi vsaj za novo leto jedli slano. Povej mu, da veš za nekoga, ki bi jo lahko prinesel. To sem jaz. Povrh dobiš za to od mene še kak čik. Roka roko umije... Saj veš, kako gre to med dobrimi tovariši?«

»Ptiček, torej si si zaželel malce svežega zraka in to nočnega, a? Rad bi skočil v kako tuje gnezdo, če se ne motim. Ali je Belokranjca ali Hrvatca, kar po pravici povej?«

»To je za sedaj moja skrivnost. Toda tebi jo vseeno zapupam. Povabljen sem k neki vdovi v Carevi dragi. Toda o tem nikomur ne pripoveduj. Ne bi rad, če bi kdo, posebno pa Čiro, poizvedoval za menoj. Lahko se mu zlažeš, da imam znanca v neki sosednji vasi, da bom od njih dobil sol in nekaj cigarete. Hudiča, mar se ne spodobiš vsaj za novo leto imeti slano hrano?«

Kuhar se je pomenljivo zarežal, kot bi bilo res samo od njega odvisno, če bo Brico uslišal ali ne bo. Kljub temu je bil takoj pripravljen pomagati zaljubljenemu prijatelju. Obraz se mu je naglo zresnil, kot bi začel napeto premišljevat. Nato se je popraskal za ušesom in dejal, kot da gre za strašansko pomembno odločitev:

»No, bom že poskusil, če se bo kaj dalo storiti. Poznaš Čira? Komandirja ali komisarja si ne upam nadlegovati, Čiro pa je trd kot kamen. Toda kljub temu upam, da ga bom uspel prepovoriti.«

Tedaj ga je Brico ves srečen prijateljsko potrepil po rameh, kot bi hotel reči: Edino nate se zanesem, stara sablja. Nato pa je brez besed izginil v kaščo, kjer je hranil svoje brivsko orodje in začasno delavnico.

Opoldne je Jože razdelil kosilo — koruzni močnik z ocvirki. Potem ko je zadovoljil tudi tiste, ki so hoteli dodatek, je s praznim kotlom odšel k vaškemu vodnjaku. Tam je kot nalašč nalezl na Čira, ki je pomival svojo skodelo. Brez obotavljanja ga je ogovoril:

»Nekaj bi se rad pomenil s teboj,« je začel. Prazen kotel je spustil na tla in nadaljeval, ne da bi čakal na dovoljenje, če lahko govori s četnim dežurnim.

»Prav,« je odgovoril Čiro. »Toda že vnaprej si izbij iz glave, da bi šel kam v Belo krajino. Komandir mi je strogo zabijal, da ne dovolim nikomur oditi, dokler se ne vrnejo tisti, ki so odšli jutraj.«

Pogovoru je prisluškoval Brico, skrit za skladovnico drv zraven svojega »salona«. Po zraku so se začele poigravati drobne snežinke. Včasih se je zazrl proti nasprotnemu bregu, kjer so se medlo videli obrisi hiš v Carevi dragi. Pogovora pri vodnjaku ni hotelo biti ne konca ne kraja. Brico se je že ves tresel od mraza, še bolj pa zaradi negotovosti, ki se ga je vedno huje polaščala. Samo misel na Barico, lepo vdovo, ga je razvnela, da je vztrajal. Najraje bi kar brez dovoljenja odšel k njej, čeprav bi

som svinine. Odšel je v kaščo, se na hitrico namazal po obrazu z kdo ve kje pridobljeno dišečo mažo, da je zatohla kašča v hipu zadisala po vijolicah. Se majhno ogledalce je potegnil iz žepa in se jel ogledovati, pa tudi popočil se je samemu sebi od veselja. Ko je ugotovil, da je lahko s svojo zunanostjo v glavnem zadovoljen, je še vestno pogladil brčice in si vtaknil zrcalce v žep. Iz kota je potegnil torbo in si nejevoljno vrgel na rame italijansko karabinko. Pri tem je še sočno zaklel na račun vojne, ko mora celo na ljubezenske sestanke vlačiti s seboj pihalnik.

Čeprav je imel privolitev dežurnega v žepu, je kljub temu skrbel da se da previdno smuknil skozi vrata in se s hitrimi koraki spustil po bregu proti potoku.

bolj naporno. Zadihal se je in se oznojil. Iz njega je naglo izpuhtel vonj po vijolicah in so para ga je obvila kot zgaranega konja. Na robu vasi je zasopel za trenutek obstal. Izžja hleva pod velikim orehovim drevosom je ves srečen zagledal Baričino hišo, prijetno bajto iz počrnelih tramov. Sneg je naletal v vedno večjih kosmih. Zastiral mu je pogled, zato ni mogel ugotoviti, ali se iz hiše kaj kadi ali ne, ali ga lepota sploh pričakuje, kot je objubila. Polastil se ga je nemir.

Globoko je vzdihnil in se previdno kot tatič začel tihotapiti ob hlevu proti hiši. Hotel se je prepričati, če ga nihče ne opazuje. Nato je živčno zategnil pas, si poravnal bluzo in prižel puško k sebi, da mu ne bi bila v napoto in da bi bil videti strum-

očem ni mogel verjeti. Kot bi stopil na kačo... Noge so mu kar klenile, v glavi mu je zabučalo od krvnega pritiska, ustrašil se je, da mu bo postalo slabo in se bo pod oknom zgrudil. V posušenih ustih je začutil tako grenkobo, kot bi požrl strupen sadež.

V sobi so vasovali trije domobranci. Hitro se je obrnil in se pognal nazaj kot splašena žival. Za njim so doneli glasovi vesele pesmi, kot bi se mu rogali:

»Nikom nije lepše kak je nam...«

»Prekleta ustaška vlačuga!« je siknil bolj sam zase razočarani Brico in hitel, kar so ga noge nesle, nazaj proti potoku in svoji četi. Spotikal se je in padal kot kak pijanec.

»Vrat, tisti zapeljivi beli vrat ji prečež kot piščancu, samo da jo dobim v roke,« je besno govoril sam s seboj, ko se je pobiral iz snega. »Fuj, coprnica nesramna!«

Z vso hito je stopil na pole-denelo brv, zakoračil po njej dva ali tri korake in štrbunknil kot je bil dolg in širok naravnost v ledeno Bukovico. Z največjimi naporji se je privlekel do drugega brega. Mokra obleka se mu je tesno prilepila na telo in ga začela vsako minuto bolj stiskati v jekleni oklep ledu.

Kako se je nesrečni Brico privlekel nazaj v Lovič k svoji četi, si lahko vsakdo sam misli. Medtem so se njegovi tovariši že temeljito pripravili na praznovanje novega leta. K veselemu vzdušju so največ pripomogle belokranjske dobrote, ki so jih od doma prinesli dopustniki. Le Čiro je bil jezen. Ves čas je hodil na breg gledat, če že prihaja nesrečni Brico, ki ga ni bilo skoraj do polnoči. Končno je zagledal neko postavo, kako hlača po bregu navzgor. Že od daleča ga je spoznal in zakričal v tiho noč:

»Kod hodiš, grinta frizerska? Kaj so to samo tri urice?«

»Ustaši so me napadli, tovariš dežurni,« je lagal prestrašeni in prezeblji Brico.

»Le čakaj, se bova že jutri pomenila. Zdaj pa na peč, da se mi ne prehladiš!« ga je zavrgnil in se komaj vzdržal, da se ni na glas začel smejati.

To fotografijo nam je poslal tovariš Franc Klemenc-Stane, Cojzova 4 iz Vira, pošta Dob pri Domžalah. Po njegovi izjavi je nastala novembra 1943 na Menini. Na njej so od leve proti desni v prvi vrsti: Darko, ki je zdaj baje v Sentilju, Zlata iz Ljubljane, Domine iz Domžal, Iztok iz Poreča, Dragica iz Novega Celja. V drugi vrsti od leve proti desni so: Božič iz Šmartna pri Litiiji, Krpan iz Celja, Janez iz Praprotnega nad Kamnikom, Nande Herle iz Mengša, Anton Stanko iz Laz v Tuhinjski dolini, Ivo Sone, Zdenko iz Količevega pri Domžalah. V tretji vrsti: jaz, Anton Orehek-Robi iz Domžal, tretjega se ne spominjam, Matjaž, za katerega ne vem, kje je zdaj, Gogo iz Celja, Kralj iz Homca pri Kamniku, Moni iz Trdnjave (padel 1944 v Mušeniku pri Moravčah) in Savo iz Naklega.

tvegal zaradi tega kazen. Gotovo ga Barica že težko pričakuje... V mislih je že pri njej v topli sobi, že mu streže s kuhanim vinom in sladko pogačo z orehovim nadevom. Kar stresel se je, ko se je spomnil opoldanskega neslanega močnika. Iz zamaknenosti ga je zdramil šele kuhar, ki ga je poklical iz lope:

»Fant, srečo imaš,« je rekel »Tri ure ti je odobril. Dobro jih izkoristi in pazi, da boš o pravem času nazaj, sicer bo hudič zate in zame. Komaj, komaj sem ga pregovoril...«

»Prekleti dlakopec, zakaj ni določil točno še minute, kdaj se mu moram javiti,« je pogodrnjal Brico in kar poskočil od veselja.

»Kaj takega nisem pričakoval od tebe, ti nevaležnež. Kdo te pa sili, da rineš v tisti breg?« se je razhudil Jože, se naglo obrnil in užaljeno odkorakal k svojim kotlom v lopo. Brico pa je zadovoljen zamahnil z roko, kot bi hotel reči: Figo mi je zdaj mar tisti tvoj objubljeni ričet s ko-

Sla po Barici mu je dajala dvojno moč, čeprav je moral gaziti sneg in čeprav mu je večkrat spodrsnilo, da se je podrsal po zadnji plati. V nasprotnem bregu, onkraj potoka, je bilo že

nejši vojak. Zatem je čisto narahlo prislomil glavo k okenskem okviru in radovedno pogledal v sobo...

Iz ust se mu je izvil krič, ne da bi se tega zavedal. Svojim

Šola, ki ni več zapuščena sirota

Ze nekajkrat je naš list pisal o osnovni šoli v Poljanah pri Podturnu, o tem, kako so tri ljubljanska podjetja: »Borec«, »Slovenija-avto« in hotel »Turist« prevzela nekakšen patronat nad njo. Pisali smo tudi že o vaščanih iz Poljan, ki so bili vsa vojna leta trdno na partizanski strani in so se naše osvobodilne vojne od otrok do starcev tako ali drugače tudi sami udeležili. Prav tako smo pisali o oddaljenih šolah po redko naseljenih krajih, ki jih ne morejo kar tako ukiniti, ker imajo potem otroci predaleč v šolo. Poti so slabe, pozimi še posebno, zato tudi s prevozi marsikdaj ni nič. Rešitev je v vzdrževanju takih šol, toda kot nalašč te stojijo v občinah, ki zaradi gospodarske nerazvitenosti nimajo veliko sredstev. To se potem pozna v opremljenosti takih šol z učili, ki so še slabše opremljene kot druge. Končno pa velikokrat zmanjka denarja tudi za najnujnejša popravila. Včasih pušča streha, odpada omet in marsikdaj mora biti učitelj tudi krovec in zidar.

Zadnje obdaritev šole v Poljanah in vsakega učenca ter tudi prosvetnih delavcev so že omenjena tri ljubljanska podjetja povezala z dnevom JLA. Zavod »Borec« je podaril šoli diapozitivni, »Slovenija-avto« fotoaparati z nekaj filmi in vsakemu učencu po en vezan letnik »Kurirčka«, hotel »Turist« pa paket s čokolado in šolskimi potrebščinami za vse učence ter precej jedilnega pribora za šolsko kuhinjo.

Učenci in učitelji so pripravili krajši, sicer nepripravljen, zato pa toliko bolj priskrben program. Po več obiskih se začela razvijati med vaščani in zastopniki kolektivov prijatelj-

stvo, ki bo morda preraslo v stalno sodelovanje, saj so Poljane lep kraj, zelo pripraven za izlete in piknike. Ljudje so zelo gostoljubni in prijazni, tako kot da prihajajo v vas še vedno partizani in da ni pretkele od vojne že dvajset let.

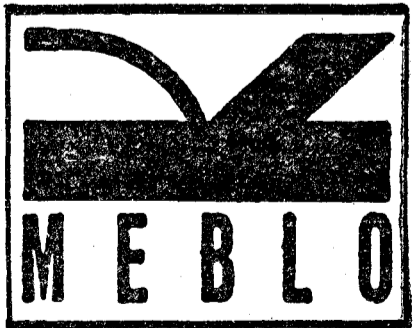
Zdaj je šola za silo že opremljena. Manjka le še nekaj posode za šolsko kuhinjo. Toda sama stavba je še vedno samo za silo popravljena in vzdrževana. Zastopniki podjetij so izrazili pripravljenost, da bi v ta namen v prihodnjih letih prispevali nekaj sredstev. Šola pa mora izdelati program obnove ter stroškovnik. Morda so ta sredstva na videz majhna, toda če vsako izmed teh treh podjetij vsako leto da samo 100.000 dinarjev, bi bila šola kmalu lepo obnovljena. Upoštevati je treba, da so na delželi cene za razne storitve precej nižje kot v mestu. Veliko pa bi pomagali tudi starši učencev s prostovoljnimi delom. Tudi ti so že objubili pomoč, poleg tega pa so že zdaj marsikaj sami napravili. Vaščani v Poljanah so še vedno pri-

pravljeni delati, samo če vidijo, da ima njihovo delo upanje na uspeh.

Primer ljubljanskih podjetij, ki skrbje za poljansko šolo, pa bi postal lahko tudi zgled za druge gospodarske organizacije, da bi del sredstev, ki jih imajo, vložile v šolstvo na tak neposreden in zato tembolj priskrben način. Nekdo bi moral tudi dati pobudo, kot so jo v primeru poljanske šole dali nekdanji kurirji. Na žalost je pri nas še kar precej takih šol kot je v Poljanah, ki jo je pred časom, imenoval pisec nekega članka »šola-sirota«. Posebno še po partizanskih krajih... Končno bi morali tudi člani ZB več misliti o teh vprašanih, dajati pobude, pisati v časopisih. Potem bi se že kdo našel, ki bi pomagal. Velikokrat bi z opremo, ki včasih brez koristi leži po skladiščih in podstrešjih ter tam dela napoto in povzroča nevarnost za požar, veliko pomagali. Samo nekdo mora prosiiti, prikazati stanje in prepričati kolektive, ki taka sredstva imajo. MP

Pionirji so bili veseli darov, ki so jih prinesli iz Ljubljane

TOVARNA POHIŠTVA
NOVA GORICA

IZDELUJEMO:

kvalitetne, praktične, ekonomične in sodobne spalnice, visoke garderobne omare, visoke omare-pisalnike, dnevne sobe, posteljne vložke »Jogi«, kavče in fotelje.

Vse naše izdelke dobite v trgovini tovarne »MEBLO« v Novi Gorici in v vseh boljših trgovinah s pohištvom po Jugoslaviji.

FRANCE
SUŠTERŠIČ:

MAHNETOVA MATI

Mahnetova mati je nosila že osmi križ, pa je bila še zmeraj krepka in ročna. Kadar je šla v nedeljo k maši, so se možaki pred cerkvijo pogovarjali: »Mahnetovski se pa nič ne pozna, da je stara. Tako ti jo maha kot kakšno dekle.«

Poleti je plela na njivah, krmila blago in opravljala druga dela okrog hiše, pozimi pa je najrajši sedela pri peči in predla. Okna so bila preprežena z ledenimi rožami in burja je zavijala okrog vogalov, kolovrat v hiši pa je prijetno brnel in starinski prsti so urno sukali belonit, ki se je navijala na vreteno počasi in enakomerno, kot da bi jo poganjala ura.

Popoldne so se začeli oglavati vasovalci, vsak je kaj povedal in tudi mati je rada pokramljala z njimi, kolovrat pa je brnel kot prej in se je ustavil šele pozno zvečer, ko se je ljudem že dremalo.

Tisto leto, ko je morala italijanska vojska zapustiti naše kraje, je imela Mahnetova mati več dela kot po navadi. Bilo je namreč volne na pretek — prinesli so ji jo možki, ki so jo našli v praznih utrdbah na Javornikih. In je predla malo za dom, malo za druge, vmes pa je modrovala:

»Kaj so mislili Lahi, da bodo za večno ostali v gori, ko so si tako mehko postlali? Vsega so si nanesli v tiste luknje, še jaslice so pripravili za božič — na, pa je prišlo nadnje, da so jo morali popihati ko veter.«

Kolovrat je brnel, mati pa je gledala skozi očala v belo nit med prsti in kar malo na smeh ji je šlo.

»Pa kakšna volna, še gradušti ji ni bilo treba.«

Potlej se je zresnila, pogledala za hip proti oknu in vzdihnila:

»Partizani pa so morali spat na smrekovih vejah, na listju in koreninah. Bogasvaruji, kakšni reveži so bili! In mi z njimi vred, ker jim nismo mogli pomagati.«

»Obraz se ji je spet malo razjasnil.«

»Zdaj pa ne spijo več po grmovju, zdaj so po vaseh in nekakšne mitinge imajo. Bog jim daj zdravje, fantom, da bi še Nemce pregnali.«

Nemška ofenziva je bila takrat že mimo in velik del Notranjske je bil v partizanskih rokah. Enote Notranjskega oddreda so se sukale okrog postojank in ob progi; tu in tam so se udarile patrulje, a pokanjanja ni bilo daleč slišati, ker je bil vse-naokrog debel sneg. Tako se je v zakonice vasi spet za nekaj časa vrnili idilični mir.

Nenadoma je začel kolovrat brneti malo bolj počasi, ko da se je materi utrudila noga. Prsti, med katerimi je tekla bela nit, so zadržali materine oči so zastirale nekam v praznino, nit se je utrgala. Kolo se je počasi ustavilo, vreteno je obnele kakor bolnik, ki so se mu iztekale ure.

»Mojeja Jakoba pa še ni,« jo je stiskalo pri srcu. »Ali je še živ? Če je — zakaj ne pride, kod neki brklja?«

Popravila je volno na preslici in prisluhnila v tišino, njušila so ji splavale v neznanost dalje.

»O, živ je še, srce mi tako pravi.«

In spet je zabrnel kolovrat.

»Ne bojte se mati, prav gotovo pride,« sem ji nekoč dejal. »Saj tudi drugih ni še vseh iz ječ in internacij.«

»O, vem, da pride,« je odvrnila, »srce mi tako pravi.«

Dnevi in tedni so tekli, Jakoba pa od nikoder. Bil je najmlajši izmed njenih treh sinov. Poleti leta 1942 so ga Italijani prijeli in zaprli. V Ljubljani mu je sodilo vojaško sodišče kot banditu, nato so ga odgnali nekam v Italijo. Druga dva sinova sta jo srečno odnesla, zanju je ni skrbelo.

Proti božiču so začeli partizani v naši dolini nositi volne jopice z visokim, zavihanim

ovratnikom. Taka jopica je bila kot nalašč za mrzle zimske dni, pa še lepo se je podala k zelenemu sukniču iz italijanske uniforme in kapi z rdečo zvezdo. Tudi jaz sem si jo zaželel, zato sem prosil Mahnetovo mater, da mi sprede volno zanju.

»Seveda ti jo bom,« je pokimala, »saj vidim, kako te rado zebe.«

Potlej sem včasih posedel pri nji in se med brnenjem kolovrata pomenil o tem in onem. Kadar se je spomnila na Jakoba, ji je noga zastala, a se je kmalu potolažila in kolovrat je spet zadovoljno zabundal.

»Kadar se je skuhalo kaj gostega, je bil moj Jakob zmeraj med prvimi,« je pravila. »Ko so partizani napadli Grahovo, je kar norel od veselja in pozival fante, naj se zberejo in grečo partizanom na pomoč. Takrat je pela gasilska trobenta, ko da bi gorelo. In potlej so fantje iz naše doline skupaj s partizani udarili po Italijanu. O, naš je bil tudi med njimi, povsod je bil zraven, ta norec.«

»Ta norec« pa je bil izgovorjen z dobrovoljnim glasom, da je zvenelo iz njega razločno, kot bi ti povedala prav na uho: »O, prav je, da je bil med tistimi, ki so se spravili nad nepovabljene goste.«

Kolovrat je brnel veselo, v črvičem letu je nekaj enakomerno pokljalo, skozi okno se je pritihtopil sončni žarek; vse je bilo nekako ubrano z materinimi besedami. Potlej pa je brnenje spet pojenjalo in zastajalo, pokljanje se je spremenilo v škrtavo stokanje.

»Nekega dne pa so prišli in ga odpeljali... Bilo je sredi maja, ko je vse zelenelo in cvetelo. Takrat ni nihče pričakoval te nesnage fašistične. Ze dolgo jih ni bilo, črnuhov, ker so jim partizani dali vetra v Grahovem, na Blokah, pri Prezidu in bogve kje še. Prišli so ponoči, čez Javornike. Bila je gosta

mizi pred sodniki. Tako so jih obsodili na dolga leta ječe in jih odpeljali v Italijo. Srce se mi je trgalo, ko nisem več videla Jakoba, a vendar sem si mislila: samo da je živ; vsaka pesem se izpoje, pa se bo ta tudi.«

Med pripovedovanjem se je bila nit utrgala, pa jo je mati mimogrede nasukala in vreteno se je spet vrtelo in vse je bilo nekam praznično v hiši. Zunaj so kričali otroci, ki so se sanjali in drsali, pod oknom je zamukala junica, sončni pramen se je v sobi razpotegnil do peči.

Nekega dne sem se ob prihodu v hišo nemalo začudil, ko nisem več slišal tistega prijetnega brnenja. Je zmanjkalo volne ali kaj?

Mati je sedela pri peči in zrla nekam z brezizraznim pogledom. Kolovrat pred njo je počival, preslica je bila povešena, volna razcefrana, nit pretrgana. Vse je bilo tako žalostno, ko da bi ravnokar odnesli mrljica iz hiše.

»Kaj ne predete, mati?«

»Ne predem... Ne morem... O moj bog!«

»Kaj se je zgodilo. Pa menda ne Jakob...?«

»Da, on, on...«

»Je padel?«

»O ne, ni padel. Ampak veš, kje je? V Postojni pri onih... pri belih...«

Prvič sem jo videl, da je jokala. Zato, ker je bil Jakob pri domobranci.

Smilila se mi je in nisem vedel, kaj bi. Naposled mi je le šinila v glavo prava misel.

»Če je Jakob pri domobranci,« sem dejal, »še ni rečeno, da bo tudi ostal pri njih. Kaj pa če je šel k nim samo tako, mimogrede, da bi laže pobegnili domov in k partizanom?«

Pogledala me je kot izdelano živinče, ki ga rešiš bremena in ga potreplaš po glavi. Ta pogled je izražal upanje mučenice: morda bo pa le prišel, morda me pa le ne bo spravil v sra-

moto... Da bi se Jakob boril skupaj z Nemci proti domačim fantom, ki so partizani? Preveč je pošten in zaveden.

Volna je bila že sprejena — pa tudi jopico iz nje sem že nosil — ko sem nekega popoldne srečal Jakoba na neki kurirski postaji. Bil je v domobranski uniformi, in kapi pa je imel rdečo zvezdo. Torej je bil že partizan.

Pozdravila sva se, ko da je samo ob sebi umevno, da je prišel. Pravil je, kaj vse je doživel, odkar je ušel iz kaznilnice, kako se je skrival po neznanih krajih, kako se je skupaj z italijanskimi partizani tolkel z Nemci. Naposled je prišel v Trst, kjer so ga zajeli domobranci. V njihovi uniformi je prišel v Postojno. Od Postojne pa ni daleč do Javornikov...

Bilo mi je toplo pri srcu, ko sem se spomnil na njegovo mater. Kadar me bo pot spet zanesla k nji, sem premišljal, ji bom že na pragu dejal: »No, vidite, saj sem vam rekel, da bo prišel.«

V duhu sem jo videl, kako vrti kolovrat in potrjuje mojim besedam z dobrovoljnim nasmehom: »O, saj sem vedela, da pride... ta norec.«

Jopica iz volne, ki mi jo je spredla Mahnetova mati, me je grela do konca vojne.

Nad Plešivcem je Graška gora. XIV. divizija je na svojem legendarnem pohodu februarja 1944 prav na Graški gori doživela eno najhujših bitk

Novo življenje pri Mehovih v Plešivcu

Nad Saleško dolino pod vznožjem Graške gore leži mala hrbovska vasica Plešivec, od koder lahko prideš v dobri uri na glavno cesto.

V središču te vasi, le nekaj korakov od vaškega pokopališča s cerkvijo, kjer je, mimogrede povedano, tudi grob Ane Luštinove, zaročenke našega največjega pisatelja Ivana Cankarja, ki je do leta 1910 učiteljela na tukajšnji šoli, stoji stara lesena bajta, kakršno le še redko kje najdeš. Domačini pravijo, da je stara 300 let. Danes pa ta kočica, ki je razpadla, ždi kot utrjena starka pod novo streho, ki sta jo lansko jesen visoko nad njo postavila na nove stebre sedanja gospodarja, brat in sestra Lojzek in Marica Arlič, ki sta jo morala v letu 1942 zapustiti kot otroka v starosti 8 in 11 let. To je še dandanes na daleč znana »domačija Mehovih«, dobrih, brihtnih in gostoljubnih ljudi.

Na domačiji živi še zraven svojih vnukov Mehova stara mama, ki leze že proti osemdesetemu letu. Vsa je bolna in betežna in že skoraj ne more več iz svoje bolniške postelje, je pa še izredno bistra in kljub prestanemu trpljenju še vedno polna zdravega humorja.

Takole mi je pripovedovala o življenju iz težkih dni:

»Že precej let pred okupacijo sem kot vdova živela proč od Mehove domačije, ki sem jo prepustila svoji starejši hčerki Mici, ki se je poročila s kmetom iz doline — Rudolfom Arličem, po domače Brezovškim Dolfo. Ker nisem hotela biti v hiši v morebitno napotje kot preužitkarica, sem se preselila k hčerki Pavli, ki je bila šivilja, in sinu Ludviku, ki je bil krojač. Ta dva sta si v mali koči na koncu naše vasi uredila nov dom, saj na domačiji ni bilo več prostora za tako veliko družino, ko sta začela »ta mlada« gospodariti. Tako smo v Plešivcu živeli zadovoljno, pod našo Grmado do leta 1941. Kaj kmalu sem opazila, da pri Mehovih pred menoj nekaj skrivajo in tudi vnuka Marica in Lojzek, ki sta dnevno prihajala k meni, sta me nekam vprašujoče pogledovala, dokler nisem sama zapazila, za kaj gre. Brez besed in pojasnil sem s skrbiho spremljala vsa dogajanja okoli svoje precej številne družine, saj nas je bilo sedaj sedem Mehovih. Spominjam se, ko smo leta 1941 želi pšenico, so se na Mehovem marofu že zadrževali prvi partizani in sicer Martin Soklič, Edo Camlek, oba iz Pesjega, in še drugi. Tako sem nekoč srečala hčerko Mico, ko jim je nesla na marof hrano — imeli smo ravno kolino. Od takrat sem vedela za vse njihovo delo in sem se zaradi svoje boleznin in pa, da bi jim tudi jaz pomagala, če bo treba, vrnila nazaj na Mehovino. Odslej smo živeli pod eno streho v delu in stalnih skrbah za jutrišnji dan, saj je »ta rajna« Mica tudi čez zimo skrbelna in kuhala za prve partizane in jim nosila hrano na Grmado. Pri tem sta ji pomagala celo otroka, posebno Lojzek, ki jim je nosil tudi municijo. Enkrat jo je prinesel iz doline (dobil jo je na domu svojega očeta), kar med koruz-

no moko. Spomladi pa se je zgodilo tisto, česar smo se najbolj bali — bili smo izdani. Kralju nato in sicer dne 2. VI. 1942 so aretirali moža moje hčerke, Rudolfa Arliča, hčerko Pavlo in sina Ludvika in jih odpeljali v Maribor, kjer je bil moj zet že 8. VI. ustreljen, Pavla in Ludvik pa sta se čez dva meseca vrnila domov. Hčerko Mico z otroki, 8-letno Marico in 11-letnim Lojzetom, so aretirali 4. VIII. 1942. Oba otroka so odpeljali iz Celja v taborišče v Fronleiten, pozneje v Saldenburg, Lojzeta v zadnjem letu v Kastel, njuno mater pa v Auschwitz, kjer je še istega leta 1942 v novembru umrla. Nato sem bila 5. decembra 1942 skupaj s hčerko Pavlo in sinom Ludvikom aretirana tudi jaz. Zaprti smo bili v Velenju in Celju, vrnili pa smo se konec decembra.

Po vrnitvi iz zapore nismo smeli več na svojo domačijo v Plešivec, saj je pri Mehovih že vladal od Nemcev postavljeni upravitelj. Medve s hčerko Pavlo sva ostali v dolini pri tretji hčerki Hermini in sva ves čas do svobode živeli pri njej, ki je s svojo družino stanovala nad nekimi svinjaki. Imeli sva ižeži na tleh. Vseskozi pa sva skrbeli za oba otroka v taborišču, kamor jima je Pavla stalno nosila hrano in ju bodrila, da sta lažje držala vse tegobe. Sin Ludvik je bil po zadnji aretaciji decembra 1942 dve leti v preganstvu v Avstriji, kjer je živel v pomanjkanju in domotožju, od koder se je vrnil tik pred svobodo. Ker so Ludvika v zaporih tudi silno mučili in pretepali, je zaradi posledic, posebej še, ker je bil šibkejšega zdravja, umrl v novembru 1956, star 46 let.

Iz taborišča se je po svobodi prvi vrnil Lojzek. Pripotoval je iz Nemčije kar na svojo roko. Nekega dne se je pojavil pred našimi vrati s štruco pod pazduho, umazan in razcapan, da ga nisem spoznala...

Kaj bi še pripovedovala o tistem majhnem koščku sreče, ki se je vrnila z otrokoma nazaj na zapuščenno domačijo, kjer nista več našla matere in očeta. Ostala nam je razdejana domačija brez pravega gospodarja. Vedela sem samo to, da nam je vsem treba na novo zaživeti in podvojeno prijeti za delo. Zato smo vsi skupaj pomagali, kolikor je bilo v naših močeh. Toda pri tem je bilo najbolj hudo to, da je nam vsem manjkalo glavnega — to je zdravja in volje do novega življenja.

V začetku smo dostikrat, kljub precejšnji posesti, trpeli pomanjkanje, saj na kmetiji ni bilo nobenih izdatnih močnih rok. Šele z leti in doraščanjem Lojzeta in Marice se je stanje zboljševalo. No in danes, ko sta čez razpadajočo bajto napravila vsaj pravo streho, se je Lojze ogledal za življenjsko družico in se je pred kratkim tudi oženil. Tako je dobila Mehova domačija zopet pravega gospodarja. Za konec naj povem še to, kako hudo mi je, ko danes gledam svoja vnuka, ki sta stara 24 in 28 let in ju še nisem videla vesela, saj se ne znata prav smejeti. In še takrat, kadar bi rada bila vesela, to ne znata biti in se jima prav nič ne poda. Saj

ne vesta, kaj je resnično veselje, kakršnega smo uživali mi v svojih mladih letih.«

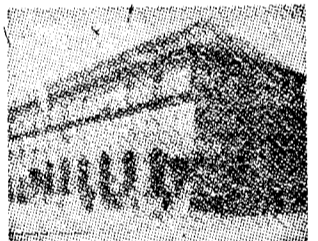
PO PRIPOVEDOVANJU MARIJE VOŠNJAK IZ PLEŠIVCA ZAPISALA ANA ŠTRBENK-DARINKA

PRIPIS:

Marija Vošnjak ali po domače Mehova stara mama iz Plešivca pod Graško goro je bila leta 1958, ko je bil napisan ta, do sedaj še neobjavljen članek, stara 73 let. Dobri dve leti kasneje, in sicer 6. decembra 1960 je ta plemenita partizanska mamica umrla.

Te vrstice, ki so bile napisane kot spomen prispevek k zgodovini teh krajev med NOB, naj služijo obenem v spomin na to plemenito in v življenju trdo preizkušeno ženo.

V Mariboru obiščite

kavarno »ASTORIA« pri starem mariborskem gradu, Kavarna je urejena v starem dunajskem slogu. Poskrbljeno je za prijetno razpoloženje pri vsakodnevem koncertu, udoben počitek na lepem, senčnem vrtu. Ples in zabava na letnem vrtu in v nočnem lokalu »Dancing« od 20. do 4. ure.

KOLODORSKO RESTAVRACIJO MARIBOR kjer dobite okrepčila, prigrizke in pijače, izbrane specialitete srbske kuhinje v restavraciji na železniški postaji in poleti tudi na restavracijskem vrtu. Menjalnica.

MESTNO RESTAVRACIJO v bližini Glavnega trga s parkirnim prostorom. Gostom postrežejo z vsemi jugoslovanskimi specialitetami. Dobra sortirana vina iz vse Jugoslavije. Menjalnica.

gostinsko podjetje ASTORIA Bife »TURIST« na mejnem prehodu Sentilj. Pri potovanju v Jugoslavijo preko Sentilja vam je takoj na mejnem prehodu in pri povratku na razpoložljive »Turisti« z originalnimi vini in ostalimi prigrizki, suhim in konzerviranimi mesnimi izdelki, narodnimi umetninami in turističnimi spominki in menjalnico.

gostilno »PRI MOSTU« Trate Ki je prava domača gostilna. Gostom postrežejo z domačimi priškimi specialitetami, najboljimi slovenjgorškimi vini. Čedne in cenene tujske sobe. Menjalnica.

RESTAVRACIJO »ASTORIA ŠENTILJ« priznana mednarodna kuhinja, dobro založene vinske kletnice s sortnimi domačimi štajerskimi in drugimi vini, menjalnica.

BIFE »LOVEC« kjer dobite ob vsakem času vedno pripravljena mrzla jedila, poleg domačih in srbskih vin.

GOSTILNO »KERENČIČ« V PESNICI kjer vam domača kuhinja nudi toplu in hladna jedila, znani obilni narezek z domačo vloženo šunko in domačimi klobasami, dobra vina in osvetožujoče pijače.

BIFE KOŠAKI — izbrana hladna okrepčila, kvalitetna domača, srbska in dalmatinska vina.

GOSTILNO »DRAVA« MARIBOR — solidna postrežba z jedmi iz domače kuhinje — kvalitetna vina.

Ivan Jan:

ZAPLETENE MREŽE

(ODLOMEK IZ POVESTI »MRTVI NE LAŽEJO«)

Po vaseh je valovilo nezaupanje, strah, negotovost. Skoraj ni bilo dneva, da Nemci ne bi zgrabili kakšnega človeka.

Aleš, obveščevalec, za katerega je bila razpisana velika nagrada, je bil v veliki nevarnosti. Toda, prav te dni se ji je moral izpostavljati najbolj: hotel — in moral je razvozlati zapletene mreže!

Martina je še bolj kot drugi v teh napetih dneh čutila in pričakovala, da se mora nekaj zgoditi. A bolj kot zase je trepetala za Aleša. Zadnje čase ji je brat Filip že nekajkrat zaskrbljeno namignil, da je v nevarnosti.

— Še ti mu reci, naj ne hodi tako predrzno! Kadar pa bo tudi tebi kaj grozilo, te bom obvestil zadržati zgodaj!

Martini še na misel ni prišlo, da bi mogel Filip delati na oba kraja, čeravno so bile njegove besede včasih sila dvomne. Sicer pa tudi Aleš nikoli Martini o Filipu ni omenil kaj dvomljivo.

Toda — poslej, po zadnjih aretacijah, Aleš ni več zaupal Filipu tako kot nekdanj. Predvsem pa ne o tem, kje in kdaj hodi! Zato je Filip nekako zaskrbljeno Martini naročil, naj mu sporoči, kdaj jo bo obiskal Aleš.

Martina se je temu čudila:

Tako je rekla, čeprav sta imela domenek prav za naslednji večer.

— Skoda, je bil žalosten Filip. — Zaradi važnih novic ga bom moral pač dobiti kako drugače!

Delal se je, kakor da hoče oditi, ko mu je Martina po kratkem premisleku rekla:

— Če je res kaj nujnega, pa mi povej!

— Čeprav si njegovo dekle, moram o tem govoriti z njim sam!

Le kaj bi moglo biti takega? je zavrtalo v Martini. Iz izkušenj z Alešom pa je vedela, da ne sme razkazovati prevelike radovednosti.

Da bi bil prepričljivejši, je Filip dodal:

— Če bi komurkoli drugemu zaupal to, kar imam povedati njemu, bi bilo narobe!

Po kratkem molku je Martina neodločno rekla:

— Morda se bo oglašil jutri zvečer! Morda, pravim. In kaj naj mu rečem?

— Nič drugega kot to, naj se oglaš pri meni. Čakal ga bom!

Martina je težko pričakovala Aleša, namenjena, da bo ta večer odločno zahtevala, naj jo pokličejo

Čakala ga je v temi, in ko so zaropotali kamenčki, je brž na okno izobesila ruto, znamenje, da je vse mirno in varno.

— Samo, da si živ in cel, fant moj! ga je pozdravljala vesela in zaskrbljena hkrati.

Aleš se je čutil tej njeni izredni skrbi, vendar se tudi on zlepa ni mogel nasmehnuti. In čeravno si je zadnjič očitil, da ne bo več prišel k Martini v sobo, je to prav zaradi nje in zaradi občutka zaupanja storil še to pot.

— Mar ti je kaj znanega o zadnjem streljanju? jo je pogledal.

Takoj je začutil, da je z njo govoril Filip.

— Ne, a vem, da nisi mogel biti dosti stran. Pomisli! zadnjič je padel eden vaših in pred dnevi je spet pokalo v grapi! Tam pa vendar prihajajo ti! Kot da si pozabil, kako jim gre zate?!

Aleš ni imel časa, da bi ovinčaril, zato je vprašal naravnost:

— Je Filip zadnje čase kaj govoril s teboj?

Martina ga je vprašujoče pogledala:

— Zakaj vprašuješ? Je kaj narobe?

— Zaenkrat še ni in morda ne bo, toda varuj se.

Aleš je bil ta večer dosti resnejši kakor ponavadi. Zato je takoj pripričala:

— Opozarjal me je, naj se pazim! Aleš, zdi se mi, da bom morala res giniti! Kaj praviš? Če rečeš, grem kar s teboj!

Aleš jo je slišeno pogledoval in pred očmi se mu je na hitro utrnulo vse, kar je vedel o Filipu, o Golobu, o izdajah! In kakor bi na glas razmišljal, je pritrtil:

— Nemara imaš prav. Se malo, pa boš šla z menoj!

Martina je oživela:

— Kaj se godi? Je res že tako daleč? Bojim se te negotovosti!

Aleš je pomirjal dekle in ji nekako rekel, da ni v nevarnosti, dokler je tudi Filip na svobodi, ki je vendar njen brat.

— Brat ali ne, zdaj je nevarno, kakorkoli se obrnem! Kdaj bom lahko šla?

Aleš ji je zagotovil, da kmalu, le še nekaj stvari da mora razvozlati, dotlej pa naj bo na oprezu.

Alešu se je že mudilo, ker je bil radoveden, kaj ima za bregom Filip, zato ga je dekle hitro pogostilo in mu dalo cigarete. Ko je odhajal, je rekel odločno:

— Pričakuj moje sporočilo in bodi pripravljena tudi na nagel odhod. Dolgo ne boš več čakala!

Martina ga je hotela zadržati, zato se ga je tesno oklenila. Alešu pa se je mudilo in razmišljal je že, kako bo previdno poiskal Filipa. Nato pa mu je Martina še rekla:

— Pazi se, kje boš hodil. Posebno okoli Goloba. Nič ne veš, kaj se plete!

Aleš je imel zmenek prav z Golobom. Poprej je hotel še ugotoviti, kaj hoče Filip. Toda tega Martini ni povedal...

Med previdno hojo je ugibal, kaj mu ima povedati Filip, ki mu je bil vse bolj sumljiv. Toda ni ga našel ne na gradbišču, ne doma, kakor običajno. Slabe volje je nadaljeval pot h Golobu, pri katerem so se zdaj stekale poglavitne novice, ki so zanimale Aleša. V temnem hlevu sta šepetala precej dolgo o vsem, tudi o Filipu in Martini. Golob se je potem rahlo odkašljal in rekel:

— Ne maram se vmešavati v tvoje osebne zadeve, vendar te zaradi tebe in vse naše reči opozarjam, da je bolje, če ne hodiš po vasi. Zlasti pa, da ne hodiš k Martini v hišo!

Če bi bil izgovoril to kdo drug, bi ga Aleš oštel, ker pa je prišlo iz Golobovih ust, mu je samo prikimal in dodal:

— Nocoj sem moral iti, da sem jo opozoril. Če bo treba, pomagaj ji! Dolgo več res ne bo smela biti doma!

Golob mu je povedal, da s pripravo fantov za odhod v partizane niso take težave, kot so mislili, ker se jim ne da, da bi jih pokosile sovjetske katjuše, potem sta se kmalu ločila.

Nazadnje mu je Golob, prav tako kakor Martina, svarače svetoval:

— Zdaj je tu okoli, kakor bi hodil po megli. Varuj se!

Preden je stopil v toplo pomladansko noč, je tudi Aleš opozoril Goloba:

— Morda si ti v večji nevarnosti kakor jaz. Pazi se, in če bo sila, jo potegni k nam!

Aleš se je zagodil med znano grmovje, ki je obdajalo ozko stezo in potilho za seboj puščal Golobovo domačijo. Onstran grape, kjer je preskočil potok, jo je ubral po gozdni poti, ki je sprva vodila navzdol, potem pa se je polagoma začela vzpenjati proti grebenu. Zdj se je počutil že varnega, zato je orožje obesil prek rame in razmišljal oče hodil skozi temo.

Naenkrat se je vanj zajedla sčemeča svetloba žepne svetilke, iz teme pa je zarenčal oster glas:

— Hände hoch!

V naslednjem hipu se je Aleš pognal s poti, a tam so ga že zgrabile številne, močne in neprizanesljive roke, ki so ga podrle na tla. Hotel se jim je iztrgati in čutil je,

da je najmanj dve, po nemško preklinjači postavi, pahnil v grmovje. Aleš je bil trden in spreten fant, ki je znal tudi udariti. Med pehanjem, preklinjanjem in stokanjem, ko je že osvobodil desnico, pa ga je na da položil trd udarec v hrbet. Pred očmi so mu nekaj trenutkov poplesavali rdeči in višnjevi krogli, potem pa je spet vedel, saj se godi z njim. Prišlo je tako naglo, da si še ni bil čisto svest vsega. Ko je spet hotel mahnuti z rokami, se mu je v zapetja boleče zajedla verižica, s katero so ga zvezali med tem, ko je zaradi udarca omotičen obležal na tleh. Vanj so še vedno svetili z žepno svetilko, dva pa sta ga naglo prebrskala, mu prebrskala žepe in mu pobrala vse, kar so našli na njem in v obleki. Zdj mu ni nič pomagala lepo vzdrževana brzostrelka, ki jo je zaplenil policijskemu naredniku, in obsedel je tam s toplo bolečino v telesu. Jezilo ga je grenko spoznanje, da so ga ujeli tako poceni, tako enostavno! Skozenj je valovilo ugibanje:

— Izdaja! Kdo je? Filip, Golob? Ali kdo drug?

Kakor v sanjah so se mu prikazovali obrazi najbolj znanih: Filipov, Golobov, Jesenovcev, Marinčev in celo Martinin. Vse se mu je zinešalo od bolečine, presenečenja, jeze! Vse to je gledal skozi nedoločno meglico, kakor bi se pred njim zavrtel raztrgan filmski trak. Potem so po njem začeli padati udarci! Kamor je bilo in s čemerkoli. Vmes je razločil sikanje:

— To je tisti »hauptbandite! Tu imaš!

Oficir, ki je vanj svetil z baterijo in opazoval, kako ga obdeta njegovi policisti, se je ustrašil, kajti imel je povelje, da ga pripelje živega. Ziv mu je pomenilo ne le znameniti plen, morda tudi zvezdico več in del denarne nagrade, temveč tudi teden dni dopusta. Doma ga je čakala ljubeča žena, razvedrilo, več tednov velemirnega življenja in mir, ki ga v tem prekletem banditskem in gozdnatem »Oberkreinu« ni mogel dočakati. Zato je velel:

— Naložite mu jih le, ubiti ga pa ne smete!

Aleš ga je slišal skozi udarce, ki so takoj popustili v moči. Mar bi mu moral biti hvaležen! On, ki bi jih najraje izval tako, da bi ga pokončali kar tu, hitro in s kakim strelom. Vedel je, kaj bodo poskušali z njim, čeravno si ni mogel misliti, da bo še hujske. Iz vsega je posnel, da natanko vedo, kdo je! To je pomenilo, da je izdano vse. Zato je siknil:

— Banditi Hitlerjevi!

Dobil je še nekaj udarcev, oficir pa se je zafrkljivo nasmehnil:

— To prihrani za drugič, ko boš imel dosti priložnosti za razgovor!

Naslednji udarec ga je zadel tako, da mu je glava omahnila na prsi...

Prebudil se je na drvečem kamionu, ki se je ustavil ob prvi žandarmeriji v dolini. Spehali so ga z vozila in ga do jutra vrgli v temno kletno luknjo z debelimi vrati in majhnim okencem, ki je bilo zavarovano z rešetko. Zdj se mu zvezali še noge in za slovo je dobil še nekaj trdih brc.

— Tak si torej, ti banditski heroj! je nazadnje revsknil stražar in ga zaklenil.

Bolečine so se razrasle po vsem telesu, vendar to za Aleša ni bilo najhuje. Dosti hujske je bilo, da so ga ujeli živega, kajti ljudje bodo poslej še bolj dvomili in izdajalec bo prav gotovo znal to dobro izkoristiti:

— Taki kot so, bodo morda vrgli med ljudi, da sem bil celo jaz tisti, ki je bil v zvezi z Nemci. Kdo ve, če bodo tovariši zdaj odkrili tistega, ki res izdaja. Je to Filip? Najverjetneje! In kaj če ni? Kdo bo še šel za menoj? In kaj bo z Martino?

Hotel se je prevaliti, pa ni dosegel kaj posebnega. Zaskripal je z zobmi in očmi so orosile solze jeze in obžalovanja:

— Kako so me ugrabili! Živega! In vedno sem se zaklinjal, da se bom prej pokončal, če ne bo drugega izhoda!

Do zgodnjega jutra je le rahlo zadremal, pa še to je bilo bolj podobno vročičnemu fantaziranju, kakor spanju.

Ponj so prišli navsezgodaj. Odvezali so mu noge in ga skušali postaviti nanje. Sprva pa je klecnil in spet padel po tleh. Končno se je le okrepil in privadil toliko, da je na dvorišče prišel s pomočjo dveh močnih stražarjev.

Tam ga je že čakal trop radovednih policistov, podoficirjev in oficirjev, ki so bolj radovedno kakor surovo merili vso njegovo postavu. Potem je eden izmed njih hlastno rekel:

— Ta nam je povzročil dosti hoje, žrtev in težav!... Zdj je konec, bandit!

Zdj se je pokazal policist s fotografskim aparatom in oficir je namignil, naj se postavijo za slikanje. Alešu je nekdo zasmehljivo obesil njegovo brzostrelko, mu na pas zataknil ročno bombo, na glavo poveznil kapo z rdečo zvezdo, in ga potisnil k steni. Potem so se vsi na gosto ustopili okoli njega ter se fotografirali s sijočimi obrazi. Držali so se prav tako, kot da je Alešovo zajetje pomenilo konec vsega partizanstva in da udarci po ostalih niso kaj več, kot samo še vprašanje njihove dobre ali slabe volje in časa. Nič drugega!

Takoj za tem so mu spet pobrali vse in ga pahnili stran.

— Slike s »hauptbanditom« Alešom boste dobili čez nekaj dni. Lahko jih pošljete tudi domov. Naj vidijo, kakšni so banditi in vedo, da bomo z njimi kmalu optavili!

Tako je rekel poveljujoči in odpravo začel priganjati na odhod:

— Obersturmführer že težko čaka nanj. Ve, da ga inajno tu!

Kamion je bil odprt in ljudje so lahko videli, koga so ujeli policisti. To je bil tudi njihov namen, vse to je bil sestavni del načrta obersturmführerja Wernerja!

Tako so po dolini naglo zvedeli, kaj se je zgodilo.

Čez dobre pol ure so se ustavili na obzidnem dvorišču velikih zaporov!

— Mar se ne sestajaš z njim sam? Zakaj zdaj prek mene?

— Blizu najine javke je bila že večkrat nemška zaseda, zato trenutno ta pretirano!

Martini je zdaj nekaj reklo, naj bo celo proti bratu nezaupljiva.

— Zadnje čase tudi k meni ne zahaja!

v gozd. To zlasti zato, ker ji je Filip pred odhodom spet namignil, da je morda prav Golob tisti človek, ki izdaja organizacijo. Teško je verjela v to, toda zdaj je že sprevidela, da se v teh časih gode najbolj neverjetne reči. To, kar je bilo včeraj resnica, je danes laž, tisti, ki je bil predvčeršnjim videti poštenjak, bo jutri postal največji podlež.

— Filip mi je naročil, da se še nocoj oglaš pri njem. Nekaj ti ima povedati, kar meni ni hotel!

To je bilo za Aleša, ki se je ogibal Filipa, spet nekaj novega.

— In praviš, da ti ni hotel povedati, za kaj gre?

— Ni. Opozarjal pa me je tudi pred Golobom, je povedala Martina.

— Pred njim? Kaj je še rekel?

Mirodrag Tripković NOČ OBRAČUNA

— Imate kako vrv v kuhinji? — je fant prekinil tok misli, ki so se ji podile po glavi. Spomnila se je Bojkovskega, ki so ga včeraj našli, kako visi na vrvi, in prebledela. Preden je prišla, je suho pogoltnila cmok, ki se ji je bil že zdavnaj zbral v prsih in se je zdaj začel vzpenjati proti grlu, ter jo dušiti.

— V shrambi je, — je rekla pridrušeno in vstala. Šel je za njo. Prinesla je dolgo vrv za sušenje perila in mu jo dala. Izvlekel je žepni nož in odrezal od vrvi nekaj kosov, dolgih okrog meter; kar je ostalo, pa ji je vrnil. Ko sta se vračala v sobo, je vrvi zvil in jih položil pod blazino na postelji ter se znova usedel v naslonjaci.

Molk, v katerem so govorili samo pogledi, jo je navdajal s strahom in zdelo se ji je, da čas teče neznansko počasi. V glavi je čutila težo in omamljenost od naprezanja, ki bi se vsak hip lahko spremenili v nezavest. Zdelo se ji je, da bi ji bilo mnogo laže, ko bi ne molčala, ko bi lahko vsako besedo, ki bi jo spregovoril, ocenjevala in iskala v njej žarke upanja na rešitev. Zato je nenadoma vprašala:

— Vi niste iz tega kraja?

Fant se je zdrnil. Prsti leve roke, ki so do tedaj v ritmu bobnali po naslonjalu, so obstali.

— Nisem. Obrad Ostojič je moj sošolec s fakultete, pa sem prišel sem in se priključil njegovemu odredu, ko so mi ustašji pobili starše.

— Major mi je pravil, da odlično govorite nemški. Vi ste se torej učili nemščine na fakulteti, — je lovila niti in nadaljevala pogovor, ker je čutila, da se mu fant ne izogiblje.

— Ze od prej sem znal nemško, — se je nasmehnil. — Oče je bil profesor nemščine in me je učil že kot otroka.

Pogovor se je odvijal v tem smislu do določenega mesta in spet obstal. Fant je spet začel bobnati s prsti, njegov pogled pa je preiskujoče vrtal vanjo in čeprav si je pred pol ure želela, da bi drsel čez njeno razgaljeno telo, jo je zdaj navdajal s strahom, jo vznemirjal. Ta pogled je bil drugačen samo, kadar sta govorila. Takrat je iz njega izginil čudni sijaj, od katerega se je njen pogled odbijal kot od ogledala, ki nanj padajo sončni žarki. Zato je spet prekinila molk.

— Kako vam je ime?

Fant se je glasno zasmel. Ne da bi se zavedala, je tudi ona raztegnila ustnice v nasmeh.

— Čemu sprašujete? — je vprašal. — Tako ali tako se ne bova več videla in tudi ne srečala.

Krč okrog ustnic, ki naj bi pomenil nasmeh, je ob teh besedah, ki se jih je dalo dvoumno razumeti, okamenel. Kaj ji ni s tem jasno povedal, da so ji ure štete in da bo živela samo še toliko, kolikor je to noč potrebna njemu, da ga v svoji bližini skriva pred tistimi, ki ga iščejo po vsem mestu? Kdo naj mu verjame, da ne bo prav on tisti, ki ji bo, preden se bo pomešal v vsakdanji mestni vrvež, ovil eno od teh vrvi okrog vratu in jo zategoval, dokler bo v njenem telesu še kaj diha in življenja.

— Spet ste se prestrašili, — je rekel in se ji nasmehnil. — Človeku, ki ima čisto vest, se ni treba ničesar bati... Vprašali ste me po imenu. Če vam bo laže, ko ga slišite, potem vam ga bom povedal. Ime mi je Nenad Kostić... Zdaj imate še en podatek za vašega majorja von Kempferja... če mu bo sploh lahko koristil.

Pri vratih je odjeknil zvonec. Njene oči so postale še večje, kot so bile dotlej. Žilica na belem vratu je kar odskakovala, ko je bila. Prsi, ki so se ji bile pomaj pomirile, so se znova začele vznemirjeno dvigati in spuščati.

Nenad je vzela eno od vrvi in vtaknil roko v žep, kjer je imel revolver.

— Vprašajte ga, ali je sam, in ga spustite noter, — je rekel, ko se je v njo napotil proti vratom. Nato je stopil na tisto stran, ki bo skrila, ko se bodo vrata odprla, in izvlekel roko z revolverjem iz žepa.

— Kdo je? — je polglasno vprašala ženska.

— Jaz sem, gospa... Zarković.

— Ste sami?

— Kot ste rekli, Petrovič in Račić bosta prišla čez kako minuto.

Ženska je snela verigo in odprla vrata samo toliko, da je človek lahko vstopil. Pravzaprav bi jih ne bilo treba niti toliko odpreti, kajti človek, ki je govoril kot iz sodu, ni bil večji od meter in šestdeset centimetrov. Bilo je to suho človeče petdesetih let, zgubanega, neobritega obraza, ki mu je od las ostal samo razredčen venec od enega do drugega ušesa.

— Se je kaj zgodilo, gospa? — je vprašal, ko je vstopal.

— Danes je prvič, da ste nas vse tri poklicali k sebi domov, pa ob tem času.

Kako je nastala partizanska pesem »Ko v ranem jutru...«

Se danes, po dvajsetih letih in več nam ni popolnoma znano, kako so nastale nekatere partizanske pesmi, posebno tiste, ki jih običajno označujemo z označbo »ponarodela pesem« in kdo je njihov pravi avtor. Pogosto najdemo kratke psevdonime (Crt, Iztok, Petruša, Jošt, Volodja, Janko), ki zakrivajo neznana imena partizanov-pesnikov, bodisi, da so na svoje pesmi pozabili ali pa so morda celo padli. Mnoge pesmi pa sploh ne navajajo avtorjev.

Po slučajni zaslugi Partizanskega invalidskega pevskega zbora, ki je posnel za RTV Ljubljana mnogo partizanskih pesmi in ki jih le-ta pogosto predvaja, smo uspeli razkriti že avtorja znane pesmi »Konjuh planinom« in pesmi »Smrt v Brdih«; še vedno pa je mnogo avtorjev neznanih.

Pred kratkim se je na podobno radijsko oddajo oglasila tovarišica Pavla Benedik iz Jazbin, pošta Poljana nad Škofjo Loko. Obrazložila nam je, da je prav ona avtorica besedila pesmi »Ko v ranem jutru ptički so zapeli« in kako je pesem nastala.

Takole nam je povedala. Ko se je februarja leta 1943 v bližini Malenskega vrha utaborila Poljanska četa, je bil prvi partizanski miting na pustno nedeljo, 6. marca, pri Primožu na Jazbinah, to je na mojem domu. Ta večer sem prvič videla Zorka Kopačca-Zivka, ki je bil imeniten pevec,

vnet plesalec in izredno dober tovariš. Bile smo štiri sestre: 20-letna Pavla, 17-letna Malka, 15-letna Marijana in 14-letna Francka. Z Živkom smo se ta večer dogovorili, da jim bomo šivale in prale, zakaj v tistem času je bilo treba še vse zelo skrivati in partizani so imeli le redke hiše, kamor so se lahko brez skrbi zatekli. Razen naše družine, ki je takrat štela devet članov, to je mati Marijana, oče Jakob, bratje Tone, Stanko in Rajko ter že omenjene sestre, je sodelovala le še Demšarjeva družina z Malenskega vrha.

Kot je bilo dogovorjeno, so partizani prinašali in odnašali svoje obleke, hodili so po mleko in krompir in polagoma smo vsi postali iskreni tovariši. Ze po nekaj takih srečanjih so nas terenski politični delavci sprejeli v mladinsko organiza-

cijo ZMS, v katero so bile sprejete tudi Demšarjevi Marinka in Martinka ter Pintarjeva Ivica z Malenskega vrha. Bili smo sami pevci, 11-letni brat Stanko pa nas je spremljal s harmoniko. Nobena partizanska pesem nam ni ušla, saj smo hoteli vse znati, vse zapeti. V začetku meseca junija pa je bil napovedan napad na okupatorjevo postojanko v Selški dolini. To mi je zapal Živko na predvečer, ko je prišel po slovo ter po zaščito in oprano perilo. Bil je sam in ko mi je dal roko, je kot vedno rekel: »Smrt jazizmo!« V šali je še dodal: »Na svidenje nad zvezdami!« Mene je to tako pretreslo, da sem komaj rekla: »Ostani zdrav in ne pozabi na nas!« In zgodilo se je, da je bil v tem boju ranjen. S težavo se je vrnil nazaj in obležal na senu, na skednju domačije Cirila Kreha v Karlovski grapi pod Blegošem, kjer je bil tudi mlin. Dne 6. julija 1943 je to hišo v zgodnjih jutranjih urah obklopile osem nemških policajev iz Javorja. (Po vsej verjetnosti je bilo vmes izdajstvo.) Kljub ranjeni nogi je Živko skočil in ob potoku obležal smrtno zadet. Ta novica nas je vse močno prizadela in odkrito povedano, jokali smo za njim, nje-

gov grob pa je bil vedno v svežem cvetju.

Ko nas je avgusta 1943 obiskal sekretar OK SKOJ Janez Kokač-Vitko in nas štiri in Demšarjevi sprejel v SKOJ, je izrazil željo, da bi poleg ostalih dolžnosti, ki jih je tedaj izvrševala zlasti mladina, napisali tudi kak spis za »Mladino«. Ker je v meni tlela pesniška žilica, sem sklenila v spomin na padlega tovariša Živka spesniti nekaj na melodijo, ki jo je Živko tako rad prepeval in ki se mi je zdela lepa.

Ko sva z očetom drugi dan kosila otavo, sem ves dopoldan bila tiha, opoldan pa sem pesem napisala in jo dala prebrat našim skojevkam. Poizkusila sem, če bo ustrezala melodiji, in šlo je.

Tako se je glasilo besedilo:

Ko v ranem jutru ptički so zapeli, naznanjali so lep poletni dan, v mehkem senu nekdo rane celil, v borbi ranjen mladi partizan. On mirno spi in sanja o svobodi, pred njim sta lepih, srečnih nad stolji; krog njega pa fašistov osem hodi, življenje vzeti njemu si želi. V smrtni sili partizan se uteče, grmeči strelji pa za njim gredo in ob potoku, ki po strugi teče, on padel je za naso svobodo. Ko sva mla se zadnje poslovila, v slovo desnico svojo si mi dal. »Pašizmu smrt, tovarišica draga, na svidenje!« v slovo si mi dejal. »Tovariš Živko, narodu svobodo!« iz mojih ust utrgal se je glas, »ko greš v borbo v daljno tihoro, ostani zdrav in ne pozabi nas!« A danes tebe črna zemlja krije, v grobu veneš, ti slovenski cvet, sovražniku pa zadnja ura ble, tovariš tvoj osvobojuje sva.

To je bila moja prva pesem, katero smo s sestrami zapele 14. avgusta 1943 pred tov. Vitkom, ki jo je odnesel na okrajno skojevsko konferenco, menda v Davčo. Ne vem, kdo je bil tam, le to mi je gotovo. Vitko pripovedoval, da so tam skojevke to pesem tudi zapele. Takoj so jo pograbil ter jo dali tiskati v prvo partizansko pesmarico. To pesem so potem peli na vseh mitingih. Spominjam se, kako smo s sestrami nastopale na željo borcev »Prešernove«, »Vojkove«, »Kosovelove« brigade in na mitingih škofjeloškega odreda, kadar so prišli na Malenski vrh.

Ker so v meni videli že nekakšno politično sposobnost, so me jeseni 1943 sprejeli v OK SKOJ za Poljansko dolino in postala sem aktivna partizanka. Pa ne samo to, bila sem vodja pevskega zbora terenskih političnih aktivistov, ki je nastopal ob večerih po vaseh, toda še nisem dala na program tako imenovane »Živkove pesmi«, ki so jo pozneje ljudje preimenovali »Pavlova pesem«, je to zahtevalo ljudstvo. Ko sem bila na svoj 22. rojstni dan, to je 26. januarja 1945 v bolnišnici »Franja« operirana na slepiču, je to pesem igral na har-

moniko tov. Čriček, saj takrat je bilo peti nemogoče.

Naj še omenim, da sem bila vedno zelo vesele narave. Mojega prešernega smeha mi ni vzela niti njihujša hajka, za kar sem bila mnogokrat pošteno ošteta in tega moji soborci do danes še niso pozabili. Pravijo, da se me je slišalo na kilometre daleč, oni pa, da so se tresli zaradi kospiracije.

Zaradi moje aktivnosti so me hoteli belogardisti dvakrat živo ujeti. Ker jim to ni uspelo, so 11. februarja 1945 požgali moj dom, mamo so tako pretepli, da je za temi posledicami umrla. Umrli so tudi oče in dve sestri, Malka in Francka, ko sta dopolnili svoje dvajseto leto. Tako so mi ostali še trije bratje in sestra Marijana.

Vesela sem jaz in vsi moji soborci, da se pesem še danes poje. To sem povedala zato, da bi bilo pojasnjeno, kako je nastala moja pesem.

Hvala vam, tovarišica Pavla za vse, kar ste prispevali narodnoosvobodilni borbi, prav posebej pa še za iskreno pesem, polno najglobljih občutij in doživetij, ki ste jo podarili našemu ljudstvu v trajen spomin. RADOVAN GOBEC

Izzivanje boga... »Vsak kristjan mora vedeti: kdor ne hodi v cerkev k službi božji, izziva boga na ponovno strašno sodbo.« je protestantski pastor v nekem zahodnonemškem mestecu pisмено sporočil svojim župljanom.

Tek za krilom... Francoski krmik Fernandel je odgovoril na vprašanje francoskega ženskega lista »Elle« o odnosih med moškimi in ženskami: »Moški teka za žensko tako dolgo, dokler ga ona ne ujame.«

Smrtna kazen je potrebna za večno zveličanje... V britanskem časniku »Chatolic Herald« je bilo objavljeno pismo nekega bralca, ki takole zagovarja smrtno kazen: »Lopov, ki je izdihnil na križu poleg Kristusa na Golgoti, ne bi bil — kar iskreno povejmo! — nikdar zagledal božjega kraljestva, če ga ne bi bili prijeli in obsodili na smrt!«

Veliki in majhni. Neki ameriški senator je nezadovoljen, ker so Američani »preobčutljivi« za pripombe in kritike voditeljev

S kljuke in klina

»majhnih narodov«. Razložil jim je, da misli s tem na reakcijo, ki jo v ZDA zbuja izjave francoskega predsednika de Gaulle.

Iščete — sovražnika... Angleški satirik Peter Ustinov pravi v neki koseriji: »NATO je organizacija šestih dežel, ki so se združile, da bi si našle — sovražnika.«

Dopolnitev. Na vsakem oglasnem steburu blizu Palais Royal v Parizu je bil nalepljen plakat, ki je vabil na ogled novega odrskega dela: »Moja žena — panter«. Nekdo je tudi rokopišno priplsal P. S.: »Moja tudij.«

Ljubeznivl Tristan Bernard, francoski pisatelj, je nekdanj kosil v neki znani, razkošni restavraciji na francoski rivieri. Račun je bil tako zasojen in popopran, da je pisatelj zahteval, paj poklicani šefa restavracije. Ko je poklicani prišel, ga je gost vprašal: »Ali ste vi tukaj šef?« »Sem, gospod,« mu je vprašani odgovoril. »Dobro, objemite me!« Šef ga je začudeno pogledal. Bernard ga je ljubezljivo pobožal po bradi in mu dejal: »Objemite me, ker se ne bova nikdar več videla!«

Dvoblčna igra Intrigantk ni zgolj v tem, da si izposodiš tvoj loncec, marveč v tem, da skuhaš v njem tvojo kokoš za sebe,« je dejala neka ameriška filmska igralka, ko je govorila o svojih življenjskih izkušnjah.

Kaj je življenje? Ko je nekdanj teka deklica vprašala znanega francoskega pisatelja Pierra Lotija, kaj je življenje, ji je ta takole odgovoril: »Življenje je tuj jezik, ki ga vsi ljudje brez izjeme slabo govorijo.«

»Jez med starši in otroki se zvojuje; otroci dozorevajo hitreje, starši pa ostajajo dlje mladi.« je rekel v neki pridigli neki angleški škof.

»V diplomaciji pospešuje hladna klima uspehe. S pogajanjem se drsežejo največji uspehi ko ni separe,« je ugotovil ameriški diplomat in zgodovinar George Kennan, ko je razčlenjeval mednarodne odnose.

MILE PAVLIN EVGEN SAJOVIC JURISNI BATALJON

94. V Črnomlju sem srečal tudi nekdanjega komandirja, tistega, ki sem mu iz te pobegnili. Zdaj je bil že oficir, zastavnik. Takoj me je spoznal. Kaj pisano sva se spogledala. Povedal mi je, da me je videl že med parado, ko smo šli mimo in da ni več hud name. Ko me je zmanjkalo, je takoj vedel, da sem pobegnili v jurisni bataljon in zato ni o mojem begu nikomur povedal. Veselilo ga je, da sem se dobro izkazal in si prislužil čin ter odlikovanje. Le to mi je zameril, ker sem odšel brez dovoljenja. »Tako vojak ne sme napraviti!« mi je hudomušno požugal.

95. Jaz pa sem mu očital, da bi bil še zdaj neboljen in plaš deček, če bi ostal pri njem. »Malokatera vojska se pohvali z vojaki, ki iz varnega zaledja dezertirajo na bojišče,« sem rekel. »Mnogo več jih je, ki napravijo nasprotno.« S komandirjem sva se razšla kot prijatelja. Naslednje jutro smo se vrnili na bojišče. Zdaj nisimo bili več niti v Suhi krajini, zdaj smo se dajali v stoletnih roških gozdovih in vedno številnejše sovražne trupe so nas pritiskale od vseh strani. Mi pa smo divjali sem in tja, ujedali kot pobesnel pes in s silovitim ognjem strojnici kosili sovražnika pred seboj.

96. Nenadoma je sovražni pritisk popustil in zaslužili smo, da se bliža konec vojne. Odpočili smo se, se očistili in urečili orožje, ki je med neprestanimi boji postalo zaradi stalnega streljanja že skoraj nerabno. Ni bilo treba dolgo čakati in prišlo je povelje za pohod. Ugibali smo, kam bomo udarili. Ko smo zvedeli, da gremo na Kočevje, smo se začudili. Mislili smo udariti kar proti Ljubljani. V Kočevju so topničarji razstrelili žične ovire in za njimi smo mi udarili skozi vrzeli. Sovražnik se potem ni več posebno vneto upiral.

● Srce se praviloma krči 70-krat v minuti. Pri vsakem skrčanju izteče iz srca 70 kubičnih cm krvi, v eni minuti približno 5 l. V letu čni požene srce povprečno razvitega človeka več kot 2.500.000 l v obtok, v vsem življenju, recimo 70.letnika, pa 180 milijonov litrov krvi, ki bi jo bilo moč zajeti v 100 m dolgem, ravno toliko širokem in 20 m globokem bazenu.

● Pravi kostanj tudi pri nas umira zaradi obolenja skorje in vejevja, obolenja, ki ga povzroča rak (Endothia parasitica). Rak je malone popolnoma uničil pravi kostanj v ZDA, kjer je to koristno drevo pokrivalo skoraj 4.500.000 ha gozdne površine. Evropski pravi kostanj je nekoliko odpornejši, vendar pa tudi on — zlasti v območju Sredozemlja — počasi

Dobro je, če veste...

izumira. Pri nas uničuje rak to drevo v Sloveniji, Bosni in Hercegovini, Kostanjeve rakavosti ne moremo odpraviti ali preprečiti s kemičnimi sredstvi, pač pa je nekaj več upanja, da bo mogoče rešiti kostanj s krizanjem našega pravega kostanja z odpornejšimi azijskimi vrstami azijskega pravega kostanja.

● Kavčukovec so prinesli iz Brazila v jugovzhodno Azijo. Prbudo in sredstva za to je dal zahodnoevropski kapital. Plantaže kavčukovca so se kmalu razširile po vseh deželah jugovzhodne Azije. V Malaji so kavčukovec posadili na plantažah, obsegajočih 1.400.000 ha ali dve tretjini vse obdelovalne površine te dežele. Na plantažah izkoriščajo delavce, ki jih zelo slabo plačujejo, povečini indijske kulije. Malezija in Indonezija imata največje plantaže zasajene s kavčukovcem ter sta največji proizvajalci kavčuka. Pojava sintetičnega kavčuka pa je povzročila na tržišču zmešnjavo in padanje cen naravnega kavčuka.

● V tropskih in subtropskih krajih uspeva približno 1500 vrst palm. Palme rastejo večinoma kot drevesa, redkeje kot grmovje. Ni je rastline, ki človeku, ne da bi se človek kaj potrudil, bolj koristi kot palma. V evropskih sredozemskih krajih uspeva samo ena naravna, samorasla palma Chamerops humilis L, ki zraste 3 m visoko. Domnevali, da je ta szmorastnica uspevala tudi pri nas in steer na otoku Lokrumu pri Dubrovniku.

Odgovori na »Znanje in spomin«

1. Oktobra 1942.
2. Leta 1953.
3. Generalni polkovnik Jef. to Šušić.
4. Generalni polkovnik Veljko Kovačević.

Znanje in spomin • Znanje in spomin • Znanje in spomin

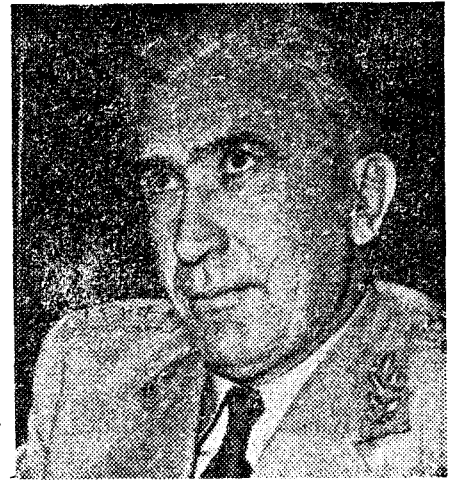
Proslavljanje dneva JLA na vsakem koraku spremlja lik vrhovnega komandanta oboroženih sil Jugoslavije tovariša Josipa Broza-Tita. 22. decembra 1941 je bila v Rudem ustanovljena 1. proletarska brigada. »Kljub težavam, ki smo jih do danes preostili, kljub slabim oborožitvi, obleki in pomanjkanju hrane nam ne bo nihče preprečil, da se borimo do zmagovitega konca...« Te besede je izrekel tovariš Tito ob predaji zastave 2. proletarski brigadi. — Kdaj?

Državni sekretar za narodno obrambo in namestnik vrhovnega komandanta general armade Ivan Gošnjak je postal član KPJ leta 1933. Dve leti kasneje je v Moskvi končal partijsko šolo in oficirski tečaj. Leta 1937 je odšel v Spanijo, kjer je postal pomočnik komandanta brigade. Po ujetju v Franciji se je prebil v Jugoslavijo in do osvojitve opravljal na Hrvaškem najvišje vojaške in politične funkcije. — Kdaj je bil postavljen za državnega sekretarja za narodno obrambo?

Kdo je generalni polkovnik na sliki, eden izmed najvišjih voditeljev JLA? — Rodil se je v Novi Gradiški, kjer je tudi končal srednjo šolo. Član Partije je postal leta 1939 in se takoj po kapitulaciji stare Jugoslavije priključil NOB. Bil je politični komisar 1. slavonske brigade, 12. divizije, kasneje pri glavnom štabu Hrvatske in v vrhovnem štabu. Tudi zdaj posveča vse svoje sposobnosti razvoju JLA, ki se usposablja predvsem kot straža miru.

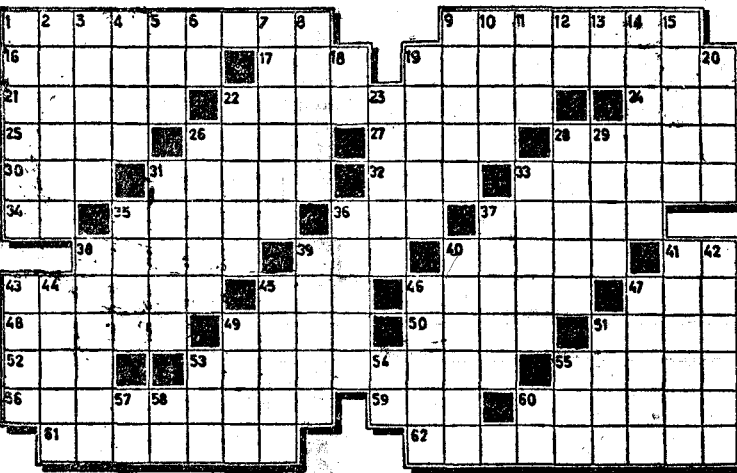
Pred vojno je končal učiteljsko šolo na Cetinju, nato pa se vpisal na filozofsko fakulteto v Zagrebu. Od leta 1937 do 1939 je sodeloval v španski državljanski vojni; član Partije je postal leta 1938. V NOB je deloval od leta 1941. Bil je član GS Hrvatske od njegove ustanovitve in obremen komandant Primorsko-goranskega odreda, nato komandant V. operativne cone, komandant 13. divizije, 40. divizije in komandant VI. udarnega korpusa. Sedaj opravlja visoko funkcijo v JLA. Njegovo ime?

Nagradna križanka

VODORAVNO: 1. naziv ene izmed slovenskih brigad, ki se imenuje po narodnem heroju; 9. del posteljnine; 16. industrijski prostori; 17. pesnitev; 19. naziv ene izmed slovenskih brigad, imenovane po narodnem heroju; 21. kraj pri Mariboru, znan po dobrem vinu; 22. zavarovanje zoper nalezljive bolezni; 24. izvir; 25. drevo in sad; 26. čudežna posoda iz pripovedke; 27. sila, potreba; 28. izcedek iz dreves; 30. gonja; 31. izloček iz ust; 32. okrajšava za akcent; 33. domač naziv za denarno enoto; 34. začetnici izumitelja dinamita; 35. italijanski zunanji minister za časa druge svetovne vojne, ki ga je dal Mussolini ustreliti; 36. predpona, ki označuje davno pretklost; 37. naziv italijanskega mitraljeza, katerih so partizani mnogo zaplenili; 38. pozdrav s streljanjem, skupno streljanje; 39. italijanska radijska agencija; 40. gobavost; 41. kratica mladinske založbe; 43. pramen, predeno; 45. svojilni zaimek; 46. slovensko letoviško obmorsko mesto; 47. kratica za živalski vrt; 48. italijansko mesto ob južnem Jadranu; 49. kraj ob progi Pragersko-Maribor; 50. Perzija; 51. glavno mesto srednjeevropske države; 52. sodobna bolezen; 53. jugoslovanski revolucionar in državnik (Rodoljub); 55. priimek dirigenta komornega

zboru iz Celja, ki se je proslavil tudi v inozemstvu (Egon); 56. višja stopnja srednjeveških šol; 59. športna disciplina; 60. del imena »slovitih« toplic pri Podčetrniku (Zlake); 61. hud strup; 62. pregled pri prehodu čez državno mejo.

NAVPIČNO: 1. kraj v Šumadiji, od koder izhajajo Karadjordjevići; 2. Webnova opera; 3. korenje; 4. narodni heroj, ki je padel v Pohorskem bataljonu skupaj s svojimi sinovi; 5. idite po latinsko; 6. začetnici pred leti umrlega slovenskega slikarja; 7. reka v srednji Italiji, ki se izliva v Jadransko morje; 8. kongoški državnik,

leopoldvillski; 9. priimek narodnega heroja iz Mengša, komandanta Kokrškega odreda (partizansko ime Plamen); 10. ozka deska; 11. žensko ime; 12. avtomobilska oznaka Zadra; 13. kemični znak za iridij; 14. novost; 15. mestece v Španiji blizu Madrida; 18. nemški predlog; 19. naš naziv nemških

v letu; 35. mesto v Franciji, znano iz zavezniške invazije v drugi svetovni vojni; 36. žuželka, ki prede mreže; 37. prosjak; 38. lovec na gozdne ptice; 39. del posode; 40. vrsta pesništva; 41. ledeniške groblje; 42. priimek sovjetskega maršala, komandanta druge ukrajinske fronte, ki je prodirala skozi Češkoslovaško proti Nemčiji; 43. štorčlja; 44. najbolj razširjena rastlina; 45. idol; 46. tisti, ki rad pije; 47. nadglavišče; 49. podzemski hodniki; 51. nizozemski priseljenci v Afriki; 53. vojaška stopnja, rang; 54. gora v Švici; 55. tatarski poglavar; 57. peta in štiriindvajseta črka abecede; 58. kvartarski izraz; 60. medmet za pogajanje konj.

Izžrebanci

1. nagrado v znesku 5000 dinarjev prejme Marija Pavlin, Mošnje, p. Brezje;

Drugo nagrado v znesku 4000 dinarjev prejme Stefanija Rovnan, Rakek, Partizanska 73;

3. nagrado v znesku 3000 dinarjev prejme Alenka Smasek, Ljubljana, Tesarska ulica 4;

4. nagrado v znesku 2000 dinarjev prejme Vinko Pavlin, Krimška 10, Ljubljana in

5. nagrado v znesku 1000 dinarjev prejme Franc Kurbus, ZZB NOV, Gornja Radgona.

Od 6. do 10. nagrade (knjižne nagrade) so dobili naslednji reševalci: Leopold Vetrhi, Loka 34, Crnomelj; Stefanija Rovnan,

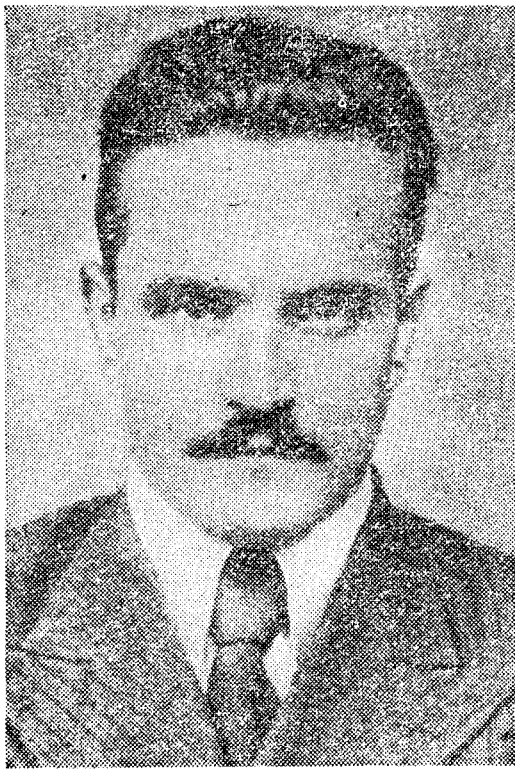
Rakek, Partizanska 73; Branko Ivanovič, Loka 19, Crnomelj; Marko Picek, Ljubljana, Jana Husa 37 in Branko Bizjak, Litijska, Ponoviška 11.

Denarne in knjižne nagrade bodo nagrajenci prejeli po pošti. Rešitve za današnje križanko pošljite najkasneje do 20. januarja.

Rešitev nagradne križanke iz 48. številke

VODORAVNO: 1. komandant, 9. karnisa, 16. aparat, 17. ara, 19. ornament, 21. jašek, 22. spomenik, 24. ork, 25. unus, 26. kroj, 27. Nela, 28. papir, 30. ten, 31. Avala, 32. aga, 33. ramija, 34. ak, 35. kraki, 36. Ika, 37. Copič, 38. Erika, 39. kna, 40. Romun, 41. mp, 43. Banija, 44. — 45. til, 46. ribak, 47. kar, 48. aroma, 49. Avre, 50. Avar, 51. Kala, 52. rej, 53. Aristofan, 55. Junis, 56. iskrenost, 59. kal, 60. banane, 61. Taškent, 62. liberalec.

»TV 15« izhaja vsak teden — Izdaja ga predsedstvo Zveze združenih borcev NOV Slovenije — Zavod »Borec LJ«, Beethovnova 10/1 — Tisk in klistelj CZP »Ljudska pravica«, Ljubljana — List ureja uredniški odbor — Letna naročnina znaša 1200 dinarjev — Posamezna številka stane 30 dinarjev — Naročnino pošiljajte na naslov: Uprava »TV 15«, Ljubljana, Beethovnova 10, prtlj. p. predal 599-XI ali na čekovni račun pri Narodni banki 501-608-29 — Telefonske številke: Glavni in odgovorni urednik »TV 15« 21-901, tajništvo in novinarji »TV 15« 22-313, uprava »TV 15« 22-607 — Rokopisov ne vračamo

Gašparunov Martin, borec Šlandrove brigade, pripoveduje:

Nekaj let pred drugo svetovno vojno sem bil pastir pri bogatem savinjskem kmetu, ki je imel največje posestvo v vasi, skupuh pa je bil tak, da bi se blato s ceste pogotlnil.

Imel sem slabe zobe. Vedno sem bil otečen in prenašal sem hude bolečine; ponoči nisem mogel spati, spanje pa je otroku najvažnejše. Prosil sem gospodarja, naj mi da denar, da grem k zobozdravniku, pa me je gledal, kakor da je to nekaj nemogočega, nekaj, kar se bo samo po sebi uredilo. Zamahnil je z roko.

»Eh, bo že minilo!«
Pa ni. Kar najprej je skelelo, oteklina ni hotela splahneti. Sel sem v Zalec, poiskal zobozdravnika; ta me je vprašal, če imam denar in ker sem odkimal, je rekel:

»Zastoj se niti berač ne pripogne.«

Tako me je odslovil in bil sem brez moči. Na zobe sem polagal stolec hren, v piškav zob sem tlačil vato, namočeno v žganje in kaj vse nisem počenjal. Toda podnevi sem moral vseeno delati na polju, ponoči sem se valjal po postelji in stokal.

Pa me pokliče sosed, dober človek, in mi reče, naj stopim v Latkovo vas; tam dela Slavko Šlander in zagotovo se me bo usmili. Jaz pa nisem mogel razumeti, da na svetu žive ljudje, ki bi se usmili uboga pastirčka. Ker pa bolečine le niso hotele prenehati, sem se odločil in šel. Po dobri uri hoda sem prišel v Latkovo vas, tam pa sem vprašal mimoidočo ženo, kje je hiša zobozdravnika. Pogledala me je in zavzdihnila:

»Zob te boli? No ja, to pa že ni taka reč. Čigav pa si, nikoli te še nisem videl?« je vprašal in gledal mojo zakrpano obleko.

»Pri Grulu služim za pastirja... Tam, v Škofji vasi...«

»Poznam Škofjo vas in Grula tudi,« je rekel. »Grul je največji skupuh v naši dolini. Ali te tepe?«

»Včasih...«

»Koliko pa ti plačuje?«

»Spet sem se ustrašil: zdaj me bo vprašal, če imam denar in ker ga nimam, me bo tudi on odslovil. Boječe sem izjecljal.

»Za obleko in hrano delam...«

»Obleko?« se je začudil. »Ali imaš še kakšno prazno obleko?«

»Ne, nimam...«

SPOMIN NA SLAVKA ŠLANDRA

»Aha, Slavko Šlander! Tamle, za ovinkom, tista visoka hiša, tam stanuje in dela.«

Potem je pogledala naokoli in mi pošepetala. »Včeraj so prišli žandarji, vse so mu premetali. Še dobro, da ga niso uklenili in zaprli. Kar pojdi, zagotovo je doma.«

Počasi sem stopal proti hiši in zdelo se mi je, da sem za oknom videl moško postavo. Pri srecu me je močno stisnilo in bolečine v ustih so čisto prenehale. V mislih sem ponavljal.

»Ali so ga zaprli? In če je doma, ali me bo sprejel? Imeniten gospod mora biti. In če bo zahteval denar?«

Ustrašil sem se zadnje misli in že sem hotel odskočiti s ceste in tu ubrati čez drn in strn domov. Pa me je nekaj zgrabilo za prsi in me kar samo postavilo pred velika vrata. Tam sem obstal in plahe oči so se uprle v napis: SLAVKO ŠLANDER — DENTIST. Potem so se vrata naglo odprla in predme je stopil moški, bil je bolj nizke rasti, imel je goste in temne lase, pod nosom črne brke. Velike modre oči so nenavadno toпло sijale. Bil je Slavko Šlander. Roko mi je položil na glavo in prijazno vprašal.

»Kaj pa ti je, pobič?«

Gledal sem v prijazni obraz in zdelo se mi je, da je strah popolnoma izginil. Dvignil sem roko in pokazal na oteklino.

»Zob me boli,« sem potožil.

»On pa se je nasmehnil,

»In čevlje ti tudi kupuje, kaj?« je vprašal in gledal v moje boste noge.

»Kaj zimo jih bom dobil...«

»Pred pa v cerkev, k maši tudi moraš?«

»Vsako nedeljo, včasih tudi dvakrat...«

Zmajal je z glavo.

»Bos in v taki obleki! Prekleti skupuh! No, kar stopi naprej.«

Stopila sva v majhno sobo in zagledal sem polno svetlečih se predmetov. Zlezal sem na visok stol, on pa je vzdel dolgo in svetlo iglo, potem majhno in okroglo ogledalo, nasajeno na dolg in svetel ročaj in dejal.

»Tako, fantek, zdaj pa odpri usta.«

Že je hotel pobrsirati po mojih čeljustih, jaz pa sem odmaknil glavo, ga proseče pogledal in zavzdihnil.

»Gospod, oprostite, jaz nimam denarja...«

»Pst!« je s prstom pokazal na usta. »Pusti denar, denar dela skupuhe.«

»Odprl sem usta, Slavko pa je z iglo drezal v piškave zobe in tiho štel: »Eden, dva, tri, štiri, pet... Pet jih bova popravila.«

Spet sem hotel potožiti zaradi denarja, on pa mi je pogledal v splašene oči in dejal.

»Veš, vseč so mi hrabri dečki. In ti si hraber, kajne? Zato ne boš stokal in tudi solze ne smejo teči.«

Pokimal sem in skrivaj stisnil pesti. Na široko sem odprl usta in sveder se je zaril v

drobno in gnilo votlino; vse bolečine sem herojsko prenašal. Ko je videl, kako je moje čelo prepolno kapljic znoj, je prenehal, sedel na stol in me spraševal po očetu in materi, če imam brate in sestre, kaj bi rad postal; dejal je, ko bom dorastel v moža, da bodo drugačni, boljši časi, pa da naj Grula, če me bo tepel, dregnem pod rebra in mu porečem, če se ne boji pekla in hudičkov v njem, zakaj zlobni ljudje in skupuhi zmeraj končajo v peklu.

Potem pa se je na ves glas zasmejal.

»Vražji klerikali!«

Spet sem moral odpreti usta in sveder je pel svojo jekleno pesem. In ko so se spet pokazale kapljice znoj, me je potolažil.

»Se malo, takole, no, pa še tole, tako, tako, vidiš, pa sva za danes gotova. Čez tri dni pa

spet pridi. Z Grulom bom pa že jaz govoril.«

Potrepljal me je po rami, me gledal, kakor da nekaj razmišlja, jaz pa sem se zahvalil in stekel na cesto.

V treh tednih mi je popravil vseh pet zob, jaz pa nisem vedel, kako bi se mu zahvalil. Sramežljivo sem pogledal v velike modre oči in tiho izjecljal.

»Hvala, stokrat hvala...«

Slavko pa se je prijazno, nekam očetovsko nasmehnil.

»Ze prav. Če bo spet kaj bolelo, kar pridi. In ko odrasteš, bodi fant na mestu. No, kar priden bodi, Grulu pa povej, da mu bom ušesa potrgal. Na svidenje, pobič.«

»Adijo,« sem rekel in imel sem solzne oči.

Stopal sem med njivami in travniki in pri srecu mi je bilo tako toplo, da bi najraje zavriskal; tudi Grul se je kmalu spremenil. Kupil mi je obleko in čevlje, tepel pa me ni nikoli več.

Potem je prišla vojna in z njo žalostna novica: Nemci so ustrelili Slavka Šlandra; jokal sem in v žalosti stiskal pesti.

Zrastel sem v fanta in na začetku leta 1944 sva s sosedom pobegnili v prebidske gozdove; postala sva borca Šlandrove brigade. Vedno in povsod me je spremljala plemenita misel:

»Vodi nas neustrašni junak — Slavko Šlander!«

DRAGO KUMER